

తులసీపూజ

1.

శ్రీతులసీనందశ్రీరీతూము తుల
పురుషదానసమగ్రపుణ్యమొనంగు
శ్రీతులసీప్రదక్షిణ మత్వ మేధాధ్య
రా సేక ఫలమిచ్చు నతిశయముగ
శ్రీతులసీతీర్థ సేవ గంగాతీర్థ
శతగుణంబులనిచ్చు సంతతంబు
శ్రీతులసీదర్శించితధారణము నిఖి
లావసీదత్తసౌఖ్యంబు సేయు
తులసిపూసలజపమాలికలజపంబు
లొకటికోటిమణుంగులై యొనరుచుండు
దులసికిని మ్రుగ్ధవెట్టిన జలజముఖుల
కిందిరాదేవి సామీప్యమందంగలుగు.
—ప్రౌఢ క వి మ ల్ల న్న.

గృహలక్ష్మి చందాదారురాంబ్రు తమ చందానెంబరు, పూర్తిచిరునామా
తెలుపుచు లేఖ వ్రాయుచో వారికి కే.యన్. కేసరిగారు వ్రాసిన 'తులసి' యను
గ్రంథము ఉచితముగా పంపబడును.

ర వీ ం ద్రు డు

బొడ్డు బాపి రాజు గారు

౧

అతడు కవిరాజు. భావవిహాయసమున
శల్పనాసౌధముల సీజగమ్ముతోడి
యంబునెఱుగక స్వేచ్ఛావిహారియగుచు
నిర్వికల్పసుఖానందనియతినుండు.

౨

తూరుపుకొండనెత్తములతోయడపం క్షిణలంకరించు సం
ధ్యారమణీమణీయమృతహస్తములన్ గనువిప్పుతాచు, శృం
గారరసోదయమ్ములగు కమ్మనిపూవులతావితో మనో
హారములైన మందమలయానిలసామ్యము లాకవిత్వముల్.

౩

ఆతనిహస్తచాలనము లక్షయదన్యకళావిలాసముల్
పూఠలుపూసె; ఆతనియపూర్వగభీరదృగంచలమ్ములన్
ద్యోతకముల్ ప్రశాంతసరసోర్మికలు; ఆతనివాణి విశ్వసా
భ్రాత్రముజాలువారు; అతడువాఙ్మయసేవకు డెల్లనేళలన్.

౪

ప్రకృతిశోభారహస్యముల్ ప్రతిఫలించు
కావ్యములనల్లి ప్రత్యుష్కకాలములను
మధురగళమెత్తిపాడి తస్మయతెజెందు
లలితసంగీతసాహిత్యకలితుడతడు.

౫

సరసిజబాంధవుండు కరసంతతి తోయములగ్రహించు; ని
ర్జరవిభుశబ్దముల్ బనిచి చయ్యనవృష్టినొసంగు; సృష్టిలో
పరలురహస్యవృత్తములు భావమునంగ్రహించి నిచ్చులున్
గురియుకవిత్వనృపుల, ఘనండు రవీంద్రులకన్న మిన్నయై.

అభిలభారతమహిళాసభ

ఆంధ్రమహిళాసభకు రాజమండ్రికాంతలును, భారతమహిళాసభకు మద్రాసుమహిళలును తమ ప్రజాప్రాధాన్యముచే కళాకాంతులు గూర్చుచున్నారు. కళాకాంతులుగూర్చు మహిళల నెలవగుమద్రాసునందు డిసెంబరు కడపటివారమున ఆరవఅఖిలభారతమహిళాసభ జరిగినది. జయప్రదముగజరిగినదని ప్రత్యేకము చెప్పవలసిన పనియేమి?

శ్రీమతి నాజర్ హుస్సేనునతి ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షురాలు. ఆమె ప్రారంభోపన్యాసము ఆమెయొక్క ప్రతిభాప్రాగల్భ్యములగు ప్రదర్శనసీమయైయున్నది. సంఘవైషమ్యముల, జాతిద్వేషములనాశనమును ఆమె ఆశించినది. పురుషులలో పెచ్చురేగినకులకక్షల, మత విభేదముల నిర్మూలనముచేయుటకు స్త్రీలుపూనవలయునని ఆమె హెచ్చరించినది. “పీయ సోదరీమణులారా! సుందరవస్త్రక్రయమునకు మీరు సిద్ధపడునపుడెల్ల ఈదేశమున తమ సోదరీమణులు వేలకొలది గుప్పెడుగంజి, మూరెడుబట్టలేక అల్లాడుచున్నారను సంగతిని జ్ఞప్తికెలయించుకొనుడు” అని ఆమె స్వదేశీమృతజవమునుగావించినది. స్వదేశీతత్త్వము భారతస్త్రీలయందు బాగుగ పాదుకొనుగాక! సభ ప్రత్యేకముగా విద్యాసాంఘికసభయేయనను దేశసౌభాగ్యసంపాదనమునకు మూలదుంపయగు స్వదేశీవ్రతదీక్షను సభ్యరాండ్రకుపదేశించి ఆమె తమఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులకు అర్హగౌరవమును సంపాదించినది.

శ్రీమతి పి. కె. రాయినతిగారు సభాధ్యక్షురాలు. శ్రీగాంధీమహాత్ముని గురు మహాశయ్యలగు గోక్షేగారిపేరిట కలకత్తామహానగరమున ప్రత్యేకముగా బాలికల కొక ఉన్నతపాఠశాలను నిర్వహించుచున్న ఈవిద్యాభిమాన ఈవత్సరము మహిళలవిద్యా సాంఘికసభకు అధ్యక్షతవహించుట ఎంతయసముచితముగనున్నది. ‘నిర్బంధోచితప్రాథమిక విద్య, నిర్బంధోచితప్రాథమికవిద్య’ అని షష్టిఘడియలు పలవరించిన గోక్షేగారిపేరిట నౌక విద్యాలయమునునుడుపుచున్న ఈవిద్యావతి తనఉపన్యాసమున హిందూదేశమున అలము

కొనిన సకలదోషములకు ప్రాథమికవిద్యాప్రచారము శాంతి చేకూర్చుననిచెప్పట వింతగాదు. ఈమె ఉపన్యాసముయొక్క సారాంశము 'విద్య, సంస్కరణము' అను రెండుపదములే. మార్పునొందుచున్న ప్రపంచమున ఉచితరీతిని పౌరులుగా వెలయుటకు మనబిడ్డలను తరిపీడుచేయవలయును. వారితోలమునుదిద్ది మంచిచాలునట్టవలయును. నీతివిద్య, మతవిద్య అలవటవలయును. సంస్కరణవిషయమున అంటరానితనము ఎంతతీక్షణముగ పారద్రోలిన అంతమంచిది. గృహములు ఉత్తమపౌరులను దేశమునకు ప్రసాదించు ఆలయములు కావలయును. ఇట్టి మహాత్మ్యవిషయములను ఉపన్యసించి ఈమె ఈవాక్యములతో ముగించినది: "మనసభకు ఇది ఆరవసమావేశముమాత్రమే. అయినను మనము వ్యష్టిగాను, సమిష్టిగాను వివిధరాష్ట్రములందు ఒనర్చినపని నిరుత్సాహపడవలసినదిగాలేదు. నేటి ఈసమావేశము భారతస్త్రీల ప్రతిభవీరివ్యమును ప్రస్ఫుటముచేయుచున్నది."

ఉపన్యాసముల్లు ఉపాదేయములై యున్నవి. చేయబడినతీర్మానములు చెప్పదగియున్నవి. మహిళాసభ మొదటినుండియు శారదాచట్టమునకు అనుకూలమే. ఈచట్టమునకుకలిగిన ప్రాతికూల్యమంతయు పురుషులనుండియే. ఇప్పటికిగూడ వారిప్రాతికూల్యముయొక్కవడి తగ్గలేదు. ఈచట్టమునకు సవరణలుగొనివచ్చుటకు వారు కనిపెట్టుకునియేయున్నారు. అట్టిసీతిలో మహిళాసభవారు మఱల శారదాచట్టమునుగూర్చితీర్మానించుటలెస్సగనున్నది. చేయబడినతీర్మానములందు ముఖ్యముగ పేర్కొనదగినది ఆయుధవిసర్జనమునుగూర్చినది. ఆయుధవిసర్జనముయొక్క అవశ్యకతనుగూర్చిన తమఅభిప్రాయమును ఈసభవారు ఆయుధవిసర్జనసభవారికి పంపుటకు సంకల్పించిరి. అంటరానితనమును అంతమొందింప ఆదేశించుచు శ్రీమతి నీలకాంతకన్యగారు గొనివచ్చినతీర్మానము వివిధకులములకు చెందిన సభికురాండ్రచే ఏకగ్రీవముగా ఆమోదింపబడుట గమనింపదగిన విషయము. జాతి మతభేదములను జార్చివైచి దేశమున ఐకమత్యమునుపెంపొందించెక గ్రంథములనే విద్యాలయములందు బోధింపవలయునను శ్రీమతి రుస్తుంజీ ఘరాదూంజిగారితీర్మానము ప్రశంసింపదగినది. బాలబాలికలకు నిర్బంధించితప్రారంభవిద్య, వయోధికలకు వనితలకును విద్యాప్రదానముచేయుటకై ప్రత్యేకసదుపాయములను ఏర్పఱచుట, గ్రామపుస్థిరాణమునకు వలయుమేస్త్రులను తయారుచేయుటకు శిక్షాలయములనెలకొలుపుట, స్త్రీకార్మికులవిషయమున విట్టివిచారణసంఘమువారు సూచించినమెలుకువలను వెంటనేఆచరణయందుంచుట మొదలగుతీర్మానములు పెక్కుగావింపబడినవి. తీర్మానములుచేయుటతోడనే మహిళాసభవారు తృప్తిపడలేదు. అవి ఆచరణయందుంచుటకు ప్రబోధముపుట్టింప, కార్యారంభముచేయ ఉపసంఘములను నియమించిరి. ఇందునుబట్టి భారతస్త్రీలయందు నేడు ఎనరేగిన కార్యకాంక్ష ఎంతతీవ్రతరముగానున్నదో సులభముగ గ్రహింపవచ్చును. ఈసమావేశమున ఆంధ్రదేశస్త్రీలును విశేషముగ పాల్గొనియుండుట యొకవిశేషము.

తావక లేఖనీనవసుధాతరణాక్షరదివ్యభావపు
 ప్సావలి తేటతేనియలజల్లుల తీయఁదనాలుగ్రోలి యీ
 భూవలయంబు మైకమున ముగ్ధతఁదాల్చి సుఖాలయంబునం
 దేఖసియించు సంతతము సంతటి శ క్తియుతుండవో కవి!
 నీలనరఃకృపీటనవనిర్మలదర్పణసీమలో సుధా
 లీలల రిక్కలన్ బ్రతిఫలించెడు శ్యామనభంబువోత ప్రే
 మాలయమోహనప్రకృతిమంజులదృశ్యచయంబుతో గవి!
 నీలలితంపుడెందముననిల్చి రహించును నాట్యలీలలన్.

లేతనేకున సుధాలీల రసాలపల్లవశయ్య కోయిల లలితగీతి
 నరమోక్షుకనుఁదోయి దరహాసములఁగల్వసకిపంపుప్రేమవాసనలగముల
 నమలప్రణయజీవుతా సుఖచక్రవాకద్యయంపు సాబంగుకొఁగిలింత
 నలరుపినాల్చిచూపులఁ గల్వహృదిఁజెల్పు నెలవంక ప్రేమసందేశవితితి
 లలితభావమారుతశిశోరమ్మతిరుగ నవసుఖానందజీవితై పవలురేలు
 ప్రకృతిభామమ్ములో విహారములతోడగడపెదవు; ధన్యమూర్తివో కవికుమారి!

తావక భావకంతగలితమ్ముగు నొక్కొక్కగీతియొక్క భూ
 మైవరకాంతిశోభను దశశలఁజల్లగ ముగ్ధదేవతా
 యావనివోలెభాసలెడు నాకవితాసఖ ప్రేమవక్షుమం
 దీవుశయింప నీజగతియెల్లను నీస్మృతి కందనేర్చునా?
 నీకవితాభ్రవీధి రమణించెడు మంజులభావతారకా
 నీకతుపారదృగ్గలితనిర్మలరోచులలోన నై క్యమై
 నాకపుసాఖ్యసంపద ననారతమున్ హసియింతు సత్కవి!
 యీకలువావనీభయదవీక్ష నినున్ స్మృతీయింపనేర్చునా?

కమ్మనితెలిమిలైకాంతులువిరఁజల్లు కమనీయచంద్రముఖంబుతోడ,
 అమృతకోభార్గ్యంబులై మవ్వములునించు నవతారకామండపములతోడ,
 పూచినతెలితెల్లు పూలచక్కఁదనంపుచంద్రికామంజులశాటితోడ
 జ్యోత్స్నావిభాసురస్ఫూర్తి రక్తినొసంగు తోరంపుతోగకన్న దోయితోడ
 ఈ మనోజ్ఞశరద్రజనీమదవతి పోడిమిహాసించి నాట్యవిస్ఫూర్తిసలరి
 కాంచువారలకన్నులకరవుఁదీర్చి నిత్యము కపంద్రసంస్తవనీయమగును.

పితాపురమురాణీవారు

ఆంధ్ర శేషగిరిరావుగారు వ్రాసెను.

“వనబాహుదధి క్తి ననమాయయాటచే నభిలషపంపనమార్తయయ్యె
ననిశంబుధర్మవర్తన నరుంధతియాటఁ బరమపాతివ్రత్యమహితయయ్యె
శ్రీశ్యామంగళాకృతిఁ దనర్పుటఁజేసి సత్కుమారోదయస్థానయయ్యె
ననమత్తమారూప మంగీకరించుట నధికగోత్రాశ్రయాభ్యాసయయ్యె
ననుచు పందఁబుంగొనియాడ నతిశయించుఁ
జరయశోగుణనికురంబ చిన్నమాంబ.”

పితాపురమురాణీవారి పవిత్రనామము చిన్నమాంబావారు. విత్తీర్ణిమందారములు, విద్యారసేకులు, దాననిరతులు, ధర్మప్రియులుఅయిన రాజా రావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావుబహుదురువారికి చిన్నమాంబావారు సర్వవిధముల తగినపత్నీలు. రాజా వారు తలపెట్టిన సమస్తసదుద్యమములకును ప్రోత్సాహశక్తి రాణీవారేయగుట రజతోత్సవ సందర్భమందలి రాజావారిఉపన్యాసము సువ్యక్తముచేసినది. ఆధునికయుగమున ఆంధ్రస్త్రీల సమగ్రాభివృద్ధికి చేరలకొలది ధనమునువెచ్చించుచున్న శ్రీమహితలలో రాణీవారు తొలుత పేర్కొనదగినవారు. అగుట వీరిజీవిత మిచట ప్రస్తరింపబడుచున్నది.

‘దునియామెనహిరాజాలప్పారావ్’ అని బైరాగులచే నేటికిని ఎల్లయెడల కీర్తింపబడు పేరుగలపద్మనాయకకులమగు అప్పారాయవంశమున వీరు జయసంవత్సర కార్తికశుద్ధదశమి గురువారమున (1894 నవంబరు 8-న తేది) అప్పారావుల కాపురపుకాణాచియగు నూజ వీటియందు జననమొందిరి. విశిష్టాద్వైతమతసిద్ధాంతములయందు విశేషాభినివేశముగల భక్తాగ్రేసరులును, సంస్కృతాంధ్రములయందు సముచితపాండిత్యముగల సంస్కారహృదయులునుఅగు రాజా వేంకటరంగయ్యప్పారావు బహద్దరువారు ఈరాజ్ఞిమణి పితృదేవులు. మార్తదేవి నామము వేంకటనారయ్యమ్మారావువారు. ఈయమ ఈపితాపురమురాణీవారినే గాక ఇంకను సర్వలక్షణసంపన్నులగు మువ్వరు రాజపత్నీలను; ఉయ్యారు, గొల్లపల్లి, కపిలేశ్వరపురముజమీందారీలనుపరిచాలించుచున్న ప్రభురత్నములను ప్రసవించిన రాజమాల. పతిదేవతయై ప్రథితకీర్తినిగాంచినది. అసామాన్యరాజకార్యధురీణయై విలసిల్లినది. ఇట్టిఉత్తమ మాతాపితలకుఉడయించిన చిన్నమాంబావారు తమ జీవితమును ఉత్తమరీతిని వెలయించుచుండుటలో వింతయేమియునులేదు.

చిన్నమాంబావారిని పరిణయమైననాటనుండియు పితాపురమురాజావారికి శుభవరం పరలు. 5-10-1906తేదీని వారు వీరికాపురరాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తులైరి. పితాపురసంస్థాన పాలకులలో ఇంతకుమున్ను ఎవ్వరునుపొందిన మహారాజబిరుదముపొందుట పొందుపొందిన శుభములకన్నిటికిని శిఖరప్రతిష్ఠ. ఈరాజదంపతులకు ఇద్దఱుకొమరులు, నలువురు కొమరితలు. పతివలె రాణీవారును బ్రహ్మమతప్రవిష్టులగుట వీరి దినచర్య దైవప్రార్థనతో ప్రారంభమై

దైవప్రార్థనతో ముగియును. సంవదకులకిన వైభవము. వైభవమునకులకిన విశాలహృదయము. అంతర్యము ఉదారముమాత్రమేకాదు కవితారసాస్వాదనముచే మనోహరమును, సగీతసాహిత్యవినోదమునకుతోడు సత్కథాకాలక్షేపము. రాక్షాత్వము గృహకార్యనిర్వహణమునకు అడ్డురాదు. బహుధర్మకార్యనిర్వహణమునైన పతిసేవ ప్రాలుమాలరు. అనాధజనోద్ధారిణి యనుచుండ వారి అపత్యరక్షణశీక్షణమును పేర్కొననేల?

చిన్నమాంబావారు విదుషీమణులు. వీరిపితృదేవులు సంస్కృతాంధ్రములందు సముచితపాండిత్యముగలవారుగదా! వీరును సంస్కృతాంధ్రములందు సముచితపాండిత్యముగలవారు. పాండిత్యమునకుతోడు వీరు తెనుగున కవిత్వమును చెప్పగలవారు. సంస్కృత రామాయణసంగ్రహమును వీరు తెనుగుపద్యములలోనికి అనువదించినారు. వీ రీవిషయమున నూరుసంవత్సరములకుపూర్వముండిన వనపర్తిసంస్థానపురాణి రాజరత్నమ్మవారిని పోలుచున్నారు. ప్రభీషణులై కవిత చెప్పిన ఆంధ్రమణిమణులు మిక్కిలి తక్కువగానున్నారు. అట్టివారిలో పీతాపురముటచేతనే రాణీవారిప్రతిభ సులభముగ గ్రహింపనగును.

కలధనమునకు, జ్ఞానమునకు రాణీవారు ఉచితోపయోగ్యవృత్తి కల్పించుచున్నారు. పీతాపురమున పంచమబాలికలకు పాఠశాలనేర్పఱచి అందు ఉచితముగ విద్యాదానము చేయించుచున్నారు. మఱియు వీరు పీతాపురమున గోపాస్కూలునొకదానినివెలయించినారు. గృహస్థధర్మముననున్న పౌరకాంతల కందు విద్యాప్రవీణులగు ఉపాధ్యాయులచే విద్యాప్రదానము గావింపబడును. విశేషమేమన రాణీగారేర్పఱచినబండ్లు ఇంటింటికిపోయి విద్యాకాంక్షగల వనితలను పాఠశాలకుగొనివచ్చును. ఈవర్షాటు తెలుగుదేశమున మఱియెచ్చటనులేదు. ఆంధ్రస్త్రీజనోద్యమములందు తూర్పుగోదావరిమండలపుస్త్రీలు ముందంజవేయచుండుటకు ప్రబలకారణములలో నొకటి ఆమండలము ఈరాణీగారిసంఘటి విద్యాప్రదాత్రిక నోచివుట్టుటయే. ఆర్తులె యరుదెంచు అబలలకు వసతిసౌకర్యముకల్పింప నొకసత్రమును, స్త్రీలరోగనివారణకై ప్రత్యేకమొకఆసుపత్రిని, స్త్రీసంఘమున కొకమందిరమును నిర్మించి నిర్వహించుచు రాణీవారు ఆంధ్రస్త్రీలోకముయొక్కకృతజ్ఞతకు పాత్రులయినారు.

విశాలభారతదేశమునందలి వివిధసంస్థానములలో అనేకవిషయములందు బరోడా రాష్ట్రము అగ్రసరమైయుండుటకు ఏతద్రాష్ట్రపరిపాలనమున గైకొనరువారికి మహారాజ్ఞి చిహ్న బాయిసాహేబావారు తోడుపడుట ఎటుల సహకారియైయున్నదో ఆంధ్రదేశమునందున్న పెక్కుజమిందారీలలో అనేకవిషయములందు పీతాపురముజమిందారీ అగ్రసరమైయుండుటకు ఆజమిందారీపరిపాలనమున మహారాజావారికి మహారాజ్ఞి చిన్నమాంబావారు తోడుపడుట అటుల సహకారియైయున్నదనవచ్చును.

రాజాగారితో రాణీవారు యూరపుయాత్రగావించివచ్చినారు. విదేశయాసమొనరించిన తెలుగుజమిందారిణులు ఇకనెవరైన ఉన్నారేమోతెలియరాదు. బ్రహ్మమతప్రవిష్ట

లగుట రాణీవారు పూర్వోచారమునకు లోగలేదు. విదేశయానమొనరించిరి. అపారముగ ప్రాపంచికజ్ఞానమును సముపార్జించిరి.

పుట్టినది జమిందారీకుటుంబమున. మెట్టినది జమిందారీకుటుంబమును. ధనమునకు లోపములేదు. లోపమేలేనిధనము విద్యాధనముచే మతీయు సంపన్నమైనది. దయాధర్మములు వానికి రాణిపుత్రులిగించినవి. ఆధునికనాగరికతకు అగ్రముగు యూరపుఖండమున యాత్రచేసినప్పుటచే రాణీవారియందుగలిగిన నూత్నసంస్కారము ఆంధ్రప్రీతిజనాభివృద్ధికి దోహదకారికాగలదు. ప్రభిష్టి, విదుషి, దాత్రి, విద్యాప్రదాత్రి, సంస్కర్త్రీయై ఆధునికాంధ్రప్రీతిలోకమునకు అలంకారముగనున్న చిన్న మాంబారాణీవారికి నిత్యశుభపరంపరలు నిందారుకాలమును నివ్వటిలునుగాక!

“పరమపాతివ్రత్యగరిమంబునకు నామె తావలంబును సాధారణులు

విద్యావిశేషప్రవీణత్వమున కామె మన్నిచట్టునుట సామాన్యవచన

మక్షిణతరదయాదాక్షిణ్యముల కామె యాశ్రయంబునుట యథార్థవృత్తి

సత్కార్యకరణమై దీక్షితకు నామె యవలంబునుట యన్వర్థభాష

విపులవివయాభిధూషితవృత్తి కామె

యన్నియనిచెప్పుటది స్వభావోక్తియనుచు

నన్మహారాజీశెల్లెట పభినుతంబ

విమతికక్కుచునన్న దవిములచరిత.

—రావువంశముకావలి.

ఏమహాసాధ్వికృపామహిమంబున నబలల యజ్ఞానమంతరించె

ఏసాధ్విదేశభాషావేదనఁ జెల్పి మైఁ బఠరింపుచుజగతిఁ బ్రణుతిఁగాంచు

ఏసతీతిలకమ్ము భానురధర్మవ్రతమ్ములుగట్టించి రాణిమాలి

ఏదేవియనదల నాదార్యబుద్ధి నుదరణముంచొనరించి తనరుచుండు

నట్టి పీతపురీరాజ్యపట్టమహిషి

యైన చిన్నమాంబదేవి కనవరతము

సిరియు సంపద సౌఖ్యగ్యగరిమఁగూర్చి

పరమకృపఁ బరాత్పరుడు దానరయఁగాక!

—డా. ల. స్వామి.

సిరికిన్ తావయి, విద్యకున్ నిలయ మై, కిలంబుప్రాప్తై, నుజో

త్కరరత్నానికిఁ జెన్నిధానమయి, సత్కారతాకిరోధూమయై,

కరుణావృత్తిఁ దావలంబయి మనోజ్ఞభ్యాతిఁ జెన్నొందు న

పురమోదారకు సాటి నేయవలదా ప్రాచీనపుణ్యాంగవల్.

సన్ముతమాజపీటికులసాగరసంధవ పీతికాపురా

భ్యున్నతపద్మపద్మపురుషోత్తమమూర్త్యవృషాలుదేవి యా

పన్నజనాపనతుమ కృపారసపూర్ణకటాక్షవీక్ష యా

చిన్నమరాణి యన్నిటను చిన్నమరాణిదనర్చు నెన్నఁగాన్.” —రావువంశముకావలి.

భక్తవిరహము

నందూరి బంగారయ్యగారు వి.యె.

గంగాతరంగిణిసంగీతలోలుడో పరమేశ్వరుని భవ్యపాదసేవ
 నీలాచలక్షేత్రహేలావిహారియా శ్రీజగన్నాథుని పూజనంబు
 శేషచలమనోజ్ఞ భూమాస్వరూపుడో శ్రీవేంకటేశ్వరుచింతనంబు
 గోదావరీతీర్థపాదారవిందుడో భద్రాద్రిరాముని ప్రార్థనంబు

1. నన్ను శ్రీమూర్తిదర్శనానందనరసి
 నోలలాడించి నాజన్మ నొక్కసారి
 దీప్తిమంతంబుగాజేయదినముకొరకు
 వేచియుంటిని కాలమా! వేగపడక,
 చాగ్రిమొక్కద నాకోస మాగుమమ్ము.

గోపికాబృందంబు కోరికల్ నెరవేర్చి శ్రీరుక్మిణీకాంత చింతదీర్చి
 *రామప్రసాదుని కామితార్థములిచ్చి కమలకాంతుని పాతకములునచ్చి
 శంకరాచార్యుని చరితార్థునొనరించి శ్రీవివేకానందు స్వీకరించి
 కాళిదాసుని భవ్యకవితారసముగ్రోలి రామకృష్ణనిమనోరాజ్యమేలి
 వెలుగు భవదీయమహిమను విన్నకొలది
 బాలగోపాలదర్శన భాగ్యమిచ్చి
 ధన్యునొనరితువనిపూర్ణ ధైర్యమజ్ఞె
 నాలసింపకుమమ్ములోక కమాత.

రాధామనోహేమరత్న ససస్థుడై యెవ్వోడు భక్తులనేలుచుండు
 గేయమాధురితోడ కీర్తిదిక్కులనించు జయదేవు డెవని యాసాననుకవి
 మానాభిమానముల్ కానికల్ గాడెచ్చి గోపిక లెవ్వని గొలుచుచుండు
 అశ్రుమాక్తికధార లభిషేకమొనరించు కైతన్యు డెవ్వని చరణపీఠి

నటిభువనై కరసికుడవై ననీకు
 అంకితమొసర్పనెంత నాయాత్మకావ్య;
 మెన్ని సంవత్సరంబులో యేగనైన
 కానరాదయ్యె నీదేహకాంతినాకు
 చారుతరమూర్తి! గోపాలచక్రవర్తి!

గోపికాచిత్తవీధుల కొల్లగొట్టి కానరాకుండఁబోయిన కటికిదొంగ

నిరహిణీశాబకంబుల వేటకాడు — ఈవియోగాగ్ని నుండి రక్షించునొక్కో? —

నాల్మికవిత్తాప్రవాహంబులోదేలి స్నానమాడుచునున్న జాడజూచి
త్యాగరాజస్వామిగారిగూఢంబిలోన తాండవించుచునున్న తావులెంచి
పోతనకవిరాజు పూతపద్మములలో తొంగిచూచుచునున్న త్రోవగాంచి
రామదానస్వామి రమణీయకీర్తన లాలకించుచునున్న లీల దెలిసి

అశ్రీతాత్యంతసులభ నిన్నాశ్రయింతు!

కొంబుగోపాలబాలుని మెట్టబోక

ఈవియోగాగ్నినుండి రక్షించుకొరకు.

శ్రీరామచంద్రుని సీతావియోగార్తి కుమ్మలించినధన్యవమ్మ సీవు
గోపన్నహృదీధి తాపంబునడగింప తల్లడిల్లినయట్టి తల్లివీవు
నరసింహదాసుని విరహబాధనుజూచి మరగిదుఃఖించినమాత వీవు
శ్రీశృంగులబద్ధుడౌ శ్రీప్రకాశాఖ్యుని యాదరించిధరించునంబ వీవు
కన్నులారంగ నాబాధగాంచినావు పరమపావని! గౌతమీ! కరుణబూని
తోడితేవఘ్నరాముని దోసిలోగ్గి వేడుకొనుచుంటి సైకతవిధినిలిచి.

కన్నతండ్రిముప్పు గడపనికఠినాత్ము డాలి కన్ననులుక నాజ్ఞయిచ్చు
ప్రేమమయును నాదు సేమంబునరయునే వెట్టిపడగ నేల వెకలివగుచు?
రామచంద్రమూర్తి ప్రేమంబునిరసించి బాలకృష్ణులొడ పంలమాడి
శిష్యవత్సలుండు శ్రీరామకృష్ణుండు తరలివచ్చుచున్న దారిదోచె,
తై శవదశలోన జనకుండుపీడిన ననురాగమొలుకంగ నమ్మకేర్చి
తోడిబంధువులెల్ల త్రోసిరాజనునాడు నీడలోనీడవై తోడునూచి
కామదావాగ్నిలో క్రొగిమ్రుగ్గెడునాడు ప్రేమామృతవృష్టి వెల్లివిరిసి
దరహాసకాంతిచే కరుణాత్మకంబైన నాజన్మకొక నూత్ని లేజమిచ్చి

అప్రయత్నంబుగావచ్చి యాదరించు

సదమలానందమూర్తి! సుస్వాగతంబు!

అల్మసామ్రాజ్యదివ్యసింహాసనమున

పట్టధాద్రుండవగుము! శ్రీపరమహంస!!

*, † వీరిరువురు దేవీభక్తులు. వీరికీర్తనలు బంగళాదేశమున ప్రచారమునందున్నవి. వానిని తరచు
శ్రీరామకృష్ణపరమహంస పాడుచుండువాడు. ‡ చైతన్యస్వామి కృష్ణవిరహము సహించలేక కన్నుల నప్రభా
రలు గురియుచు కృష్ణాయని పిలుచుచుండువాడు. బంగళాదేశమున నతనిని కృష్ణావతారమని యించి పూజిం
తురు. * తూము నరసింహదాసు. † ధ్రువాలవాసి. శ్రీరామసాక్షాత్కృతిని బొందిన భక్తమణియని ప్రతీతి.
‡ నిష్ఠల త్రకాశయోగి. గౌతమీదేశముగొంటోతము కీర్తనచెప్పినవాడు. శ్రైదులోనుండగ గోదావరీస్నానము
నకువచ్చి పర్యాయమువైచుకొని గోదావరీమీదకుచ్చుండి యభేచ్ఛమున వెడలిపోయిరని వాడుక.

గుంటూరు మహిళాసభావిశేషములు

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు

ఈనవత్సరము ఆంధ్రరాష్ట్రీయమహిళాసభకు అధ్యక్షురాలు అనిపూడి వసుంధరాదేవి ఎం.ఏ.ఐ. యస్.పి. గారు. వసుంధరాదేవిగారికిండి సోమనాథరావుగారు ఆంధ్రదేశమున కేరొందిన విద్యుత్ప్రభలు. సోద: వసుంధరాదేవి తండ్రికిదగినతనయ. దీర్ఘమైన ఆమెప్రారంభోపన్యాసమునందుగాని సభలో యెడనెడ గావించిన ప్రసంగముల్లందుగాని చెదకిచూచిన ఆంగ్లపదముకానరాకుండుట ఆమె ఆంధ్రభాషాభిమానమునకును, ప్రావీణ్యమునకును విదర్శనమనిచెప్పవచ్చును. వాగవికతపెచ్చుమీరిన యాదినములలో సహజమైన సరళమైన సాత్వికమైన శ్రీమంధరాదేవిగారివేషభాషలు చాలమందికి గుణపాఠముగానున్నది. ప్రతినీధినులును ప్రేక్షకురాలంద్రునుగూడ నెన్నిమారులు దెచ్చిపెట్టిననుగూడ నెన్నిమారులు సహనముగోల్పవలసిన శరీరీతులుదెచ్చి పెట్టిననుగూడ ఆమె కాంతమునుబీదక వినుగుకెందక చదివినతీర్మానమునెదదవి, చెప్పినవిషయమునెచెప్పి సభవారి మెప్పునుబడపిరి. కెందుదినముల వారసభానిర్వహణము గమనించినవారికి వారికి కార్యదక్షతయందుగలకలుకు, విషయగ్రహణమునందుగలములుకు బోధపడినది.

గుంటూరు ప్రజాస్వాదయమునుమాఱగొన్న శ్రీ సవనోదరీమణులలో డాక్టరు దానమ్మగారగ్రగణ్యురాలు. దానమ్మగారికిండి గారుగూడ మంచికవియని చెప్పదురు. చక్కనికైతిలో మిక్కిలి ధారాళముగా వ్రాయబడిన ఆమెఉపన్యాసము ఆంధ్రభాషయందు దామెకు మంచిసంస్కారముగలదనుటకు తార్కాణంగా నున్నది. దానమ్మగారు చాలకాలము కుగ్గురుఅనుపత్రియందు వైద్యురాలుగానుండి రోగులవిశ్వాసమునకు ప్రేమకు పాత్రురాలైనది. కాని ప్రజాహితకార్యములలోబాల్సని ఆమె కార్యకాలమును సేవాపరతను లోకమునుచెల్లడించుటకు అవకాశముకల్గినదికాదు. సొంతవైద్యాలయమును స్థాపించినతరువాతనే, సభలు చక్కగా జరుపుటకు వారముదినములు తమవైద్యాలయమునుకట్టిపెట్టినది తెలిపికొన్నచో దానమ్మగారు మహిళాసభను జరుపువిషయమై యెట్టిపట్టుదలతో చనిచేసిరో తెలిపికోసనగును. ప్రతీదినపు పనియు నిర్లతనముయమున సక్రమముగా నడిపించుటయందు దానమ్మగారిరచననచేయి, కడలేనికోరిమి, ఏవిషయమైనను సూచనమాత్రముననే గ్రహించగల బుద్ధిచూత్వత దానమ్మగారికి పెట్టనిసాములు. దానమ్మగారు తమ ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షోపన్యాసమునందు శ్రీసంఘమున కుపయుక్తములగు వివిధవిషయములు విశాలభాషముతోచర్చించి సభవారి మన్ననకు పాత్రమైరి.

గుంటూరులో చాలమారులు మహిళాసభలుజరిగినవి. ఇతరప్రాంతములనుండిగూడ స్త్రీలువచ్చిరి. కాని వివిధమతములకు, వర్ణములకు, జాతులకుకెందిన పురస్త్రీలెల్ల రోక్కసంఘముగానూడి మహిళాసభను జయప్రదముగానిర్వహించినదీమాత్ర. చాలమంది ఉన్నతోద్యోగసుభార్యలేగాక దొరపాములు, క్రైస్తవసోదరీమణులుగూడ వీరివిగా ధనమొసగి ఆహ్వానసంఘములోకేరి సభ నిర్విఘ్నముగానెరవేరుటకు రోడ్బడిగినవో గుంటూరుపుర స్త్రీలయందెట్టియత్సాహము వెల్లివిరిచెనో చెప్పనలయువా? రోజీశ్వరమ్మగారి నిరుపమాన సామర్థ్యము, పద్మావసమ్మగారి కార్యాసక్తి, సాధుసమ్మగారి సంతతికాత్వపరాయణత, కల్యాణబాయిగారి సేవాభిలాష యొక్కచోగుమిటూడి సక్రమమైనచనిగను, చక్కనియేర్పాటులుగను రాణించినది. రాయసము రత్నమ్మగారిది కనుపడనిమేధ. మహిళాసభను బందరునుండిఆహ్వానించి కార్యదక్షతైన వీరందరిని యేర్పిహర్పి మహిళాసభ యంతచక్కగాజరుగునట్లు చేసినదీమిది.

20 తాళిలు సాయంత్రమునకే అమ్మియేర్పాటులు పూర్తి అయినవి. ఆ సాయంత్రమునుండియు, రాత్రి అంతయునప్పుడు ప్రతిరైలునకును ప్రతివిధులునప్పుడునెఱవ్వారు. కార్యసంఘమువారు వారిని ఓపికతో బసకు జేర్చుచునే ఉన్నారు. 21 లేడిఉదయం ఏడున్నరకు అధ్యక్షురాలునప్పుడుతో ఉత్సాహ మైనకార్యక్రమము ఆరంభమైనది. దాదాపు 8½ గంటలకు విషయవిస్తర యసభకూడినది. తొలివాటి సభావిషయము విద్యకు సంబంధించినదగుటచే ఇందు అధికముగా ఉపాధ్యాయులునున్నగువారే పాల్గొనిరి. ఈవిషయవిస్తరయసభలో విశేషచర్చకుపాల్పైనవిషయము చైద్యకళాకాలనుగూర్చినది. ఆంధ్రదేశమున స్త్రీలకొకప్రత్యేక చైద్యపాఠశాల కావలయుననునది అనలుతీర్మానము. అది గుంటూరునందు నెలకొల్పవలయుననియు, ఇదివఱకు దొరతనమువారి పురమున మేడికలమ్మగారు స్థాపించునెంచి నిర్మించినభవనములలో దానిని నెలకొల్పవలయుననియు దానమ్మగారు, పద్మాసనమ్మగారు మున్నగువారు సవరణనూదించినారు. సరి బాగున్నది. ఆయితే చైద్యమేమిటి అల్లోపతియా, ఆయుర్వేదమాఅనుచర్చ బయలుదేరినది. ఆంగ్లవిద్యనభ్యసించినవారును తదభిమానులును అల్లోపతిఅనిరి. తదితరులు ఆయుర్వేదమునిరి. అదియా ఇదియాయని ఇంత చర్చయేల? ఈరెండుచైద్యములను నేర్పడి న్యూలుకాఫ్ ఇండియా మేడినను ఉన్నది చెప్పవలయుండు. అట్టి చైద్యపాఠశాల స్త్రీలనుకొరిన బాగుగానుండునని యొకరునూదించిరి. ఆంగ్లచైద్యము నేర్పినస్త్రీలు బోలెడుమంది పనిలేక త్రుచ్చుపట్టిపోతున్నారు. ఆయుర్వేదము నేర్పినస్త్రీలు యొక్కతైనలేదు. కాన ఆయుర్వేదమునకప్పుడు మీలెదు. ఆంగ్లచైద్యమే కావలయునని కొందరు పట్టుపట్టిరి. ఇట్లు వాదోపవాదములైనవెనుక తీర్మానము వోటుకుదెట్టిరి. దొరసానులు, 29 ప్రజాసోదరీమణులు, కొందరు హిందూసోదరీమణులు ఆంగ్లచైద్యమునకు చేరుకొన్నారు. ఉద్యమలనధ్యక్షపదకుండతరమేఅని ఆయుర్వేదము చల్లగాజారిపోయినది. ఈచైద్యవిషయకచర్చ అవసరమైనదైనను చాలకాలముమించినది. తరువాత ప్రాథమికపాఠశాలలలో బాలబాలికలనుకలిపి చదివించవలెననియు, ఇట్టిపాఠశాలలకు స్త్రీలే ఉపాధ్యాయులుగానుండవలసననియు నొకతీర్మానము వచ్చినది. ఈతీర్మానము నుపపాదిత్వా భాస్కరమ్మగారు చక్కని ప్రసంగముగాదించిరి. స్త్రీలు ఉద్యోగముచేయుట గౌరవప్రదముగా భావించి విరివిగా ఉద్యోగములందు చేరవలయుననియు నొకతీర్మానము వచ్చిరి. ప్రతి ముఖ్యపట్టణమునందొకఉన్నత పాఠశాలను స్థాపించవలెననియు, ఆంధ్రదేశమునందు స్త్రీలకొకప్రత్యేకకళాకాలను స్థాపించవలయుననియు నొకతీర్మానము వచ్చిరి. ఈతీర్మానమువిషయవిస్తరయసభలో నెక్కువచర్చలేకనెగినను, మహాసభలో అట్లూరి వేంకటసీతమ్మగారు దీనిని మిక్కిలి తీవ్రముగా నెదిరించిరి. కాని తీర్మానము యథాయాసముననెగినది. తరువాత లలితకళలనుగూర్చినతీర్మానము నెగినది. చిట్టచివర దేశీయచరిత్రమలనుగూర్చినతీర్మానము విషయ విస్తరయసభలో చాలనేపు వాగావదములకడమిచ్చినది. దేశీయచరిత్రమలనుటకుబదులు దేశీయవస్తువస్తువులుని సృష్ట్యముగా వివరించవలయునని ఉన్నవ లక్ష్యతాయమ్మగారిపట్టు, పరిశ్రమలనినప్పుడన్నియు దానిలో చేరినట్లేదాఅని ఎదిరిపట్టువారి జవాబు. చేర్చితేనేమిఅనివారు, చేర్చకపోతేనేమి అనిదిరు. ఇట్లు వాదము సాగినవెనుక 'పస్త్రో'అను పదముచేర్చబడియేతీర్మానము ఆమోదింపుబడినది. ఉభయభాషాప్రవీణలో తెలుగు ప్రాధాన్యముగలది. భాగమును ఆంధ్రయూనివర్సిటీవారు తీసివేయ నుద్దేశించినట్లు ఆపరీక్షలో ను తీర్చినవారును, చదువుచున్నవారును వగుస్త్రీలు చాలమందినచ్చి మొఱుపెట్టుకొనిరి. పైపరీక్షలకు 25 యేండ్లలోపు వారు హాజరుకానూడదనువిషయము చాల ప్రతిబంధకముగానున్నదనియు 25 వర్సరములుమించినవారికి సర్కారువారు ఉద్యోగమియ్యారు, 25 ఏళ్ళకు మించినగాని ఈపరీక్షకురానూడదు, ఈపరీక్షలో ప్యాస్సె సర్కారున్యూజ్లో పనిచేయ నెంచువారికి ఇదియెట్లుపోవను? అందును స్త్రీలవిషయమున నిజ్జీవయోనిర్ణయము మంతితబాధకరమనియు కొందఱుచెప్పిరి. కాని యీవిషయము సభవారికంతగాపట్టినట్లులేదు. సం

స్కూలమునకు ప్రాముఖ్యమీయవలయునని చేరక రోకతీర్మానము చెప్పిరి. దానిననేజేమాచూడలేదు. ఉన్నత పాఠశాలలలో దేశభాషలలో విద్యగలవలయునను తీర్మానముగూడ నున్నవడినది. దీనినన్నిటినిగలిపి యొక తీర్మానము చేయవలయుననునది తీర్మానించుకొని ఈతీర్మానమునందు అందరికీ దేశములకు అనుకూలమైన వాక్యములుపడలేదు. జాతీయోద్యమసంస్థలకు బాలికలనంపియు, అర్థసహాయముచేసియు. పోషింపవలెనను తీర్మానము. కాలాతీతమైనదని ప్రోసివేయబడినది. దేశమునకును, దేశభాషలకును సంబంధించినతీర్మానములు ఈవిధముగా ప్రోసివేయబడి సభవారిచిత్తము కళాశాలలపై మోహముచూపుటచే చాలమంది ప్రతినిధులహృదయములో అసంతృప్తియేర్పడినది. రాజకీయములతో నీసభకు జోక్యములేకపోవచ్చునుగాని దేశభాషయొడలను జాతీయోద్యమసంస్థలయొడను బ్రముఖ్యమునహించుట కారణముకావరాదు. కేవలదేశిక తీర్మానములన్నియు నిరాకరించబడుటచే అంతకంటె విచక్షణారహితముగ ప్రతినిధిమహితీర్మానములు యెనింపవలెననిరి. కాన లొలిపాటి కార్యక్రమమంతయు ఒకగోల్కరింద జరిగిపోయినది.

ఈసంవత్సరము పెద్దాడ కామేశ్వరమ్మగారు రాకపోవుట సభకు అందములేదనిది. ముఖ్యముగా దేశభాషలకును, జాతీయోద్యమసంస్థలకును సంబంధించినతీర్మానములు తీరస్కృతములగుటతో ప్రతినిధులందరి మనస్సు లామెవైపోయి పారిసవి. అన్ని పక్షములవారికిని సమ్మతమగునరీతిని ఉచితమగువడములతో మంచి తీర్మానాలు తయారుచేసేవారు ఆరాజమండ్రమునద్దెలు. వారిలో కామేశ్వరమ్మగారు రాలేదు. భాస్కరమ్మగారువచ్చియు చేయిచేమకోలేదు. ఆపాటితీర్మానాలు గణపిడిఆయనోవుట కిదిగూడ కారణమే.

ఒక్కసంవత్సరముపైమంచి గృహలక్ష్యపత్రికలోవడుచున్నవ్యాసములు, బందరు మహిళాసభలో జరిగిన తీవ్రచర్చలు గుంటూరు మహిళాసభలో విడాకులతీర్మానవచ్చి తీరుతుందనుకున్నారు. మొత్తము మీద ఆంధ్రదేశమంతటను ఈవిడాకులతీర్మానం పెద్దతెక్కరికి కారణముగానున్నది ముఖ్యముగా గుంటూరు పౌరులలో గొప్పఆందోళనకు కారణమైనదివిషయము. తమసాక్ష్యధర్మానికి గొప్పఆవాంఠిరవచ్చిందని కంప్లీ పోయినారుస్త్రీలు. తాము చాలకాలమునుండి స్త్రీలను భద్రపరచుచువచ్చిన సాంఘికకట్టుబాటులనెడి ఉక్కుపంజరము ముక్కలుముక్కలుగా విరిగిపోయేసమయం వచ్చినదనుకున్నారు పురుషులు. సభసమీపించినకొలది యింటింటి ఈవిషయక మైనచర్చలు బయలుదేరినాయి. కొందరిట్లునంటిసగ్గలకు ధనసహాయము నిరాకరించారు. కొంతమంది మాన్యుబుద్ధిగలవారు సభకుపోయిన తమభార్యలు యింటికేవలనో రాలోఆని భయపడి ఇళ్లలో భద్రపరచుకొన్నారు. మొత్తముమీద స్త్రీపురుషులహృదయములలో అతిధయంకరమైన ఆందోళన రేపినది విడాకులతీర్మానము. ఈవిధముగా విడాకులవిషయము అందరిని కలవర పెట్టియుండుటచేత ముఖపాటిసాంఘికసభపైనిలిచినది అందరిచిత్తములు.

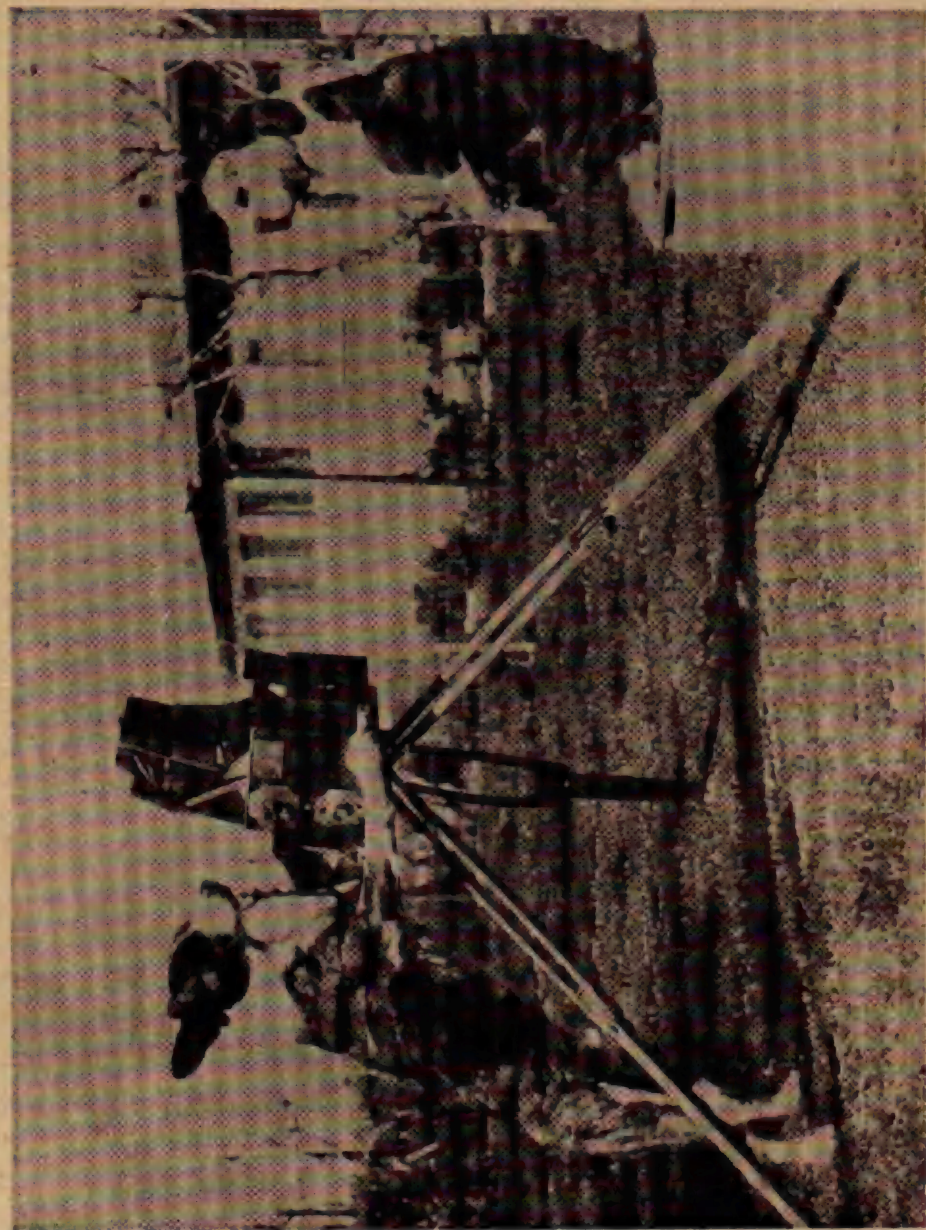
22-11-31 ఆదివారముఉదయము దాదాపు 8 గంటలకు విషయనిర్ణయసభకూడినది. కారదావట్టును నకు సవరణ పనికిరాదనునది ప్రథమతీర్మానము. దీనినిసూక్ష్మ ప్రసంగించుటకు ఎందరో కుతూహలము జూపిరి. వివాహవయస్సుతగ్గించరాదని ఆపాటిసభలో స్త్రీలుప్రసంగించినవిధము చూచినవారికి కారదావట్టు మునకు స్త్రీలు యంతేఅనుకూలముగానున్నది బోధపడినది. విషయనిర్ణయసభలోను మధ్యాహ్నము పెద్దసభలోను వివాదాస్పదమైనవిషయము వారసత్వములనుగూర్చి, స్త్రీలకు పుట్టినింటి వారిఆస్తిలోను ఆర్థికపారిఆస్తిలోనుగూడ భాగములేకపోవడము కేవలము అన్యాయముగనుక ఈఉద్దేశముట్లుంబయిలలో స్త్రీలకు భాగము పొందే హక్కుఉండవలయుననీ తీర్మానవిషయము. ఈతీర్మానము ఈపూడించుచు శ్రీమతి రాయసము రత్నమ్మకారు మనసుకంగేత పన్యాసమిచ్చారు. స్త్రీలు ఆస్తినిపొందే హక్కులేకపోవడముచేత గొప్ప సంస్థానాధిపతులవత్సలకుగూడ వాయదలవద్ద భరణములసాండుదరవస్థ యేవిధముగావట్టినదియు ఈదా

పారణములతో శ్రీ రత్నమ్మగారు వివరించినప్పుడు అందరికన్నులు చెమ్మగిల్లినవి. భార్య అస్త్రీకి భర్త పాక్షుడారుడైనప్పుడు భర్త అస్త్రీకి భార్య పాక్షుడారురాలు ఏలకాగూడదని ప్రశ్నించినది. భర్త వియోగ వ్యథాక్షేపములన్నియు శ్రీకీసి, ఆస్త్రీ దాయాదికివా? ఈ అన్యాయము సహించరాదన్నది. ఈతీర్మానమునకు వి. పద్మావతిమ్మ, డి. కమలరత్నమ్మ, జి. రంగనాయకమ్మ, శృంగం, లక్ష్మీనరసమ్మ, ప. చెంకట్రుమ్మమ్మ మున్నగువారందరిో అనుకూలముగా మాట్లాడినారు. ఇక దీనికి వ్యతిరేకులుండరనోమనుండగా భార్యసాహసములతో ఎదిరించినారు గోళ్లమాడి రాజ్యలక్ష్మమ్మగారు. ఉభయకుటుంబములలో స్త్రీ అస్త్రీకోరడమన్యాయమని ఇందువలన స్త్రీకి రెండుభాగములైతే పురుషుడి కొకభాగమగునని కాబట్టి యాతీర్మానం నెగ్గరాదని ఈమెవాదన. మధ్యాహ్నమునభలోగూడ ఈతీర్మానము గొప్పచర్చకు కారణమైనది. మహాసభలో గోళ్లమాడి రాజ్యలక్ష్మమ్మగారి వ్యతిరేకవాదనను బలపరిచినారు చీమకుర్తి సత్యవతిమ్మగారు. వల్లరు కూసుకుండి ఆనల్లరు వాల్లభాగములుతీసుకొని ఆత్మచారిండ్లకేగినవో ఇక నాతిల్లిదండ్రులగతేమన్నది అమె. కూతురికిభాగమిస్తే కోడలు తెస్తుందనీ, కుమార్తెలభాగములపంపకము తలచింద్రుల అనంతరమేజరుగునుగాన భయములేదనీ మగవానికి సంతసంపాదనగూడకలదుగాన అస్త్రీకెప్పుడూ స్త్రీకి తీసిపోదనీ అనుకూలరు సమాధానమిచ్చారు. మహాసభలో ఈతీర్మానము రెండుమాటులు వోటుకురెట్టుగా రెండుమాటులు గెలిచినది. అస్త్రీకావలయుననెడి యాతీర్మానమునకు మహాసభలోనివారందరిోక్కమాటుగా చేతురెత్తినపుడు అస్త్రీవిషయములో స్త్రీలు ఎంత ఆతురతగానున్నదియు విదితమైనది. పునర్వివాహోచ్ఛగల బాలవితంతువులకు సంరక్షకులే వివాహము చేయవలయుననెనది వాల్లనతీర్మానము. విషయనిర్ణయసభలో ఈతీర్మానము యెట్టివివాదము లేకయే అంగీకరింపబడినది. మహాసభలో దీని నుపసాదించుదు ఆరుర్తి భాస్కరమ్మగారు విపులమైన ప్రసంగముచేసినారు. క. నరలక్ష్మమ్మగారు బలపరిచినారు. దువ్వూరి ముఖ్యమ్మగారు దీనినియెదిరిస్తూ ఇష్టమైన విధములు యెట్లాగో చేసుకుంటూఉండగా వీరికి సంరక్షకులుగూడ ఏల సాయము చేయవలెనన్నది. నేడు బాలవితంతువులు పెండింగుకోరితే తేపు వృద్ధవితంతువులు కోరినవచ్చుననీ, పవిత్రమైన భారతదేశానికేది కళంకప్రాయమనీ చెప్పినది. దీనిపై అధ్యక్షురాలు సమాధానము చెప్పుచు ఈతీర్మానములో బాలవితంతువుల ప్రస్తావనే కలదుకాని వృద్ధవితంతువుల మాటలేదు కాబట్టి సుబ్బమ్మగారి ఆక్షేపణ చెల్లదని చెప్పి అసలుతీర్మానము గెలిచి పట్టుగా తీర్మానించినది.

అయిదోతీర్మానము సంసారమునందుండ యిచ్చలేని స్త్రీలు సన్యాసము పుచ్చుకొని హిలోపదేశములు చేయుచు దేశ సేవ చేయవలయునని. దీనిని విషయనిర్ణయసభలో ప్రతిపాదించినది గంగాభాగీరథి సమానురాలగు ఇచ్చగుంట చెంకమాంబగారు. విషయాని కేది విడాకులతీర్మానమునకు చెల్లలుగా ఉన్నను హిలోపదేశంపైరా హిలోపదప్రయోగములవల్ల ఎవరియెదిరింపులు లేక దాటినది. సంసారేచ్ఛ లేకపోతే సన్యాసమునకు సర్వముక్త్యుపాహాయిచ్చినక్షేగదా? ఇక ఈతీర్మానమెందుకని చాలమంది లోలోన నునగునలాడినారు. కాని యెవరు బలమీదక్కి యెదిరించలేదు. కాని ఉదయము విషయనిర్ణయసభలో దీని నుపసాదించిన చెంకమాంబగారు మధ్యాహ్నము మహాసభకు హాజరుకానందున ఉపసాదకులు ఆమెదకులు లేక రద్దయినది. తరువాత నొకతీర్మానమువచ్చినది. ఇది పురుషులు భార్యకుండగా మరల పెండ్లాడడం అక్రమంకాబట్టి వీరికి అర్హత తొలగవలయుననెడిది. విషయనిర్ణయసభలో రసవంతమైనపట్టులలో కెల్లను రసవంతమైనట్టిది. కట్నముచాగా ముట్టలేదనీ, భార్య చక్కనిదికాదనీ, సంతానంలేదనీ, ఆరోగ్యవతికాదనీ ఎన్నెన్ని కారణములచేత ఎచ్చురెచ్చుట ఎంతమంది పురుషులు ఎంత దౌర్జన్యంగా నిష్కరుణంగా నిరంకుశంగా భార్యకుండగా పెండ్లాడినది యోగవృత్తిపెట్టినారు మావాళ్ళిచ్చట. తిట్లులేకపోయినా తీవ్రపదప్రయోగంచేత కనీతీర్పుకున్నారు. కండ్లారా

మద్రాసు సేవా పథకము : థాత్రీ విద్యనందు మున్నూరు
(మద్రాసు రోయల్ కాలిబ్రస్ ప్రతియందు నర్త్యులుగ ఆరీతునందున్నారు)

ఒక కరుక్క-మరియు కరుక్క-యొక్క స్థానం

చూచినవారందరూ స్వయంగా అనుభవించిన సంగతులు అంటూ ఎన్నో తీవ్రచరిత్రలు వినిపించారు. ఈ పురుషులు స్త్రీలను హింసించిన పాపమునకు తరిహారము వారికి బహుభార్యత్వము తొలగించడమే అన్నారు. తుదకు ఈ తీర్మానము మీద మాట్లాడుచు శ్రీ శివప్రసాద లక్ష్మీచార్యుగారు సభాతనవర్తకముచేసి స్త్రీల యభిప్రయమును తెలుపుచు నున్నవని అతిశయముగా పోరాడుచున్న శ్రీ శివప్రసాద మార్గంధేయశర్మగారు పెండ్లాముమీద పెండ్లి చేసికొనిన వారైనననియు, వారి దిద్దుబాటుకర్తవ్యము యితరులనే కీర్తిమూర్త్యులైనది కాని, వారి ప్రభుత్వము యిప్పటికిని తీవ్రమైయున్నదనియు బాపకమునయు చెప్పినారు. అయితే ఆమెను మరల స్వీకరించమని శర్మగారికి నూచనమేయుట మంచిదనినారు వేరొకరు. ఈ విధముగా చర్చలు చేసిచేసి తీర్మానము దృఢపరచి సమయములో డి. కమలలక్ష్మమ్మగారు ప్రీతియొక్క విడాకుల తీర్మానంబులపై స్త్రీలకు పునర్వివాహంబొందు పురుషులకు అనాది సంబంధమున్న పునర్వివాహాధికారము తొలగించడమేమిటి? ఉంటే యెందరికీ ఉండవలెను లేకపోలేదని, కాని ఇదేమిటన్నది? ఆమె చేసిన ప్రశ్న యెవరికెంత అర్థమైనదో చైతన్యమునకొక. సరే, అట్లాయితే అది ఒక్క ఇదీ ఒక్క ప్రోసేయండంటే ప్రోసేయండన్నారు. సరి. పురుషుల బహుభార్యత్వము తొలగిన నే యీ తీర్మానం విడాకుల తీర్మానాన్ని కూడా తనతో పాటు చేసుకొని ప్రాధుడైన యింగవలె గభాలన పాతాళానికి పడిపోయింది. పురుషులకు బహుభార్యత్వము తొలగడము అనమంజనమైతే దానినే స్వతంత్రముగా ఎదిరించవచ్చును. ఒడించవచ్చును. కాని విడాకుల తీర్మానమునకు దీనికి సంబంధమేమిటో, బహుభార్యత్వ తీర్మానం మానితే విడాకుల తీర్మానం జరుగుకొనేవరకుతో దీనిని విరమించడమునకు కమలలక్ష్మమ్మగారు యెట్లు ఒప్పుకొన్నారో తెలియదు. మొత్తముమీద రెండు తీర్మానములు వరులొకటట చేత పురుషుల బహుభార్యత్వమును నిరసించి స్త్రీల విడాకుల తీర్మానమును దృఢముగారదువ అనుకొనినవారైనారు సభవారు. విడాకుల తీర్మానమునేది ఒక విషయమని, అది స్త్రీల పరివ్రతత్వమునకు కాటుకేసి కాలవ్యయవర్తనలయందు నిర్దిష్టముగానున్నదని, కాబట్టి యితరులయొక్క చితుకగొట్టుదామని కూర్చున్నవారికి; ఆ తీర్మానము తమకు యిప్పుడు లేకపోయినను అవివసర్పముయొక్క స్వతంత్ర్యము కండ్లార నూడవలెనని కుతూహలముచెట్టుకొన్నవారికి ఆకాభంగంక లోగింది. నిజము విచారించితే ఈ విడాకుల తీర్మానమును గురించి ప్రజలంత ధయపడవలసిన అవసరము కనుపించదు. ఆనోన్యతలకు సతీచతులను ఏచట్టముగాని విడదీయలేదు. పాత్రుకుదురని ఆలమగలను వివాహాధికారమును గొప్ప పరికరాధిపతులకే అర్థముగాక అదావిడి చేసినప్పుడు సామాన్యజనులు అడలుకున్నారంటే ఆనోన్యమేమున్నది? కారదాచట్టం రాబోవుచున్నదని మానదేశములో చనిపోవలందరికీ వివాహములు చేసినప్పుడు కూర్చుంటూడా తొందరపడి పెండ్లి చేస్తూఉండగా మీరు కూడా ఎందుకు చేస్తున్నారుని యెవరైవా అడిగితే సంవత్సరాది విశ్విసరయవారి ఇక పెండ్లిండ్లు లేవంటగా అన్నారు. ఇక పెండ్లిండ్లు చేసుకోరాదని ఆపుడే ముడిచెట్టుకున్నారు. ఆ అవ్యక్తులు అటులనే ఈ విడాకుల తీర్మానంపై ఇక ఆదవాన్ని మొగుళ్ళు దగ్గర ఉండవలసినవని లేదంటగా, ఎవరియెప్పుడు చచ్చినట్లు వాయండవచ్చునంటగా, ఓయి బాబో ఇదేమిసభలు, ఇదేమి తీర్మానాలు అని అందరి హృదయములో ఏర్పడిన ఈ అపోహ విడాకుల తీర్మానంయొక్క నిశోద్దేశమును కప్పిపుచ్చి దాని కిడుమనరాని మాలిన్యమును కలుగజేసింది. ఈ చర్యలు, ఈ వివాదము, ఈ తీవ్రత అందరికీ నలు చూచినవారికి ఈ చట్టము లేకపోవడమే స్త్రీలకు అప్రతిష్టగానున్నట్లు తోచుచున్నది. చాలమంది స్త్రీ పురుషులు నేడు విడాకుల తీర్మానమును గూర్చి చర్చించునప్పుడు ఇన్ని కట్టుబాట్లు యిన్ని నిర్బంధములు పెట్టి హింసించుకొండిన నే మీరట్లు పెచ్చరిల్లిపోతున్నారు, మీకింకా ఇదిగూడ వస్తే యింట్లో నిభాస్తారా అంటున్నారు. అయితే ఈ కట్టుబాట్లైనా స్త్రీలకు మంచివారినిగా ఉంచుచున్నవి? స్త్రీలకు ప్రత్యేకముగా యోగ్యతగాని, పరువుపూర్వకముగాని, కలసంపదగాని లేదా? కాబట్టి విడాకుల

చట్టము చేసిచూడుదు. మాలోనేమైన ఆయోగ్యతకునుకనునేమా అని అడగవలయునని స్త్రీలలో యోచన గలుగుచున్నది. ఏమైనను చిల్లగంధలో జరిగిన మల్లయద్ధములవలననో, దేశములో లేని తీవ్రాందోళన వలననో కాని బంధుమహిళాసభలో తీవ్రపర్యుపాలైన ఈవిషయము-ఒక్క సంవత్సరముమంది యావదాంధ్ర దేశమును గగ్గోలు పెట్టించుచున్న ఈవిషయము-గుంటూరుపట్టణాన్ని అట్టుడికించినట్టుడికించిన ఈవిషయము- ఒక్కచచ్చుచెట్టుఅయిన కొట్టకుండానేచచ్చి ఊరుకుంది. ఏస్త్రీగాని యాతీర్మానం ప్రనేకపెట్టుటకు సాహసింపలేదు. పానుక అది ఉత్తినోరవది.

ఈవిడాకులతీర్మానం బాహుభార్యత్వం తొలగించేతీర్మానం మఱుగున రంగస్థలంనుండి నిష్క్రమించేసమయంలో భార్యవియోగంజెందిన పురుషుడు ఆవివాహితయును బాలికను వివాహమాడుట ఆసమయం జనముగమక భర్త్యువియోగముజెందిన స్త్రీనే వివాహమాడవలయునని యీసభవారు పురుషులకు నూదించుచున్నారితను తీర్మానమునువాని ఒకరు అధ్యక్షురాలి కందజేసినారు. ఆతీర్మానం విని అందఱు చకచక నవ్వారు. ఉచితమైన వయస్సుగలవారిని పెండ్లాడలేకునని మాదించిన చాలును యింత చచ్చిగా వ్రాయ నవసరములేదన్నారు కొందఱు. మొత్తముమీద ఈతీర్మానము వట్టి చర్చావినోదమునకే పోతున్నది కాని తీర్మానంగా లిఖితంగాలేదు.

తరువాత క్రమముగా ఘోషాఅస్పృశ్యత, మద్యపానము, గ్రామపునర్నిర్మాణము మొదలైనవిషయముల గూర్చిన తీర్మానములు నిర్వచనముగా పరిష్కృతములై సభవారి ఆమోదమును బడసినవి.

సభకు దాదాపు 80 మంది ప్రతినిధులువిచ్చేసిరి. ఈసంవత్సరముగూడ రాయలసీమకంఠకును దాక్టరు కె. లక్ష్మీదేవిగారిొక్కరే ఏకైకప్రతినిధిని. ఈమెగారు మహిళాసభ నీమారు తమబళ్ళారి కాక్స్ నింపిరి. ఇక సభకువచ్చిన ప్రేక్షకురాండ్రకు లెక్కలేదు. టెనుహెన్సులు మేడమీదనున్న ఆతిథిశాలమున వాలు వాని ప్రక్కవరండాలుగూడ స్త్రీలలో రెండుదినములు నిండిపోయినవి. భోజనాదివసతులు చక్కగాజరిగినవి. ఫలహారతాంబూలములు చక్కగాముట్టినవి. ఊలేగింపులు ఛాయాపటములు తీసికొనుటవగైరా ముచ్చట లన్నియు ముచ్చటగాదీరినవి. కాన ప్రతినిధుల సత్కారవిషయమున గుంటూరువారు యోగ్యతాపత్రమును బడసిరిని చెప్పవచ్చును.

అయితే సభల జయపజయములను నిద్రయింపవలసినది సత్కారములనుబట్టిగాదు. తీర్మానములనుబట్టి. బందరుసభలోని తీర్మానములను యీసంవత్సరసభాతీర్మానములను ముందునిడుకొని చూచినచో గతసభకంటే ఈసభలోని తీర్మానములు చాలసంతులిత మొనర్చబడినవని చెప్పవలయును. దేశీయసంస్థలనుగూర్చియు భాషలనుగూర్చియు వెల్లడింపబడిన భావములు ఉదారములుగాలేవు. రాజకీయములలో సభకు సంబంధములేదన్న కారణమున ప్రతిదేశీహితైకవిషయము ఆనుమానింపబడి పరిత్యజించబడుట సభయొక్క అభివృద్ధికి మాచకము కాదు. ముఖ్యముగా రాంధంపేటలసభకువచ్చినదాది ప్రతిసభలో స్త్రీలకు సమానహక్కులని యిటుగ త్రి పలుకుచున్న మహాత్మునకుగాని సోజీనిదేవివంటి స్త్రీప్రతినిధులకు గానీ ఒక్కకృతజ్ఞతాభివందనమైన సమర్పించబడిన ఆంధ్రరాష్ట్రీయమహిళాసభ యింతకోలాహలముగ జరిగినను తనలోపమునెట్లు బావుకొనగలదు?

పూర్వము మహిళాసభలు జరిగినప్పుడు ఒక్కతీర్మానముమీద మాట్లాడుటకు ఇద్దరుస్త్రీలు దొరకుటకు తలప్రాణము లోకకుపచ్చెడిరి. సాధారణముగా చాలమంది సభలో వోలుమెదల్చకనే పత్రికలలో ఉపపాదకఆమోదకస్థానములలో నెక్కుయందువారు. ఇప్పుడట్లుగాదు. ఒక్కప్రతిపాదన వచ్చినచో పదిమంది యిరువదిమంది మాట్లాడుటకు పేరిచ్చుటకు సిద్ధము. వ్యవధిచాలదనిన వారికి బ్రహ్మాండమైనకోపము. అయితే వీరిలో విషయమెరిగి ప్రతిపాదనపై ప్రసంగించువారు మాత్రము కడుకొలది. ఆరు రోజుపూర్వము గారివంటి విరుషీమణు లేవలగురైదుగురొకమాత్రమే విషయమెరిగి విధులముగా సుబోధకమగురీతి వివరింపగల నేర్పుగల

వారున్నారు. అధ్యక్షురాలు ఈ తీర్మానము మీద ఎవరైనా మాట్లాడగలరా అని అడిగినప్పుడు నేను నేనని చదివేది లేచుటయు అయితే మీరు మాట్లాడండి అన్నప్పుడు తీర్మానమేమిటి ఏమి మాట్లాడవలయునని అమె అధ్యక్షురాలినడుగుటయు తటస్థించిన సందర్భములగుటయు. ఇది చరిత్రోపచిత్ర మైనవిషయము. దేశములో రాజకీయాంశోభవము ప్రబలినతరువాత చాలమంది స్త్రీలకు సభాసీతీర్థము కదలిపోయినది. మంచి కృత్యవైఖరి గూడ పట్టుపడినది. కాని ఉత్సాహమునకు సక్రమమునకు దగిన విషయపరిజ్ఞానము మూలము మన ఆంధ్ర స్త్రీలలో ఇంకను కొంతగా నేయున్నది. ఆకారణముచేతనే నిత్యము కంకషాకముగా నభ్యసించిన రాజకీయ విషయములందేగాని యితరవిషయములందు ఆంధ్రస్త్రీలు చక్కని ఉపన్యాసములిచ్చుటకు శక్తిచాలనివారుగా నున్నారు. ఆయనను ఆంధ్రస్త్రీలలో నత్యంతదేశముతో పెంపొందుచున్న విద్యావిజ్ఞానములు మంచి ఉపన్యాసకురాలంద్రులు గాంచెడిభాగ్యము మనకెంతో దూరముగ లేదని విదితమైనదయ్యుచున్నది. ఈశ్వరు డట్టి శుభకాలము సమీపింపజేయునుగాక!

సోదరీ!

కీసర వేంకటరామనరసింహారావుగారు

తల్లియుండ్రీయుష్మతీయు దైవసమానులు; చీరపట్టు నీ వెల్లడభక్తిగల్గి చరియింపుము; పిన్నలజూచి ప్రేమగంజిల్లగ బల్కివర్తిలుము; నేవకులంగనిఁ దూలనాడగా జెల్లదటంచెఱుంగుము; విశేషశుభంబగునీకు సోదరీ! పరులకుఁజెందుదానిఁ దృణభంగి మడిందలపోయుమమ్ము; నీ పరపతివోవుకార్యములఁ బొల్లొనకమ్ము; ప్రళాంతదిత్తువై పారిచరణాంబులనయంబును గొల్వొగదమ్ము; యెన్నడున్ మరువకుమమ్ము యీహితముమాత్రము; మేలగునీకు సోదరీ! కుండకు ద్రవ్యరాసులను గూర్చగలేదని; మానసంబునన్ బొందకుదుఃఖమున్ సుతులుపుట్టగలేదని; నీవు కోరినన్ జెందునో కోరకున్నయెడ నేకురకుంచునో ధాతవ్రాలుము న్నెంచునుమార్పుచేయుబడనో ధరణీతలమందు సోదరీ! ఆకలిగొన్నవారికి ప్రియంబలదార భుజింపఁజెట్టుట ప్రాకటధర్మమార్గము; శుభంకరతద్దనకార్యదీక్షచే నాకముజెందినారు మును నాతులు పూతచరిత్రలెందరో చేకొనుమమ్ము యీవ్రతము; చెచ్చెరమేలగునీకు సోదరీ! కలియుగమందు నూతనముగాజనియించుచున్నవమ్ము మా ర్పులు మనభారతోదయనిరోధములై; భవదీయదృష్టినిన్ నిలుపకువానివైపు; నిజరీతినిరక్షణజేసికొమ్ము; యీ సలలితచూహితంబు విఫలానిన మేలగునీకు సోదరీ!

స్వేచ్ఛ

శ్రీమతి పైడిమర్రి సీతాదేవి గారు

సౌఖ్యసౌధాంతర్యాగములందు హంసతూలికాతల్పముల, డోలికావిహారముల, రత్నకంబళుల, కందుకరేభీవిలాసముల విహరించు నోభారతనారీ! నీకేటి యిట్టినిర్బంధనివాసము? వాయువులో సంచరణంబొనరించు విహంగసముచయంబునకులేదే స్వేచ్ఛాజీవనంబు? నిర్మలోదకంబుల నిరంకుశవాహ్యాభినౌనరించు కీటకాదు లాస్వాదించవే స్వేచ్ఛామృతంబు? నిర్మానుష్యనిబిడాంధకారనయనామృతంబగు కారడవుల నాటఁ నాశవన్యమృగాభిచేయదే స్వేచ్ఛాగానంబు?

కానవో! పూతమైన భారతభూమి దాస్యశృంఖలులను విచ్ఛేదించి, స్వేచ్ఛాగీతమును గానముసేయుటకై నవయుచున్న నవయాంగ శోభితులగు కొందరునారీమణుల యశ్రాంత, నిర్మల, నిర్మిత, విజ్ఞాన, ధైర్యస్థైర్యములను?

లెమ్ము! పరదాపద్ధతిని ప్రతిఘటించి, స్వాతంత్ర్యవాంఛను వెల్లడించి, భవత్ నిర్బంధ, భవనయయశ్వలాకములను భగ్నమొనరించి, వ్యక్తిత్వము దైవవిదితముగ గ్రహించి, స్వేచ్ఛామృతమును గ్రోలి, పురుషుని తీక్షణీక్షణముల నిర్లక్ష్యముడేసి, యోభారతనారీ! కార్యసాఫల్యమునకై నడుముగట్టుము.

హైందవమాత తనకూతుల శాంతియుతమా యుద్రేకావేశాహ్లాదంబును తన మందహాసచంద్రికలచే మన్నించును. అల్లదిగో! నారీహృదయమెట్లు భావనాతరంగములలో డోలాయమానమగుచున్నదో! 'ఘోషా' యను ఘోరమాగృహమున బంధింపబడి మడియకుండుటకై యెట్లు గగ్గోలానరించుచున్నదో!

అసూర్యంపశ్యవేయగుదువుగాక! సిరిసంపదలు నీయింట సమృద్ధిగానుండుగాక! సరస్వతీకటాక్షపీక్షణములు నీమీద ప్రసరించుగాత! శ్రవణ, నయనానందకరములగు స్వేచ్ఛాదేవియొక్క గేయనృత్యముల జవిజూడని సీతనువేల? సీలావణ్యమేల? సిరిసంపదలేల? విద్వత్ యేల?

ఆమెను సీహృదయపేటికయందుంచుకొనుము. దేశవగాత ముఖారవింద మందహాసదీవన నందుకొనుము.

కుసుమ

౧

అది వసంతమునుపు. అవాటిరాత్రి చంద్రుడు చక్కగా ప్రకాశిస్తున్నాడు. చల్లనివైరుగాలి నుమ సౌరుధాన్ని మెనుకొనున్నది. గున్నమామిడిచిగుళ్లను మెక్కికొయిలనొయిగా నూస్తున్నది. హేమంతుని మంచందగ్గర నేటికికొన్నది. అందులోంచి గదిలోనికి వెన్నెలకాంతలు వస్తున్నాయి. అప్పుడు తనమంచం మీద ఒకప్రక్కగా 'కుసుమ' కూర్చునియున్నది. ఆమె హేమంతునిభార్య. ఆమె స్నిగ్ధవాలభాగాన్ని పైరుగాలికీఅడుకూర్చి నీలకుంతలాలు సవరిస్తున్నాడు హేమంతం. కుసుమ ఆనాడు విచారంగానున్నది. హేమంతుడు చక్కరిగింతలు పెడుతున్నాడు ఆమెను కులాసపెట్టడానికి, కుసుమ కదలకుండా ఏకాగ్రంగా పూర్ణచంద్రుణ్ణి తిలకించుచున్నది. హేమంతం బుజ్జి గింపులు పనిచెయ్యలేదు.

"ఎక్కడున్నావు? కుసుమా!" అన్నాడు.

జవాబులేదు.

"పోప్రవంచకంలోంచి రాదలయకొలే? కుసుమ! చూడు యీరాత్రిఎంతకాసుందో!"

కుసుమ మొగం త్రిప్పింది. హేమంతం నవ్వాడు.

"నాకో మంత్రంవచ్చు"వన్నది కుసుమ.

"ఏమిమంత్రం?"

"ఈకన్నెలరాత్రిని అమావాస్యగాచేసేస్తాను."

"అది వద్దు."

"ఏం?"

"ఈరాత్రి చాలాఅనందంగాఉంది. నీకుచేతలే ఈలాంటిరాత్రిళ్లు తెల్లవారకుండాచెయ్యాలి."

"అట్లాగా" అనినవ్వింది కుసుమ.

కుసుమకొగలించుకుని ముద్దుపెట్టుకొబోయాడు హేమంతం. కుసుమ తప్పించుకున్నది. కుసుమా హేమంతులు సరపాలాడుకొంటున్నారు.

కాశీరాజు రామమోహనశర్మగారు

హరిహరుడు తలుపుదగ్గరనుండి గట్టిగా "హేమం తం! ఆకూర్చురాలి నింట్లోనుండనీయకు" అన్నాడు. హరిహరుడు హేమంతంతెరిది.

హేమంతం కుసుమకేసిచూచాడు. ఆమెనుకూన వింతభావాలవేమిలేవు. కుసుమ చేతులతోకళ్లుమూసు తున్నది. "తక్షణం చచ్చిపోలేకానుండును" అను కొన్నది అప్పుడామె. అంతప్రకాంతంగానున్నది. గున్నమామిడిమీద గండుకొయిల ఇంకాకూస్తున్నది. దాన్నివిశేషమయలేదు. ప్రకృతిపొందర్యాలు చాలా ఉన్నాయి. కాని వాటిమాధుర్యం గ్రహించేవాయలేదు.

౨

హేమంతం అప్పుడే యింటికివచ్చాడు. గదిలో కుసుమఉన్నది. తన్నగా ఆమెదగ్గరకువెళ్లి

"అది నిజమేనా?" అన్నాడు.

"నిజమే."

"ఇంతవరకు ఎందుకుచెప్పలేదు?"

"చాలామార్లు చెప్పదామనుకున్నాను. కానిచెప్ప లేకపోయినాను. నేను చాలాచెడ్డదాన్ని." అమె నేత్రాలనుండి రెండుకన్నీళ్లుచుక్కలురాలాయి.

"ఇప్పుడైనాచెప్పలేవా?" అన్నాడు. కుసుమ గంభీరంగా తనచరిత్ర అమూల్యగ్రంథేష్యేసింది. కథ విని హేమంతం బయటికిపోయినాడు. హేమంతం తన్నువిడిచిపోతున్నాడనేఅనుకున్నది కుసుమ. ఆమె కది వింతగాతోచలేదు. తేలికలో మానవునికి తటస్థించే నిత్యకృత్యంలాగే అది ఆమెమనస్సుకితట్టికది. అప్పుడు యీప్రపంచకం, ప్రేమ, ప్రేమించడం అంతా మాయగాతోచిందిఆమెకు. జరిగిపోయిన దినాల్లో, హేమంతం తన్నుప్రేమించడంలోచెప్పిన దృఢాభిప్రాయాలు కల్లలనుకుంది. తనవ్యాధయంలో మమకారంలోపెంచుకుంటున్నప్రేమలతనుతెగగోయటానికిపుట్టిన మొండిక త్రిలాంటివాడుగా తోచాడు హేమంతం ఆమె కానమయన. హేమంతం తన్ను

ప్రేమించినకోరికలలో ఆతని హృదయం నిండా ఉండనున్న ప్రేమ, ఒక్కనిముషం వాల్చిదమాకలసి ఉంటే ఎంతో మధుర్యంగా ఉండే ప్రేమ, ఆ ఒక్కనిముషం వియోగానికే తన్ను అంతగా బాధించిన ప్రేమ. అసీరమని అప్పుడనుకున్నది.

“కుర్రాత్రిచాలా బాగుంది” అని హేమంతం అని ఇంకా పూర్తిగా ఒక్కరైతే సాగడవిపోలేదు. ఇంకా ఆ కోరికలు ఆలాగే కూస్తున్నది. మైదుగాలి అల్లాగే వీస్తున్నది. వెన్నెలకీటిలో నుంచిన ద్వి మంచమీద హాయిగా నిద్రపోతున్నది. ఆమె హేమంతం దగ్గర ఎంత సుట్టుగా వున్నదో, ఇప్పుడు ప్రేమ అనేది కూడా అంత సుట్టుగా సంచరిస్తున్నది అమె హృదయాన.

3

రాత్రి తెల్లవారూ హేమంతానికి నిద్రలేదు. కన్నులు ములుపుకుంటూ సదాశివయ్య గారింటికి పోయినాడు. సదాశివయ్య గారే కుసుమకు పెండ్లి చేసినారు.

“ఏకే నేమిటి?” అన్నాడు సదాశివయ్య. హేమంతానికి కోపంతో శరీరమంతా దహించుకుపోతున్నది. దుడ్ల మైవకంకంతో “నీమూలంగా మాకు లంచేడిపోయినది. మావంశ గౌరవాన్ని నాశనం చేశావు. ఇదంతా నీమూలాన్నే” అన్నాడు. ఇంకా మాట్లాడలేక పోయినాడు. సదాశివయ్య చిరునవ్వునవ్వాడు. “మా గౌరవాన్ని నిలబెట్టినాడు మీనాన్నగారు” అని అన్నాడు. ఆ మాటలకు సిగ్గు, కోపం గూడా వచ్చాయి హేమంతానికి. “నీకప్పుడేవా ఏమైనా అపకారం చేశానా?” అన్నాడు.

“అయితే హేమంతం! నిన్నొక ప్రశ్న అడగనా?”

“ఏమిటి?”

“నా పుత్రిక మీనాన్నగారికేమైనా అపకారం చేసిందా?”

జవాబులేదు.

“హేమంతం! విను. నీవు చిన్నవాడవు. బహుశా నీకు తెలియదు. నీవు కలకత్తాలో చదువుకునే కోరికల్లా

మా అల్లుడు ఎవరితోను చెప్పుకుంటా ఇంగ్లాండు వెళ్లి నాడు. మరి విదేశం పోయినాక ‘బారిష్టరు’ గా వచ్చినాడు. మీనాన్నగారు మాకు లండన్ గా ఉండేవారు. ‘నీ కూతుర్ని అల్లుడి వద్దకు పంపి’ అని తిరిగి నీయింటి కప్పుడునూ తీసుకొనిరాకు. వ్యతిరేకించితే కులం లోంచి వెలివేస్తా’ మన్నారు. నా అల్లుడికి ప్రాయశ్చిత్తం చేయిస్తానన్నా. ఇంగ్లాండు పోయి వచ్చినా కులంలో చేర్చుకోమని బ్రతిమాలాను. కాని వివలేదు. ఆ పుట్టిసంఘంలో ఎంతటి దురాచారాలో గ్రహించు. నా కూతుర్ని ఒదిలి బ్రదకలేమ. అక్కడి పోరు పడలేక బంధువుల్ని, స్వగృహాన్ని విడిచి కలకత్తా వచ్చేశాను. కష్టాలు నావనకాలేదు ముఖానివచ్చాయి. మా బాప మరణికి పెండ్లి చెయ్యటోలే నన్ను కులంలోంచి వెలివేయాలని చెప్పి పెండ్లి చెడగొట్టారు. చూడు! ఇదంతా మా అమ్మాయి, మా అల్లుడు చేసిన తప్పునా? ఇంక నా పరాధమం నన్ను దహించివేసింది. నేను పంతం దీర్చుకోవాలని అనుకున్నా. అనుకోవడమేకాదు. అది నా విధి. చేయకలేకున్నాను. అప్పుడు మీ బాప మరణి ఆ ఇంగ్లాండు పోయిన నే ఏమి చేశాకోగదా మీనాన్నగారు అనుకునేవాణ్ణి.

ఇప్పటికీ కథ చాలావరకు నీకు గ్రాహ్యం అయి వుండాలి. ఇదంతా చిత్రంగా ఉంటుంది. అంతా విను. నీకు బోధపడుతుంది.

కలకత్తాలో నీలసప్తక సేతున్నయింట్లో గంగాధరంగారే నీ ముసల్ బావాల్లు. డోకాయన ఉండేవాడు. వారియింట్లో ‘కుసుమ’ అనే బాలవితంతువు వుండేది. ఆమె కూర్చుంటుంది. చాలా అందగత్తె. ఆమెతోండి చనిపోయేటప్పుడు గంగాధరంగారికి ఆమెను వచ్చి చెప్పినాడు. గంగాధరంగారికి అనుమానం ఎక్కువ. యువకుల మెతుకూడకుండాను, ఈమె యువకుల్ని చూడనీయకుండాను నిర్బంధించాలని చూచాడు. అనుసరికళ్లలో దుమ్ముకొట్టడం ఈమెకు చాలా కష్టంగాదు. ఆమె యువతి. అప్పుడప్పుడు డాబామీదికి చల్లగాలి నీవించడానికి పోయేది ఆమె.

అప్పుడు నీవు నీ మేడమీద ఒంటరిగా వదువుకునేవను యం. మీ రిద్దరు ఒకరినొకరి చూచుకున్నారు. మాట్లాడుకొన్నారో లేదో కాని గంగాధరంగారికి నీమీదా, కుసుమమీదా అనుమానం కలిగింది.

కుసుమ నిద్రాపోరాజుమనింది. ముసలిగంగాధరం గారియెదురుగా నకారణంగా వెక్కిరిచెక్కిరిచేసెడిది. అయినను కారణం బోధపడింది. నీవుకూడా కాలేజీ మాని మేడమీద కూర్చుని గంగాధరంగారి దాబా వైపు చూస్తుండడం అయిన అనుమానాన్ని బలపరచింది. కొంత ఆలోచించి అయిన నానవకోరారు. పాపం అయిన రెండేండ్లనుండి కాకెళ్లాలని ప్రయత్నిస్తున్నారు. నేడు అయినను వెళ్లమని ప్రోత్సహించాను. కుసుమను కాగ్రల్ గా చూచే భారం నాది అని అన్నాను. అయిన సమ్మతించి కాకెళ్లిపోయినాడు. కుసుమను, ఒక గొప్ప పలుకుబడిగల శ్రీనివాసరావు గారనే బ్రాహ్మణ తరచునిగృహమందుంచి ఆమెను అయినకు వచ్చి చెప్పి, అప్పుడప్పుడు ఆమెయొక్క మేమాల కనుగొనేవాడిని.

నీవు పర్యాయంగా శ్రీనివాసరావు గారింటిముందు వచ్చారు చెయ్యడం, ఆమె నిన్ను చూస్తుండడం, నీవు కాలేజీ తరచు పోవకుండడం అంతా నాకు తెలుసు. నా భారం లేలికయిపోయింది. ఇదంతా ఒక కల్పిత కథ మల్లే చేతుంటుంది. నా పట్టిన పంతం తీర్చుకో దానికి చేకూరుదీన్ని...

"కుసుమ వివాహానికి అధ్యంతర పెట్టలేవా?" అని హేమంతం రిలవంచుకుని అన్నాడు.

"అది యేలాను జరుగుతుంది. స్త్రీలు గాఢంగా ప్రేమిస్తారు సంగతి నందరూలు ఆమూలాగ్రంగా తెలిసికొని. ఆమె దినదినానికి చిక్కిపోతున్నది. నీవు అంతే, నీవదువుకి పెద్ద ఆటంకం కలిగింది. మీ యిద్దరినీ నాకు చాలా బానిపుట్టించాయి.

ఒక రోజు నకు ముదగ్గరకు పోయాను. వాడి పోయిన గులాబి పువ్వుల గున్నది ఆమె. 'ఈ ముసలివాని దగ్గర సిగ్గు పొందవలసిన ఆవసరం లేదు నీకు. నీవు ఎవరికీ సరి

నిక్కుకున్నావో నాకు తెలియును. అతను కూడా నిన్నాలానే ప్రేమించాడు. మీకు బాంధవ్యం చేయచ్చుగలను. నీకు ద్వేష్యం ఏమి? అన్నాను ఆమెతో.

"అది యేలాను? నే బ్రాహ్మణ స్త్రీని కావే" అన్నది.

"నిన్ను బ్రాహ్మణ స్త్రీగా చేస్తాను" అన్నాను.

"బ్రాహ్మణ తర స్త్రీని వివాహంచేసికోవడం నీకెప్పుడో కనుగొ" మృంది ఆమె నన్ను.

"అతడు కేవలం పిచ్చివాడై పోయాడు. అతనితో నీరహస్యాలని యెందుకు పర్చించడం. వివాహం జరిగి పోనీ. ఈ రహస్యం ఏమిటో చెల్లడిగాని పక్షాన్ని అతన్ని యెందుకు ఆవిధంగా విరహాన్నిలో దహించి చెయ్యడం" అని నేను అన్నాను. ఆమె మానంగా నుండి వెళ్లిపోయినది.

ఆమె కివివాహం ఇష్టమో కాదో అది నేను చెప్పలేను. ఒంటరిగా నన్ను సమయాన్ని ఆమె వెక్కిరిచెక్కిరిస్తోంది. అది ఆమెకు అనందం కావోలు. కుసుమకు తీవ్రతలో అనందం అనేది భగవంతుడు ఇచ్చాడో లేదో అనుకునేవాణ్ణి. అకుసుమకు ఏకాంతం అంటే ఇష్టం. పరిస్థితుల లాకుండగా శ్రీనివాసరావు గారి చేత వివాహం సంగతి నీకు చెప్పించాను. నీవు సమ్మతించావు.

పెండ్లి చేపు అనగా కుసుమ, నాదగ్గరకు వచ్చింది. "నాకు పెండ్లి వద్దు" అని యున్నది.

"నన్నా హంజరిగి ఉంది. నీవు సమ్మతించకలేవు" దన్నాను.

దీనంగా "నేవచ్చిపోయినట్లు—పుకారు పుట్టిం చండి—నన్నెక్కడికై నాపంపి" అన్నది.

"లేవు తన మనోరథం యీ దేరుతుంది అని అనంద సాగర తరంగాల మీద ఆడుతూ పాడుతూ ఉన్న అతనికి నీచావే యీ రోజున నన్ను చెప్పుమన్నావా?—చెప్పి నాననుకో. తత్పరితంగా నరసిచావు నీకు చెప్పవలసి వస్తుంది. అప్పుడు నిజంగా నీచావు—" అని అన్నాను. ఆమె కన్నీళ్లు విడిచింది.

“ఈమనలితవంలా! స్త్రీహత్యా, బ్రాహ్మణ హత్యా పాపాలు నామెడలోకట్టుకోమన్నావా?” అన్నాను.

సలక్షణంగా వివాహం జరిగిపోయినది. నేను చట్టపట్టు తీరినది. పంతంకోసం నీకింతవరకూ యీ కథ చెప్పనేలేదు. ఈరోజున చెప్పివేశాను.

“ఇంతచేసికూడా ఊరుకోలేకనా దీన్నినాకు చెప్పినది.” అని హేమంతంఅన్నాడు.

“అంతేకాదు.”

“ఇంకాఏమైనా ఉన్నదా?”

“ఔను.”

“ఏమి?”

“మీచెల్లెలి వివాహప్రయత్నాలు జరుగుతున్నట్లు విన్నాను. ఇదివరకు మీబ్రాహ్మణకులం చెరిపివేశాను పంతంకోసం. ఇప్పుడు మీరుమీ చెల్లెలికి వివాహంచేసి యింకోబ్రాహ్మణవంశాన్ని చెరుపుతున్నారు. మీరు కూడస్త్రీని వివాహంచేసికొనియున్నారు గనుక మీతో వివాహసంబంధంచేసికోవద్దని వారికి ఉత్తరం వ్రాశాను.”

“కునుమమ నేను విడిచిపెట్టాను. అప్పుడు అన్నవస్త్రా?లిచ్చి కునుమమ మీరు పోషిస్తారా?” అని హేమంతం అడిగినాడు.

“లోకులు విడిచిపెట్టిన స్త్రీలందరకు అన్నవస్త్రా?లిచ్చి పోషించడమా నావని? నేను చేయవలసినదేదో నేను చేశాను. అదిమాత్రం నాపనిగాద”ని ఖండితంగా చెప్పేవాడు సదాశివయ్యగారు.

“రెండు కొబ్బరి బొండాలు తేరా హేమంతం గారికి” అని సదాశివయ్య నోకరునిపిలిచాడు. అవివచ్చే లోపుల అగమన్నా అగమండా హేమంతం వెళ్ళి పోయినాడు. అతని చర్యకాచి సదాశివయ్యగారు ఆశ్చర్యపడ్డారు.

౪

పూర్ణిమవెళ్ళిపోయినది. నాడు పంచమి, వెన్నెల యింకారాలేదు. చీకటిగానున్నది. అనాటి గండు

కోయిల కూయడంలేదు. కీచురాళ్ళధ్వని యెక్కువగా నున్నది. అనున్నమామిడిచెట్టాచీకటిలో తలవిరియ బోసుకొన్న పెనుభూతంలాగున్నది. అనాడు మంద మందగావీచిన మైదుగాలి నేడు భయంకరంగా వీస్తున్నది. నక్షత్రాలు మినుకుమినుకుంటూ ప్రకాశించుచున్నవి. అక్కడక్కడ మిణుగురుపురుగులుకూడా కలవు. ఆకాంతిలో ఆకాశంమీద బారులుకట్టి తిరిగే మేఘాలు కనిపించుచున్నవి.

నేడు హేమంతంగదిలో దీపంలేదు. అచీకటిలో కునుమాహేమంతులిద్దరూ మానం గానున్నారు. హేమంతం తన మంచంమీద కూర్చుండి కాళ్ళు క్రిందకువేలవైచి యూపుచున్నాడు. అతని పాదాల దగ్గరనే కునుమ తనముఖం అతని పాదాలమీద నుంచి కన్నీళ్ళతో రదిపివేసింది. ప్రకృతిలో అలక్కమంది రంభోనే అంతా మానంగా, ప్రకాంతంగా, దుఃఖ పూరితంగానున్నది. ఆభయంకరనిశీధిసీఘలంమీద అలక్కదృశ్యమే చిత్రింపబడ్డది. “హేమంతం ఒక న్యాయమూర్తి. అతని పాదాలదగ్గర కునుమ, ఆమె దోషి” ఇదియే అదృశ్యము.

అప్పుడు హరిహరుడుమర్యాదచ్చాడు. అచీకటిలో అతనికాళ్ళు చింతనిప్పులవలె మెరుస్తున్నాయి. “హేమంతం! నీకు యిప్పటికి చాలాగడవుయిచ్చి ఉన్నా. ఇంకనాకూద్రురాలిని నాయింట్లో నుండ నీయను” అన్నాడు.

కునుమ అమాటలవిన్నది. అతురత ఎక్కువైనది. శరీరంజల్లుచున్నది. హేమంతంపాదాలను గట్టిగా కాగలించుకున్నది. కడపటిసారి హేమంతం పాదాలకుభక్తిపూర్వకంగానమస్కరించింది. వెళ్ళిపోవుటకు లేచి తలుపువరకు వెళ్ళినది. ఈరెండునిమిషాల్లో హేమంతంగాంచిన దృశ్యం అతనిహృదయంలో హత్తుకొనిపోయింది. అతని హృదయంలో ‘కునుమ’ అంటే ఒక దేవీమూర్తిగా తోచింది. అనంతమైన ప్రేమాస్రవంతి అతని హృదయసాగరంలోనికి ప్రవహించింది.

ఒక్కమాటుగా లేచివెలి పునును చేయిపట్టుకొన్నాడు. రుద్ధమేనకంకతో

“నాన్నగారూ! నాభార్యఅంటే నాకుప్రేమ. ఆమెను నేనువిడిచిఉండలేను” అని అన్నాడు.

హరిహరునకు కోపంఎక్కువైంది.

“హేమంతం! నీమతానికి తీరనికళంకంతెచ్చిపెట్టావు. అది నీకు ప్రభుమంలా! తెగ్గిరు. తెలిసివాకదాన్ని పోగొట్టుకోవాలి. నామాటవిను” అన్నాడు.

ప్రేమ రాజ్యము

ఉదయకాలమందు ధరణియుజలనిధియు నినునికాంతికిబ్రతిఫలమిచ్చునపుడు ఇలువిడిచి కనునూతనాహృదయనగుమః బ్రేమరాజ్యమునవ్వడకంగ వెడలియుంటి. కవియొకండు దారిలో నాకుఁగానుపింప నచ్చటికి నడ్డుదారి యేననియడిగితి.

“రమ్మునావెంటఁ గొలఁదికాలమ్ములోన కాంతువద్దానిసాధకీఖరపుఁగాంతు” లనుచునరఁడు ప్రత్యుత్తరమప్పుడిచ్చె. అంతలోడవ్వనం దొకవింతపురము లోఁచెమిటుమిట్లుగొల్పెను ద్యుతులతోడ “అదిగో సీవుగోరున”దంచు నరఁడుపల్కె కానియదిస్వప్నములరాజధానియగుట నామదిచివ్రుక్కుమనె నాశనాశమయ్యె. అవలగుట్టపురొలోకం డగపడినను వెంటడింపుమనవుడట్లు వెడలియుంటి నాకుచుంబాకుచున్ వానిననుగమించి బ్రతుకను నముద్రపుండరిఁ బట్టెనుచు. అచటినుండిమేమొక్క లోయకరుదెంచి తన్మనోహరత కలిముదంబుఁగంటి మప్పు డొకపద్మముఖ మందహాసమమర ర కిమెఁజూచె బొదనుండి చాతువంక. “ఇదిగో ప్రేమసామ్రాజ్యబహిఃప్రదేశ

“నామంతంకంటే నాకు నాభార్యఎక్కువ” అని జవాబుచెప్పాడు హేమంతం.

“నామతాన్ని అగౌరవపరచి, నాగౌరవాన్ని నిలపలేని విన్నూ, నీభార్యమా వాయింటో ఉండ నీయను. లేచిపోండి” అని మరదురలాడుతూ హరి హరుడు వెలిపోయాడు.

ప్రేమహేమంతులు వారిదారి వారుచూచుకొని నుఖం గానున్నారు సంఘసంస్కర్తలే. —టాగూరు.

ప్రేమ తి వింజమూరి వేంకటరత్న మాంబగారు

మునుకువచ్చియుంటిమి ప్రేమముదములిందె మివులనొప్పు” నంచుఁబలికె రవుతులాని యక్కటా! యది జ్ఞానరాజ్యంబయ్యె. ఆశేవిడి నేమెల్లఁగా నరుగుచుండ బాటయందొకబండి నేవకులతోడఁ జోవఁగంటి భటులు పల్కినీవిధమున “రమ్మువెంట మారాజ్ఞిరాజ్యమందె సీవుగోరురాజ్యముగూడ నెగడునమ్మ!” అట్టులరుగనొక్కలలన యళలభూషణాంబరములఁ చాల్చినయది నాకగవడె ఆమెఁజూడ నాశావేశ మఁగిపోయె సంజతుదివెల్లు క్రమముగా నమయునట్లు అకట! యదిస్వర్గరాజ్యమే యయ్యెఁగాన. కడకొకగుడిసెకడకు నేవెడలి నుండ రాంగినొకతెఁగాంచియడుగ ననియెనిట్లు “దానిఁగూర్చి నేవింటిఁగాని నాపదములు గృహరాజ్యసీమ వదలవుగాన దానికేఁగుమార్గమెదియొ నేనెఱుంగ.” అనుచు నిట్టూర్పువిడిచె నాయతివమిన్న. ఏను దత్తుటీరముఁగన నెంతశాంతి! ఆయుపతిమోము కలకలలాడుచుండె గొప్పవెల్లు నాయాత్మకు గోచరించె ఇల్లెప్రేమరాజ్యమ్మున కిక్కయంటి.

ఉద్యోగము: ఆశ

కా రు మంచి కో ండల రావు గారు బి.యె.

అత షాక గొప్పత్యాగి, కలదంతయు దాస్యము గోరి యెంతో స
మృతమున వెచ్చబెట్టు, సనమానకలావిభవుండు గొప్పగీ
యుతు డికనేదియున్ దొరకదో—తనమానమునే త్యజించి పె
ద్దతలల త్రిట్లకై దిరుగు దాంతును శాంతును మానివద్యుడున్.

ధరణి నుద్యోగమే పురుషులకు లక్ష
ణమృతుంచును పోరాడునట్టి పురుష
వద్యుడతడు; సుఖమును వగయు మనసు
పన్ను వికృతులనడి యోగివరు డతండు.

తలచి యిహమ్ము స్వర్గమును తాపసులై యుభయమ్ములందునన్
బరమసుఖమ్ము వొంది తరువాతి జనమ్ముల కంచుక్షేత్రముల్
నిలిపిరి పెద్దవార; లొక రిచ్చిన దాన సుఖమ్మో!—నేను నా
తెలివి స్వయమ్ముగా గెలిచి తెత్తునటంచు దలంచు నాతడున్.
తలచి, యవన్నియున్, చదివెదన్ మఱి యున్నతవిద్యనంచు ని
శ్చలమతి మంటగల్గి, యిక పల్పు ప్రయత్నములన్ స్వయమ్ముగా
బలపము గట్టి కాలి కొకపట్టున నిల్వక యక్షరమ్ములే
తెలియని మూఢమానవుల దేవులరీతిని సేవజేయుచున్.

పోందికగ పూర్వలోసగిన భూములందు
గలుగు సుఖము స్వార్జిత మదిగానికతన
సుఖము కాదంట; స్వయముగా జోలెగట్టి
పోగులుచున్ సంచరించుటే మోదమంట;—
మఱియు సుఖమును దుఃఖమ్ము మనసు పన్ను
వికృతులట, తాను యోగియు వీరుడంట—
తుది నెలవొసంగు టాత దుద్యోగమునకు
బ్రళయమది—వాని కామీద బనియే లేదు.
వీరివారికి తంపులు బెట్టకుండ
ఊరకున్నలోచదు వానికొక్క యీణము.
అతని జీవిత మాదర్శ మట్టివాని
గొలువగా వలె నీతండు కరుణయనక

సెలవనక యిల్లనక చచ్చి చెడి యెనర్ప
వలె బనుల్ రాత్రియిది యిది బగలునాక.
కోరు సుఖమును దానికై కోరుధనము
దాని కొఱకు క్షణమ్ము శాంతమును లేక
సుఖము నాహుతి తేయును; సురిగి వ్రాలు
ముసలితనమున నావాడు మోదవకుట
లింక? మానవజీవిత మెంత వింత!
వాడు తన ప్రియకాంతను వదలివచ్చి
అరు నెలలయ్యె; ఒకదినమైన గాని
సెలవొనంగ డా యుద్యోగజీవితేశు
డచట నిన్ని కన్నీరు రాలుచుటకై న.

నిగనిగలాడు నామె కమనీయకపోలయుగమ్ముకాంతులన్
దిగవిడిచెన్; లతాలలితదేహము లేజము వాడిపోయె; సో
యగములు జిల్కు నామెవదనాబ్జము సోలె; తదోష్ఠలింబమున్
సాగసును గోలుపోయె మనసున్ దహించు వియోగకలలన్.

తిరిగి తిరిగి యాతండును దెచ్చుకొనెను
తుమ్మినన్ బడిపోవు నుద్యోగమొకటి
దేహ మెముకలుగా పని దేల్పునేని
సుకముగా ముప్పదైదు దెచ్చుకొనవగును.
త్యాగియే కాదు; మఱి ప్రేమయోగిగూడ
ఉద్ధరించుట కని యాతడొక్క కన్య
పరిణయమ్మయ్యె దన కడ విరివిగాను
నిలచి యున్న సౌఖ్యమ్ము నానెలతకివ్వ.

పగలున్ రేతిరటన్న భేద మొక యావంతైన లేకుండ స
ల్పగ నాతండు పనిన్; దలంప డిక పాపమ్మంచు, ప్రాణమ్ము నో
వగ వీక్షించును గాని వాని ననుకంపాశూన్యజై యివ్వ దే
వగనైన నా సెలవొక్కరోజు తనతో వర్తించు లోకమ్ముటన్.
తనసామ్మిచ్చెడి వానిరీతిగ వృథా దర్పమ్ము జూపున్ మతే
పనుటన్ దానటు లేనిచో జరుగజోపించున్ దలంచున్ మదీన్
మును నాకార్యము లెట్లు జెల్లినవో తాపోవంగ నింకెట్లు చె
ల్లనో యంచొక్కక్షణమ్ముగూడ మదినాలోచింప దామర్త్యదున్.

అవని సభికార మొనరించు మంచు తన్ను
వేల్పులున్ దివినుండి బంపినటు లెంచు;
అదియె బరమార్థ మతనికి; నదియె మోక్ష
సాధనమ్ము; ప్రియమ్ముగు సతియు నదియె.
అతడు విరహవేదన బొందు నాదివార

1. మందు, తోచదు తనయింటి యందు నున్న
మేడిపూయుట యత డింట మెలతతోడ
సరస మొందు పెదవివిచ్చి పలుకుటరయ.

నెలరాలూపి రచించినట్టి యొకతిన్నెన్ భూరుహనేకపు
ష్టలతామండిత కేళికావని సమీపమ్మందు జెల్వారు ని
ష్టులపద్మాకరవీచికాతెతుల సంతోషమ్మునన్ దేలు నా
నభినిన్ నిల్చిన చక్రవాకి పెలుచన్ వాపోవగా జూచుచున్.

ఇంచుక గూరుచుండి హృదయేశుడు రాక విలంబనమ్ము గా
వించుట కేమిటో యనుచు వేయివిధంబులవోవ భావముల్
సంచలనమ్ము జేందె, నధరమ్ము చలించె, కవోష్ణబాష్పముల్
చంచలనేత్రి నేత్రముల సారెకు జాలుగ వాగులై చనెన్.

వేదిక యాసుశీల వసు వేదనజూచి కరంగిపాటె; నా
మోదముగోల్పడెన్ గమలముల్; బవనుండు జలమ్మునించె; నా
చ్ఛాదనబూనె పక్షులు గుజమ్ముల బ్రతములన్; సుధాంశు లా
పైదలి గొగిలించుకొని బాష్పములన్ పయిరాల్చి రాయెడన్.
చెలియకొ! యేటికేడ్చెదవు? చెసినదోసము తప్పనే. మహా
త్ములె కడుచింతనందిరస త్రోయగ నెవ్వరికాను? నీత యా
జలధికుమారి మిక్కిలి విషాదమునందడె నాధుబాసి. మ
ర్త్యులనగ నెంతయంచును మయూఖమొకండు స్పృశించె మా స్తమ్మున్.
మనుజులకాశమెండు; వని మానికుమారికలున్ గుమారుల
త్యనుపము మోదమందొకొ? యంతటికన్నను వీరుమోదముల్
గనెదరె? సౌఖ్యజీవనమనంగ నెదో యెఱుంగంగలేరు పీ
రని యొకయంశుకన్యక తదశ్రుజలమ్ముల జమ్మె కూరిమిన్.
సుమములదాల్చియున్ బ్రకృతిసుందరముల్ గిరులున్ సరస్సులున్
విమలమతిన్ భజించి యొక వేదనలేక సతమ్మునున్ విరా

మమెగలుగంగ నేచదువో. మాధస్త్రనేవలొ. యజ్ఞ మో. జప
మొప్పు. ముఱియునుటలో. యెదియొ మో. ముసనీజను గాలమంతయున్.
ధరియింపన్ భుజియింప భూషణములన్ దాల్పంగ నావాసముల్
విరచింపన్ దరులె యొసంగును మనోవిధిన్ దదన్యమ్ము లె
వ్వరి కేవేళల గూడనుండవు, దలంపన్ రాదు రోగమ్ము లా
ధరణిన్ భీతియె వారెఱుంగరు మహాధన్యాత్ము లామానవుల్.
ధనముగడింప మీవయసుదాటును. వృద్ధత వచ్చునప్పుడా
యనుభవముల్? గడించి యొకపార్శ్వమొ, మూల్యము నెన్నరాని భూ
షణములొ మీరుగోరెదరు, స్వాంతముప్రలును దానికేదొ నా
శనము గలింగెనేని; యొక సంతసమన్నది యొక్కడున్నదో?
ముందు గడింపుతోనె సరిపోవును కాలము మీకు సంతస
మొందు గలుంగు? కాలమెది? యెప్పుడు మీరిక నిత్యవస్తువున్
జెందిగ గూర్చి యత్నమును జేతురు? మీరలు నాశపెంచుకొం
చుం దుది దుఃఖవాఁడబడి శోషిలిపోవుదు రంతియోగదా!
మనుజుని జీవితమ్మునకు మానగరానివేవో? వాని నై
నను గడు సూక్ష్మమా సమయనష్టముతో నియమించినారుగా
మును మన భారతాదిమునిపుంగవు లెక్కుడు మోదమబ్బగా
గన రది మీరు చింతిలగగాదని యొక్కతె చెప్పెదై ర్యమున్.
తనయవివేకమున్ విడిచి దాన్యమె గొప్పయటంచు నెంచు భా
వన విడనాడి నీవిభుడు భారతసంయమినాధమార్గమున్
గొని యసమానమోద మొనగూర్చుత నీకని యామె శీర్షమం
దున గరముంచి యిచ్చెనిక తొయ్యలి వంశువొకండు దీవనల్.
ఈపరి వచ్చినప్పుడు చెలీ! విభు బోనియొకమ్మ మేలిజే
బాపెదమమ్మ వానియెడ బాగుగ నాటుకపోయియున్న యా
పాపపు దాన్యభావన; లపారముదిమ్మొనగూడు నీకు సం
తాపము పొవుచుంజొకతె దాని చెవిన్ నచియించియున్ జనెన్.

వగవకే. యింతకన్నను బాధవెట్టి
వాదిదీనుకవత్తుమో వనజవయన!
అనుచు వచియించి యంశుకన్యకలుకొన్ని
తరుణి యరయుచు నుండగ బరువులెత్తె—

అమ్మ! యేడువ కతని దాన్యమ్ము బాపి
సంతసముగూర్తునని యంశుసఖయొకర్లు
కొగిటంజేర్చి ముద్దాడి గారబమున
తన వినిర్మలమాతృభావనను చెల్పె.

బదుగురుబిడ్డలవెనుక పుట్టినదగుటచే తలిదండ్రు లామెకు మిగులప్రేమతో “నిరుపమా” యని పేరు పెట్టిరి. ఈజాతీయం దిట్టి మనోహరమైనపే రిదివర కన్నడును వినరాలేదు. తమరు దేవతలవామములే వాడ బడుచుండెడిది. గణేశుడు, కార్తికుడు, పార్వతి వీని కుదాహరణములు. ఇప్పుడు నిరుపమాకల్యాణవిషయ మాలోచింపబడుచున్నది. తండ్రియగు రామనుందరు దమిత్రయత్న మొనర్చినను నచ్చిన వరుడు లభించలేదు. తుద కొకజమిందారునియొంటి గారాలుపుత్రునకు సంబంధము నిశ్చితమాయెను. జమిందారుని తండ్రితాతల సంపద కొంతలోకొంత నప్పమైనను పేరుప్రతిష్ఠలుమాత్రము నిలవియుండెను. పిల్లవాని తరపువారిచే పదివేల రూపాయలరొక్కమును తగినంత వరకట్టుమును కోరబడెను. రామనుందరు డీవిషయముపై ఆలోచన యొన ర్చక సమ్మతించెను. కారణము యిట్టిపిల్లవాని నేవిధముగను చేయిచారి పోనీయరాదని తలచుటయే.

చివరకు రూపాయ లేవిధముగను పోగుకాలేదు. తాకట్టువుంచి, అమ్మి మిక్కిలి ప్రయత్నముచేసినను కూడ ఆరు ఏడువేలరూపాయలు తక్కువాయెను. వివాహపుకోశాలు దగ్గరకొచ్చుచున్నవి. చివరకు వివా హపురోజుకూడ వచ్చెను. మిక్కిలి పెచ్చునడిచిన మిగిలినరూపాయలన్నియు కొకానొకడు మాట యిచ్చి యుండెను. కాని యది మాటబూపముననే యుండిపోయెను. వివాహవేదికపై కీచులాట ప్రారంభమై పెద్ద యల్లరి వ్యాపించెను. రామనుందరుడు జమిందారునితో చేతులుజోడించి యిట్లు చెప్పెను. “శుభకార్యము పూర్తికాసిండు; రూపాయలను నేను తప్పక వసూలిస్తాను.” జమిందారుడువదించెను: “రూపాయలు లేక కుట్టవాడు వివాహవేదికపైకి రాజాలడు” అని. ఈదుర్లుటవచే సంతోషురనుందు రోదనముకూడ ప్రారంభ మాయెను. ఈ మహదాపదకు మూలకారణమైనయామె నైవాహికపస్త్రములను ధరించి సామ్మలలంకరించు కొని, మోముపై తిలకముంచుకొని నిక్కబ్రముగ కూర్చొనియున్నది. కాబోవు శ్వశురవంశముపై నామెకు భక్తి, లేక ప్రేమ కాగుగ నభివృద్ధివొందుచున్నదో లేదో చెప్పజాలము.

ఇంతలో నొకనూతనవార్త పుట్టెను. వరుడు సాహసించి తనతండ్రికి వ్యతిరేకుడాయెను. అతడు తండ్రితో ఇట్లుచెప్పి కూర్చుండెను. “క్రయవిక్రయముల వ్యాపారపుమాటలకు నేను సమ్మతించను. వివా హముచేసుకొనుటకు వచ్చితిని. చేసుకొనియే వెళ్లెదను.” తండ్రి దగ్గరనున్నవారితో చెప్పెను. “మాడండీ: నేటికొట్టువాండ్ర ధైర్యము.” ఒకరిద్దరు ప్రణిగపురుషులు “కాస్త్రుక్షిక్షణమును, నీతిక్షిక్షణమును ఇందువలననే బొత్తిగా నశించినది” అని వచించిరి. వరమానకాలమందలి శిక్షణకు విషమయథులమును తన సంతానమందు ప్రత్యక్షముగచూచి జమిందారుడు హతోద్వేగముడై కూర్చొనెను. వివాహమెటులనో ఉదాసీనముగ ఆనంద రహితముగ నాయెను.

ఆ త్రవారింటికి వంపునపుడు తండ్రి నిరుపమాను కొగలించుకొని ఆశ్రువుల నానలేకపోయెను. నిరుపమా ప్రక్షిించెను: “వారు నన్ను మరల రానియ్యరా? వాయనా!”

రామనుందరుడు:—ఏల రానీయరు? రానియ్యరమ్మా! నేను నిన్ను తీసుకువచ్చునలే.

రామనుందరుడు తమ వియ్యంకునింటికి పుత్రికనుగాంచుటకై వెళ్లుచుండెనుగాని అచట నాతనికిట్టి గౌరవమునలేదు. నౌకరులు చాకరులుగూడ నీచముగ చూచుచున్నారు. అంతోపురమందలి లైటునున్న గవా త్తముకడ ఒకరోజున విదునిమునములు నిలచిమాటలాడును. లేనిరోజున నూరక మరలినప్పును. వియ్యంకుని యం దిట్టియనమానము నహింపబడజాలదు. రామనుందరు డెటులైనను రూపాయలను పూర్తిజేసియుచ్చుటకు

నిశ్చయించెను. కాని ఇంతకుపూర్వము నెత్తిపైనున్న ఋణభారమే దింపుకొనుట కతివముగనున్నది. గృహ నిర్వహణవ్యయమే ఎటులనో వెనుక ముందు లాగుటచే నడచుచున్నది. ఐనను ఋణదాతల దృష్టినుండి తొలగుటకు పలువిధముల యత్నించుచుండెను.

ఇట్లు ఆత్మవారీయంటి పుత్రికకు కూర్చొనినను, నిలచినను నిష్కరభాషణములు వివరుచుచున్నది. తలిదండ్రుల నిందనువినుచు గదితలుపునునుకొని కన్నీళ్ళ ప్రవహించజేయుటతో నామెకు కోరికగడచుచున్నది. ముఖ్యముగ ఆత్మగారికనగుట యేవిధముగను అరికట్టుటలేదు. ఎవరైనను “అహ! యెంత అండ మైనది. కోడలు ముఖముచూచిన సంతోషముజనించును” అన్న ఆత్మగారులికచడి “కాదా! ఎట్టియింటి పిల్ల కట్టి పొందర్లము” అనును. ఇంతయే! కోడలి అన్నపానీయములపైకూడ ఎవరును శ్రద్ధతీసుకొనుటలేదు. ఎవరైన నామెపై దయచూపిన ఆత్మగారు “చాలా. ఇక వెక్కువ తండ్రి రూపాయలన్నీటిని యిచ్చినగాని దిడ్డకు పూర్తిగ గౌరవముండదు” అని చుల్కును. కోడలికిచట పాక్కులేనట్లు ప్రతిదానియందును ద్యోతకముచేయుచుండును. అందుచే కోపముకూడ చెందుచుండును.

ఒకానొక పుత్రిక యనుభవించుచున్న అవాదరము, అపమానము తండ్రిచేవులవరకువెలియుండవచ్చును. దీనిచే రామనుందరుడు చివరకు తాను పనించుచున్న ఇల్లుగూడ అమ్ముటకు ప్రయత్నింపసాగెను. కాని పిల్లల కీవిషయము తెలియకుండనే దాచియుంచుట డెను. ఏలనన గృహహీనుల మైతిమని వారరిగిన దుఃఖింతురు. ఇల్లు అమ్మి దానినే తిరిగి యిద్దెకుతీసుకొనియిండుటకును, తాను బ్రతికియున్నంతవర కీవిషయము పిల్లలకు తెలియకుండునట్లు దాచియుంచుటకును నిశ్చయించుకొనెను. కాని పిల్లల కీవిషయము తెలిసెను. అందరును రామనుందరుని కడకువచ్చి యేడువసాగిరి. విశేషించి పెద్దవారియగురలో కొందరకు దిడ్డలుగూడఉన్నారు. వారి కోడనము మిక్కిలి గంభీరరూపమునదాల్చి చివరకు గృహమునమ్ముట మాన్పించెను. అప్పుడు రామనుందరుడు కొద్దికొద్ది మొత్తములను హెచ్చునడ్డికి తీసుకురాసాగెను. తుదకు కుటుంబపుఖర్చు నడచుటయే కష్టమైపోయెను. తండ్రి నిరుపమకడకు వచ్చినపు డాతని ముఖము గాంచి అంతయు తెలుసుకొనెను. వృద్ధుడగు తండ్రియొక్క నెరసిన కోకులమీదను, నీరసముగ ముఖముపైనను ఎల్లపుడు దైవ్యవిచారముల చాయ స్పష్టముగ కనుపించుచున్నది. కుమార్తెకడ తండ్రి యపరాధమైనపు డాతని పరితాపము దాచియుంచుట గలదా? రామనుందరుడు వియ్యంతుని యనుమతిపై తీగకాలము మాటలాడునపు డాతనివృద్ధయ మేవిధముగ వ్యధకొందుచుండెనో అప్పటి యాతని నవ్వుగాంచిన తెలియవచ్చుచుండెను. కేవలము తండ్రియొక్క వృద్ధత వృద్ధయము నోదార్చుటకుగాను పుట్టినంతికోగ నిరుపమ ధీరురాలాయెను. తండ్రియొక్క నీరసముగ మోముగాంచి యామె దూరముగనుండజాలకపోయెను.

ఒకనా డామె తండ్రితో ననెను “నాయనగారూ! నన్నింటికి తీసుకొనివెళ్లుదు.”

రామ:—“మంచిదమ్మా! అటులనే.”

కాని యాతనికట్టి శక్తియులేదు. తమకుమార్తెలపై సాధారణముగ తండ్రులకుండు సమాజాధికారము వరుస కీయసమ్మతించిన కట్టుమునకై తాకట్టుంచబడినది. కాన పుత్రికకడకేగుటగూడ మిగుల సంకోచముతో ననుజ్ఞ యాచింపబడుచున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు పాతాళుడైనపుడు రెండవమాట మాటలాడుటకు గూడ ఆతనికి సోరాడుటలేదు. కాని పుత్రిక పుట్టినంతికినత్తువనిన తండ్రి పాపముమోను తీసుకొనిరాకుండగ ఎటులుండగలడు? ఇందుచే వియ్యంతుని సమక్షమున కీదరభాష్టను పంపుటకుపూర్వము రామనుందరు డెట్టి హైన్యము, ఎట్టి అపమానము, ఎంతకష్టమును సహించి మూడువేలరూప్యములను పోగుచేసియుండెనో అయితీ పోనమును గుప్తపలుటయే మంచిది.

రూపాయలనోట్లను దుమారులను మూటకట్టి రామసుందరుడు వియ్యంతుని సమక్షమున కేగి కూర్చొనెను. మొదట మోముపై చిరునగవునటించుచు బజారుదిశనుం బెత్తెను. “హరకృష్ణునింటిలో పెద్దదొంగతనము జరిగినది. ఆతనియొత్తముచే చివరకు పట్టుబడినది. సోదరులగు నవినమాధవ రాధామాధవు లిరువురిలో విద్యాబుద్ధులందును, స్వభావమందును రాధామాధవు డుత్తముడు. చట్టగమం దొకనూతనజాడ్యము వ్యాపించినది. దానినిగూర్చి జనులు విచారితముగ చెప్పుకొనుచున్నారు.” ఇటుల నడువుచు చివరకు హుక్కాగొట్టమువావల యుంచి కూటలనందున చెప్పెను. “హా, బావగారూ! తమకింకను రూపాయలకాకియై యింటిని. నమ్మవచ్చు డెల్ల కొంతసొమ్ము తీసుకొనిరాగోరుదునుగాని బయలుదేరివచ్చునప్పటి కానంగతి మరతను. రాను రాను వృద్ధుడనుకూడ ఆనుచున్నాను.” ఇటు లొకదీర్ఘనిశ్వాసనుచ్చుచు హృదయశల్యములతో సమానమగు ఆమోదనోట్లను బహుమలభముగా బయటపెట్టెను. నోట్లను మూటిని తీసుకొనిచూచి జమిందారుడు వికృతముగ నవ్వును నలితెను: “బావగారూ! ఉండనీయుడు నాకిది అనవరములేదు. స్వల్పమునకై హస్తమును మలినమొనర్చుకొంటుంటున్నాను.” ఇట్టి ఘటనానంతరము కుమార్తెను తీసుకొనివెళ్ళుదునని ఏముఖము పెట్టుకొని ఆడుగగలదు? కాని రామసుందరుడు బంధుసంకోచమిప్పు డనవసరమని ఎంచెను. హృదయమందలి అతివ్రాఘాతమునకు కొంచెము సేపురకుండి ఖిదియమువిడిచి బయటపెట్టెను. జమిందారు డెట్టికారణమును నడువకయే “ఇప్పుడు కాదు” అని జవాబుచెప్పి నవమీద బయటకేగెను. రామసుందరుడు కుమార్తెకడకేగకుం డనే నగలుచున్న చేతులతో మరల నోట్ల వారుమాలన ముడిచెచి మెల్లగ యింటికివచ్చెను. మనస్సనందు “పూర్తిగా రూపాయలను సంపాదించి కుమార్తెపై నిష్ఠనకొనవచ్చును యధికారమును పొందిన దీ వియ్యంతుని యింటికిగ”నని ప్రతిజ్ఞపెట్టెను.

చాలదినములు గడచినవి. నిరుపమ మనుజునిపై మనుజుని చంపుమందెనుగాని తల్లిదండ్రులను లభింప లేదు. చివరకు కోపించి మనుజులనంపుట మానెను. రామసుందరుని మనస్సు వ్యధచెందెనుగాని ఆప్పుడుకూడ వెళ్ళలేదు. ఆశ్చర్యముజనునను వచ్చెను. రామసుందరుడు “పూజలకుగాను నేను కుమార్తెను తీసుకొనివత్తును లేనినా—” పెద్దపెద్ద ప్రతిజ్ఞలొనర్చి కూర్చొనెను.

సంచమి లేక నష్టిరోజున మరల దుమారులను కొన్ని నోట్లనుకట్టి ప్రయాణమాయెను. విదేంద్ర ఈడుగల మనుమడువచ్చి “తాతా! నాకు బండికొనుటకు వెళ్ళుచున్నావా?” అనియడిగెను. చాలదినములనుండియు ఆతనికి బండిపై పికారువెళ్ళుటకు కోరికగలదు. కాని అదివిధముగను పూర్తికాలేదు. ఆరేండ్ల మనుమరాలు యేడ్పుచువచ్చి “పూజచేసుకొనుటకు దేవాలయమున కేగుటకు నాకు మంచి పట్టుపట్ట్రములే”దని చెప్పెను.

రామసుందరుడు తాను వెళ్ళుటనుగూర్చి పొగపీల్చుచు కొంచెము సేపాలోచించెను. జమిందారుని యింటికి పండుగ దినములలో సాధారణవస్త్రములధరించి కృపాపూరుడగు దర్శిద్రువివరి వెళ్ళవలెనా? ఈవిషయ మాలోచించి ఆత డొకదీర్ఘనిశ్వాసమును విడచెను. దానిచే యాతని లలాటమందలి రేఖలు స్పష్టముగా చిత్రింపబడుటకన్న ఎట్టిఫలమును కలుగలేదు. దర్శిద్రువుచే పీడింపబడుచున్న తనయింటియందలి క్రందవధ్యని కర్లములనిండ వృద్ధుడగు రామసుందరుడు వియ్యంతునియింటి ప్రవేశించెను.

పూర్వమువలె నాకరులయెడ తాను సలజ్జముగ దృష్టిబరపినట్లుగాక నేడు నిష్ఠనకొనముగ తనగృహ మందు ప్రవేశించినట్లే ప్రవేశించెను. లోపలికిగా జమిందారు ఇంటిలోలేనట్లు తెలియవచ్చెను. కొంచెము సేపూరక కూర్చొనియొండవలసి వచ్చెను. రామసుందరుడు తొందరనావలెక కుమార్తెకు కలుగించెను. ఆనం చాలిరేకముచే నిరువురి నయనములనుండియు బొటబొట కన్నీరుగారెను. తల్లిదండ్రులు మౌనమున సాగెను. పుత్రిక

రూఢ రోదన మారంభించెను. ఎవరికోటినుండియు మాట వెలువడలేదు. ఇటుల కొన్ని నిమిషములు గడచెను. రామనుందరుడు “నేడు నిన్ను తీసుకొని వెళ్లెదనమ్మా! యిప్పుడేమియు యిబ్బందిలేదు” అనెను.

ఇంతలో రామనుందరుని పెద్దకుమారుడు హరహానుడు తనకుమారు లిరువురితో సాహసముగ నింటిలో ప్రవేశించి తండ్రితో “నాయనా! మేము బహుదూర ముష్టియైదుకొనవలయునా?” అనెను. రామ నుందరుడు క్రోధముతో “హాకోరకు నేను వరకకూపమున బడుదునా? మీరు నన్ను సత్య పాలన మొనర్చ నీయరా?” అనెను. రామనుందరుడు గృహము నవ్విచ్చెచెను. పిల్లలకు మొదట ఈవిషయము తెలియకున్నను పిమ్మట తెలియవచ్చెను. దీనివలన తండ్రికి పిల్లలపై చాలకొపమువచ్చెను. కొంత కలహముకూడ సంభవించెను. మనుమడు చేతులుపట్టుకొని హెమెత్తి “తాతా! నాబండి” అని దీనముగవచ్చెను. రామనుందరుడు కిరమువంచుకొని నిరుత్తుడై నిలబడియుండెను. అందుచే బాలుడు నిరుపమవద్దకు పరుగెత్తుకొనవచ్చి “అత్రా! నాకోకబండి యిప్పించవా?” అని యడిగెను. నిరుపమ అంతయు తెలుసుకొనెను. “నాయనగారూ! మీ రొకపైపాదెవనను మామగారికేచ్చిన మీకుమార్తె నిక మాడజాలరు. ఇది మీకోకిరమును ప్పుకించి యొట్టు పెట్టుచున్నాను” అనెను.

రామ:—ఛీ, బిడ్డా! ఇటువంటిమాటలనా చలుకుట? నేను రూపాయలనీయలేకపోయిన నాకగౌరవమును, నీకవమానమును కాదా? అనెను.

నిరుపమ:—అవమానము రూపాయలనిచ్చుటలో గలదు. నీకుమార్తె కింతగౌరవములేనా? రూపాయలున్నంతవఱకు గౌరవముండి, లేనిచో విలువలేనట్టి రూపాయలనించిననుదానా నేను? వద్దు నాయనా! రూపాయలనిచ్చి నన్నవమానముపాలుసేయకుడు. మరియు మీఅల్లుడుకూడ రూపాయల వాకొందుటలేదు.

రామ:—ఐన వీరిక నిన్ను తీసుకొని వెళ్ళనీయరమ్మా!

నిరుపమ:—పంచకున్న నేమిచేతురు? చెప్పుడు?

రామనుందరుడు కంపించుచున్న హస్తములతో నోట్లుకట్టిన యంతర్దీప్తియును భుజమునేవేసుకొని దొంగవలె కేరికంట బడకుండ యింటికేగెను.

కాని రామనుందరుడు ధనమును తెచ్చుటయు, కుమార్తె యిప్పుడుపై నీయకుండ వెళ్ళుటయు చాటున నుండి సంభాషణలవలన దానియొక తె అత్తగారితో చెప్పివైచెను. ఇది విని దానియొక్క అత్తగారి క్రోధము బయటపడెను. నిరుపమ కత్తగారియిల్లు శరశయానవృశమాయెను. ఒకటి వివాహమైన కొన్నిరోజులకే ధర్మ డిప్యూటీ మేజిస్ట్రేటుయి దేశాంతరమునందుండెను. రెండవది పితృగృహము వారిశేరిని రాసీయకుండుట.

ఈనడుము నిరుపమకు జబ్బుచేసెను. దీని కత్తగారు సంపూర్ణ ద్రోషియని నిశ్చయింప విలుకాదు. తన శరీరముపై నామె మిగుల నశ్రద్ధవహించియుండెను. కార్తికమాసమున మంచుపరియుదినములలో రాత్రియంతయు తలవంపుదిక్కున్నున్న తలపు తెలుచుకొని నిదించుచున్నది. రాత్రియంతయు నామెపై మంచుపడుచునే యున్నది. అన్నపానీయములకు నియమితకాలములేదు. దానీలు అప్పుడప్పుడు ప్రాతకాలభోజనమును తెచ్చుట గూడ మరచుచుండిరి. ఐన నామె తననోటితో వారికి జ్ఞాపకముచేయుటలేదు. ఈయింటికి తాను దాని ననియు, గృహయజమానుల దయపై జీవితకాలము వెళ్ళవలెనను భావ మామెలో న్నాటుకొనెను. అత్తగారి కిట్టి భావముకూడ లేకుండెను. అన్నపానీయములపై నెవరైన శ్రద్ధతీసుకొన్న కనరును “భాగ్యవంతుల బిడ్డ కాదా! బీజలయింటి అన్నమెల రుచించును? దినదినమున కాయాకారమెట్లగుచున్నదే? మరింతక్రోధము పెచ్చుపెరుగుచున్నదే?” అనెను. వ్యాధి ముహూర్తపు డన్నియుదొంగవేషములనెను. చివర కౌకనాడు నిరుపమ

ఆత్మగారితో మిగుల వినయముతో ననెను “తండ్రిగారిని, సోదరులను ఒక్కసారి చూడవీయండి, తల్లీ!” అని, ఆత్మగారు “చాలు, అన్నియు పుట్టినింటికేగుట కనువుగ నేయున్నవి” అనెను.

చెప్పినను ఎవరును నమ్మజాలరు - వినంధ్యావమయమున నిరుపమ కాయమును హెచ్చెనో నాడే ప్రథమమున, డాక్టర్ రామెను చూచెను. అదివఱే చికిత్సకు అంతిమవిషముకూడ అయెను.

ఇంటి పెద్దకోడలు మరణించెను. చాలసాదావిడిగ కర్మకాండలుబరిగినవి, జమీందారున కట్టిఖ్యాతి యుండెనో పెద్దకోడలి యగ్నిసంస్కారవిషయమైగూడ యటులనే ప్రసిద్ధికలిగెను. ఇట్టి చందనకాఢ్యముల చితి నేటివరకు ఎవరును చూచియుండరు. శ్రాద్ధముకూడ గృహగౌరవమునకు తగురీతి నే యొనర్చబడెను. దీనిచే నాతడు కొంత ఋణస్థుడుకూడ అయెనని తెలియవచ్చెను.

జనులు రామనుందరున కోదార్పముటలుగా కుమార్తె కెంతఘనముగ దహనక్రియ గావించబడియుండెనో ఆవిషయములకెప్పి సరిపెట్టించుండిరి.

డిప్యూటీ షేజప్రీటుమద్దనుండి “నేనన్నియు నిక్కడ నమకూర్చితిని, మీకోడలును శీఘ్రముగ తీసుకొనివరకు” అని తండ్రియగు జమీందారున కుత్తరమువచ్చెను.

జమీందారునిభార్య యుత్తరమువ్రాసెను: “బిడ్డా! నీకొరకై రెండవసంబంధము శీఘ్రపరుమబడివది, కాన నీవు త్వరగ వెలపుతీసుకొని రావలెను.”

ఈమరియదిచేలరూపాయల రొక్క మప్పటికప్పుడు చేతులలోపడెను.

—రవీంద్రుడు.

“ఫలిత మెల్లవదలి పతితుడయ్యె”

వైరాగ్యమంతట వెడజల్లునట్లుగా
జడలుగట్టుక జోలిబూనినాడు
స్నేహంబునకుగానిసంపదయేలని
చెలికానికంతయు జేర్చినాడు
కాముకుడనుగాను గానుగాననునట్లు
కమలానుతునిగోము గఱచినాడు

శ్రీమతి దోతాప్రగడ రాజ్యరత్నమ్మగారు
ఏకపక్షీవ్రతం జెంతేనిఘనమున
నగముదేహముసతికి జేర్చినాడు
ఇన్ని బాధలంది యీశ్వరుండై నను
జారుడై నచంద్రు స్నేహమునను
వారకాలతగొనుచు వేణిలోనుంచుక
ఫలితమెల్లవదలి పతితుడయ్యె.

కాంత

ఆకలిబాధచే నల్లాడుబీదల

నాదరంబునగాంచునట్టిపేర్ని
ఉగ్గుతోసాశీల్యముల్పన్న మౌనట్లు
కన్నవారలబెంచగలుగెక్కి
అశీలవాక్యాల ననుగమింపక నదా
ఆచితుచినుకపులాడునేర్పు

చిరుమామిళ్ల శివరామకృష్ణప్రసాదుగారు

తేనియల్ జల్కెడి తెనుగుప్రబంధాళి

పతియించినంతోపపడెనుప్రజ్ఞ.

ధవునియెడప్రేమ భక్తి మాధవునియెడను

గల్గి దీనులకొంగుబంగారముగుచు

అఖిలసౌభాగ్యములతోడ నలరుచున్న

కాంతయేకద సకలసౌఖ్యప్రదాయి.

౧

మాయ నవ్వుతూఉంటుంది. నే నేదిఅడిగినా ఇదే జబాబు. ఆమె నాదగ్గరనుంచి వెళ్లిపోతుంటే ఆమె నవ్వులో నాభావముకోసము పరీక్షించేవాణ్ణి. తిరుగుతూఉండే చిచ్చు గాఝకూడా. రాత్రివలె ఉన్న పగటివేళ. ఈవిధముగా తనమార్గము వెతుకులాడా?

జీరకుటీరములో నానివాసము. ఎదురుగానే ఆమెతాలూకు విశాలసాధముఉన్నది. వాళ్ళమేడపై అంతస్తువరాండాలో చిక్కుతట్టి నేసిఉన్నది. మాయ అప్పుడప్పుడు ఒకటి అర పుల్లవిరుస్తూఉండేదనుకొంటాను. ఒకమూల చిక్కుతట్టి తెరిపిఅయింది. ఆసందులో నుంచి ఒకరోజామెను నిరభ్యంతరముగాచూచాను. మరోనా డామె అక్కడికి వచ్చింది. నేను మళ్ళీచూచాను. ఆమెను గుర్తుపట్టాను; ఆమె నన్ను గుర్తుపట్టింది. అక్కడినుంచీ ఆమె ప్రతిరోజూ కొంతసేపు అక్కడికివచ్చేది. నేను చాలాసేపు కనిపెట్టుకొని ఉండేవాణ్ణి. ప్రతీక్ష ఎన్నడూ నిష్ఫలముకాలేదు.

ఎన్నిసార్లు నేనామెదివ్యరూపమునందర్పిస్తానో అన్నిసార్లు కాస్తాకూస్తా వైచిత్ర్యము కనబడేది. సమ్మోహకరమైన ఆమెహాసము నాకు పేరువలెనే బాగాజ్ఞాపకమున్నది. కాని ఆమె కంఠస్వరము ఎంతకోమలము ఎంతకరుణమునో నాకు జ్ఞాపకములేదు - కాదు కాదు. తెలియదు.

ఆమె కంఠధ్వని విసడానికి చాలా కుతూహలముతో ఉండేవాణ్ణి. కాని ఆపాపాణ. కాదు. స్వర్ణప్రతిమ ఎన్నడూ పలకనేలేదు. నేను చాలాచాలా ఉపాయాలు పన్నినమీదట ఆమె పెదవులమీద చిరునవ్వు అంకురించేది. మాటమాత్రము వచ్చేదికాదు. విగ్రహము కనబడేది. సంగీతము విసబడేదికాదు. భావము తెలిసింది, భావార్థము బోధపడలేదు. నానేత్రాలు ధన్యమయినవి, కర్ణాలకు తృప్తికలగలేదు. అప్పుడప్పుడు నా కర్ణ ద్వయము “సీపు చెవిటివాడవు కావుగదా!” అని గుసగుసలాడేది.

౨

జీవితములో అన్నింటికంటే ప్రియమైనవస్తువూ, మనోహరమైన సంఘటనా బాగా జ్ఞాపకముంటవని లోకులంటారు. కాని భయంకరమైన ఆసంధ్యాకాలము ఈక్షణమువలె జ్ఞాపకమున్నది.

నేనవి సాయంకాలము. తాపతి ప్తమైన భూమిమీద నీర్భుచ్చల్లి నేను వంటచేసుకొంటున్నాను. ఆకస్మికముగా చంద్రోదయమయింది! చిక్కుతట్టిదగ్గర మాయకనబడ్డది. ఆమె మూమిడిపండురసము పీలుస్తున్నది. మూమిడిపండు మధురము; అంతకంటే వెయ్యిరెట్లు

మధురము ఆమె చిరునవ్వులు! పెదవులమీద ఇంత మాధుర్యమున్నప్పటికీ తాను మామిడి పండు తినడమెందుకో!

మాయ పండుతని పై తొక్కులు దూరముగా పారవేసింది. తన ఎంగిలి మామిడి తొక్కు ఒకటైనా నావంటలోపడితే నంట పాడయిపోతుందని ఆమె భావము; నవిత్రమవుతుందని నాభావము.

మాయ టెంక చీకబోతుడుంటే హతాత్తుగా జారింది. నావంటసామగ్రిలో అది పడుతుండేమోఅని మాయకు చచ్చిన స్ఫురించింది. దాన్ని ఆపడానికి ఆమె ముందుకు సాగింది. టెంకతోపాటు మాయకూడా మేడమీదినుంచి కింద పడిపోయింది. విశ్వప్రమత్తతనల ఆమెపడిపోయింది. లోకమా! నీకు మాయ పనికిరాకపోయిందా? ఆమెుగ్గ ఇంకా వికసించనై నాలేదే మూఢలోకమా!

టెంక, మాయ - ఇద్దరూ నాయెదట కఠినస్థలముమీద పడ్డారు. నామీద పిడుగు పడ్డది. ఆమె మూర్ఛపోయింది.

చిటికలోనే ఆమె తల్లిదండ్రులక్కడికి పరుగెత్తుకువచ్చారు. విసిరినమీదట మాయ కళ్ళు తెరిచింది. అందరిప్రాణాలూ కుదలుపడ్డవి. మాయ పెదవి కదిపింది. నాకు ప్రాణము లేచివచ్చింది. పెదవులు వణుకుతూఉండగా మాయ “ఎంగిలిటెంక కాదు” అన్నది. అటు తర్వాత ఆమెనోట మాటరాలేదు. కళ్ళు మూతలుపడ్డవి. మాయ ఇంకేమీ మాటాడలేదు. ఆమె కడసారిమాటలు అవే. మాయ శాశ్వతముగా అంతరించింది.

అన్ని వైపులనుంచి “ఎంగిలి టెంక కాదు” అని ప్రతిధ్వని వస్తున్నది. ప్రతి జడపదార్థమూ “ఎంగిలిటెంక కాదు” అని అంటున్నది. ప్రపంచమంతా “ఎంగిలి టెంక కాదు” అంటున్నది.

మాయ మళ్ళి ఎక్కడాకనబడలేదు. చాలాకాలమువరకూ ఆమె అన్వేషణములో ఇటూఅటూ వెర్రివాడిలాగ తిరుగుతూఉండేవాణ్ణి. ఆమెజాడ ఎక్కడాదొరకలేదు.

ఆకర్షణపదార్థ మేమీ లేకపోవడముచేత లోకాన్ని త్యజించి నిర్జనవనములో ఉంటున్నాను. మాయతాలూకు టెంకమాత్రము నాకు తోడ్పడుతున్నది. మాయ లభించడము కోసము ప్రయత్నించాను. కాని ఆమె లభించలేదు. శాంతి కోసము యత్నిస్తే అది లభించలేదు.

3

ఒకనాడు నల్లమబ్బు వర్షిస్తున్నది. నేను టెంక భూమిలో నాటినాను. కొద్దిరోజుల కది మొలకెత్తింది. దాన్ని నిరంతరముగాకాపాడినాను. కొన్నాళ్ళ కది విశాలవృక్షమైంది. హతాత్తుగా ఒక వసంతముతువుతో పూచింది. చిరునవ్వుతో మాయ ప్రత్యక్షమయిందని పించింది. కోకిల దానిమీద విశ్రాంతి తీసుకొని కూకూ అనడము మొదలుపెట్టింది. అది

మాయ కంఠ ధ్వనే అనిపించింది. ప్రతిపువ్వులోనుంచి పిందె బయలుదేరింది. “ఎంగిలి మామిడికాదు” అని మాయ అన్నట్టుతోచింది.

ఆచెట్టుండినే నాకుటీరము. ఆచెట్టుమీదనే పిట్టలు గూఢ్యకట్టుకొని సుఖముగా ఉండనిచ్చాను. ఎండివడి వెళ్ళుతున్న ప్రతిబాటసారిని చెట్టునీడలో విశ్రాంతి తీసుకోమని బలవంతపెట్టేవాణ్ణి.

ప్రతిసంవత్సరమూ మామిడిపళ్ళకాలములో ప్రతిబాటసారికీ ఒక్కొక్కపండు ఇచ్చే వాణ్ణి. వాళ్ళు తినేటప్పుడు ఎంగిలిమామిడి కాదనుకొనేవాణ్ణి. ఏడాది కొకసారి మామిడి పూలగుత్తుల చాటానుంచి మాయ తొంగిచూచి ప్రత్యక్షమయ్యేది. ఆమెను మాయాఅని పిలిచేవాణ్ణి. ఆమె సిగ్గుపడి ఆకుబురఖా బాగా సవరించుకొనేది.

“ఎందుకు మాయా! ఇంతసిగ్గు?” అనేవాణ్ణి. “ఇప్పుడు నాకు వివాహమయింది” అనేది మాయ.

—శ్రీగోవిందపల్లభపంతుగారి హిందీవ్యాసమున కనువాదము.

యెడారిలో

ఏమి? ఏకాకీవైయిట్టి తిమిరపిథి
దీనగళమెత్తి యస్ఫుటధ్వనులనెట్లు
ప్రణయభిక్షనుగోరెడు దీనురాలి
వెవరు?

ఏల యాయేకాంతశీవితమ్ము
జీర్ణవస్త్రాలకుష్మించి యెరులులేని
వింతినీమను వసియింతువేలనీవు?
వేడికన్నీటిల్లిదువు లడ్డులేక
యెన్నినాళ్లయెనో యిట్టులీయెడారి
నీచునింకుచు? నీదుపదమ్ము లీయె
డారియిసుకలోతిరుగగా నేర్చుకెడ్డా?

శ్రీమతి గొల్ల పూడి జయలక్ష్మమ్మ గారు
ఇంతకాలమ్ముయిట్లు బీచింతినీమ
మూగనేత్రాల నేరికై యేగుచుంటి?
విప్పుడై నను లేక మరెప్పుడై న
నీదుజీవన మీయెడ శాంతిగోనున?
ఏరిరూపమ్ముదాచితో యిన్నినాళ్లు
హృదయవేటికి? అలనికై నీదుప్రణయ
గాఁమీవిశాలయెడారి(?) లీసమగుచు
యెన్నినాళ్లయెనో?

భ్రమయేలనీకు?

ఏలయీదీర్ఘ పయనమ్ము (?) యిట్టులీయె
డారియిసుకలో తిరుగగా నేరికొరకు?

మనవి

వక్ష మాని అప్పారావుగారు

ఒకచిరుగీతిలోపడు రహోదయనూర్న సుధార్ద్రభావనా
ప్రకటనచాలు నాయెడదపాడును కల్పములుండుదాక, మీ
సికతములందు రిత్తగళ్యశించు నవాభ్రపుతేనెజల్లు మ్రో
గక కనుమూ మునాబ్రతుకు కంఠమునంటిన పాదకుంచునా!

గడించినదానికి రెండింతలు గుడించడములో విషిమకికోరి పేరెక్కుటచే 'వానికేమి? నోటిలో ఉంగారపు గరిటెతో పుట్టేడు' యని వ్యవహరింపబడుట చాడుకొనయ్యెను. ప్రత్యక్షనిదర్శనముగ తాను పుట్టినట్లు చాలాకాలము వ్రుండలేకపోయెను.

విషిమకికోరి ముచ్చట మూటగట్టినట్లుండును; బహుమర్నికుడు; గానవిద్యలో పాడికంటివాడు, కాని వ్యవహారములో తెలివిలేటలు కూన్యము; జగన్నాథరథవక్రములుమాదిరి తన జీవయాత్రలో ఈడ్వబడుచుండెను. తన పుట్టుకతోనే పెట్టిపుట్టబడిన నాటకాటోపజీవితమును నిలువజెట్టుకొనలేకపోయెను.

రాజదిత్రరంజను తనయాత్రీ ఆమండలవ్యాప్తానములో గలిచినవాడై ఒకఎమెయ్యూర్ నాటకంకంపెసి ఏర్పాటుచేయుటకు మద్దుతుడైయుండెను. అదృష్టవశాత్తు విషిమకికోరియొక్క నిమితిరసయనములు, మనోహరగానము చిత్రరంజనును వాకర్షించుటచే వానియొక్క నాటకంకంపెసిలో నొకనభ్యుదయగ విషిమ ప్రవేశించెను. రాజదిత్రరంజను బి. ఎ. చదివెను; మితిమీరియుండలేదు. ధనికులదిద్దయైనను నియమితస్థలములలో నియమితవేళలందు భుజించి పయించుచుండెను. కాని విషిమను చూచేటప్పటికి నతనిసాగముయంతయు రాజాను యుచున్నట్లుచేయుచుండెను; వికాసము రంజిల్లుచుండెను. విషిమతో మాట్లాడునపుడును, వాని సంగీతములో నిమగ్నుడైనప్పుడును చిత్రరంజనుని భోజనాలు చల్లారుచుండెను; రాత్రి మితిమీరించుచుండెను.

రాజిబసంతకుమారి భర్తయైన బ్రహ్మజెందినపుడు "ఏమిటిది? కోరిమనిషి, తోటవా ఎప్పుడు ఆడుకోడము" అని విమనుకుంటూయుండెడిది. ఎంతకీక్రమముగ విషిమ తనభర్తనుంచివెడలిపోవునో సంత సుఖముపొందెడి గాణి. ఈవిధమైన యనూయలేకు రాజా మనమునందుల్లాసముపొందుచుండెను. రాజా నవ్వీ యాధూమిమీద యాడువాండ్రకు ఒక్కటే తెలుసును— వారు ప్రేమించినవారు; ఇంకొకరు ఎలాగుపోయేది వారికి అక్కరలేదు. ఇతరులందు మిక్కిలి గణనాతీతమైన గుణములున్నను నవి వాళ్ళముందర యెదారులే. పెండ్లిసమయమందు పెళ్ళించెపులో ఏకోగొణికే మొగుడుతప్ప ఇతరులెవ్వరు మంచివారుకారు. భోజనానికి భర్త కొంచెము ఆలస్యమయిన ప్రసంగము తిరుగబడుతుంది; యింకొకడికి నోటికి ఒక్కముద్దయైనలేదన్న చెబిటివాడు అనుదును. స్త్రీజాతికి ఇట్టిపక్షపాతముండుట తప్పు యెన్నలనెనెను, చిత్రరంజనున కది నవ్వువచ్చేది. అప్పుడప్పుడు రాజారాణివద్దవచ్చునీ విషిమనుగురించి యిలిగియోక్షగస్తుతిస్తుంటే తన పెళ్ళానికి తలకొచ్చిన ఆరికాలుమంటయును, గడ్డించిమాట్లాడుటయును జూచుచు నవ్వుకొనుచుండెను.

ఏదైతే రాజారాణులకు వింతపస్తునయినదో యదివిషిమకు చావుయయ్యెను. ఇంటి నొకగడ్డు రాణి మాట్లాడు యాకనికరములేని మాటలనందుకొని విషిమను చాలాసార్లు పన్నుచేయుచుండిరి. వానికి చేయుచుండిన మనచారములు మానివేసిరి; వానికి మనసాపము, నిర్విద్రమేండుకొన్నెను. ఒకరోజున రాణి పుటోయను వానితో "ఏరా! నీకు తీరురాజీలేరా? కోజంతా ఏమిచేస్తున్నావు?" యనియన్నది. "అమ్మా! ఏమి చెయ్యము? రాజాగారి యాభిలప్తకారము ఆటవినగారికి నేనచేయుచుంటిమి" యని వాడునలెను.

అంత రాణి "ఏం? విషిమచాలు నీకు నవాబురా? ఇకచాలు" అని గర్జించెను. పుటో ఈమాటలు అందుకొని మఱుచటిదినమునంచే విషిమ నుద్రేకించడములేదు; అతని భోజనసదుపాయములందు నిర్లక్ష్యముచేయుచుండెను. ఎన్నడైనను నలవాటులేనివాడగుటచే విషిమ తాను తిన్నకంచాలు తోముకోనవలసి వచ్చినపుడు తోముకోలేక తిలమపస్తయ్యుండెడివాడు. కాని యానంగతి రాజా కెంతమాత్రము దెలియనియకూడదనుకొనెను. నాకరుతో రగవులాటకు మనస్సొచ్చలేదు. అంతయు మంచిగనే భావించుకొనుచుండెను. ఈవిధ

మున రాజుకు ప్రేమానుభాగము మొదలగుచుండ రాణికి కోపము యనుయత వృద్ధిపొందిపొంది భరింపలేక పోయెను. ఇట్లుండగ “నుభద్రాపారణము” నాటకము వేసిరి. హలంతయు ప్రేక్షకులతో గ్రీక్రిసియించెను. రాజు, “కృష్ణుడు”; లిపిను, “అర్జునుడు” పాత్రలు ధరించిరి. “హా! హా! ఏమిగానమాధుర్యము, ఏమికిరా వైపుణ్యము, ఎంతమనోహరముగవున్నది” అను ప్రేక్షకుల హాహరవములు మిన్నము పైసె.

అటుయిపోయినది; రాజు రాణివద్దకువచ్చి “ఏలాగున్నది?” అని అనెను. “నిశ్చయముగ లిపిను అర్జునునిపాత్ర బలే నేర్చుకొనిపించినాడు. గొప్పవాళ్ళవీతైనవది. వర్ణనాతీతముగనున్నది” అని రాణియంటే రాజునవ్వుచు, “మరి నేనెలావున్నాను? నావేషము అందముగలేదా?” అని యడిగెను. అంత “ఓ! మీది యింకోవిషయము” అని యనుచు, లిపినుకికోరియొక్కనాట్య, గాన కరానిపురానిను మెచ్చుకొనుచుండెను.

అటుఉన్నమార్గ డిటుతిరిగెను; బల్లలుతిరుగబడెను. ప్రేమించినవాడు ఆనుయతకెందపాగెను. ఎంత కాలమైన లిపినులోనిమన్నుడైనరాజు ఇప్పుడు “అలోచనలేనివారు లిపినుగురించి యింత స్తుతిగీతము పాడు తారుగదా! వాడినుభుము, పాట ఏమి అందముగనున్నది” యని యనెను. ఒక్కక్షణంక్రితంవరకు లిపినుంటే కొట్టుకుపోయే రాజుకు ఇప్పుడిప్పుడే తెలివితేటలు వచ్చుచున్నవి!

ఆముఱుంతటికోజనుంచే లిపినుకు కావలసిన యావత్తుపాకర్యములు లేమంతట తామే వచ్చుచుండెను. “లిపినుచాలును ఇంతవరకు ఏదోనాకర్లతో నమంగాడించుచున్నాము; అదిచాలాతప్పుపని మనకు” అని రాణి రాజుతో అనెను. నంతుచితుడై తనమనస్సు చివుక్కుమనునట్లు “హా!” యని ఆశ్రయమును ఇంకోకదానిలోనికి ఆరాజుమార్చినాడు. “ఈసంవత్సరముతోలకరికి మళ్ళీయింకోకసారి ఈనాటకంవేయాలి” యని రాణి అంటే రాజు వినుపించుకొనెను—వినుపించుకోలేదు.

ఒకనాడు వానిబట్ట నగ్గిగింపనందున రాజు పుట్టినదేదోచి చివాట్లుపెట్టగ “ఏం? బాబూ! ఆమృత గారి యాజ్ఞలపై లిపినును నదాయనుసరించుచున్నాము.” అని యంటే రాజు అతిచీదరపడి “ఫీ! ఏరా, లిపిను నీకు నవబారు? చూస్తాను; వాడిగించాలు వాడు కడుక్కోలేడు? వాడిపని వాడు చేసుకోలేదా? ఏమిటిరా వాడిదర్జా?” యని యనెను. ఇదేసేతముగ పుట్టి నిర్లక్ష్యంచగ లిపిను యథాదోర్భాగ్యముగనెను.

రాణి లిపినుపాటలు బహు మెచ్చుకొనుచుండెను. రుచిగఉన్నవి. లాభముతోనము చెప్పడముకాదు. సాయంసమయమందు రాజు, లిపినులు సంగీతముపాడుచుంటే రాణి ప్రక్కగది తెరగుండవని సంతోషించి డిడి. ఇప్పుడు రాజు నియమితవేళలందు భుజించుచుండెను. సాయంతాలవిసోదములు విరమించెను.

జమిందారి వ్యవహారాలు రాజుమధ్యాహ్నపువేళ చూచుకొనుచుండెను. ఒకకోజన వాని జనాభాకు త్వరగవెళ్ళగ తనభార్య ఏదోచదువుచున్నట్లు జూచెను. “ఏమిటి?” అని అడిగిట్లుప్రతి రాణిగించెను. నానకకుత్తిగింది కాని “లిపిను పాటలుకొన్ని నేనునడుపుకుంటాయున్నాను. హఠాత్తుగ సంగీతమువిడచిపోకు దృష్టిమాండ్యమయినది” యని రత్నగమే జవాబిచ్చెను. పాపము! ఆమెయెగదా రాజుయొక్క శ్రద్ధ పాడుచేసినది. తెల్లవాణదది; రాజు లిపినును నుద్యోగమునుండి మాన్పించెను.—ఎక్కడికిపోవును? ఏమిచేయును? ఏమిఅలోచనలేదు. లిపినుకు ఇదివక్కుటే నాచిచారము. రాజు తను గాడ్స్సీసీతులే! తీతం డబ్బులు గురించికాదుకాని రాజుయెడలకుదిరిన ప్రేమవల్లనే వానికి నేవచేసెను. ఎంత దీర్ఘకాలంవేసినను తనమ లేవకొట్టుటకు కారణం తెలియడములేదు. అంతాక్రొత్త! “కర్మ!; అంతానాకర్మ!” యని లిపిను యనుకొనెను. ఒక్క దీర్ఘవిశ్వాసమువిడచి, తనవద్యమునుబుచ్చుకొని, పుట్టిచేతిలో రెండుపైసాలుపెట్టి, చల్లి పోయేడు—ఎక్కడకో వెళ్లిపోయేడు; “స్నేహితుడా!” యనిపిలువని యావిశ్వప్రపంచములోనికి.

—రవీంద్రుడు.

రవీంద్రుని పద్యపుష్పములు

శాంతి బాలకృష్ణమూర్తి గారు

తులసిదాసు

2

ఏకలేమ గంగయొడ్డున నేగుచుండి
తులసిదాసు స్మృతానభూములనుగాంచె
పెండ్లికొమరిత వైభవవిభవమొప్పు
మృతవిభునిచెంత గూర్చున్న పతి నొకర్తు.
తులసిదాసునుగని యాపె నిలువఁబడుచు
వందలమొసర్చియనె-“స్వామి! స్వర్గమునకు
భర్తతోనేగ దీవించివంపరయ్య!”
అనిన నిట్లనె నాతఁడు “తనయ! యేల
ఇంతతొందర స్వర్లోక మేగనీకు?”
“స్వర్గలోకముగాదు నావాంఛితంబు
కాని నాభర్తయే నాకుకావలయును.”
పొలిపింపుకుల నాలించి తులసిదాసు
చిటునగవునవిన్వి యిట్లనె “తరుణి! నీవు
వెడలుమింటికి నేగ నీవిభునిమొఱు
నెలదివంబులలో పొందఁగలవు నిజము.”
సదనమునుచేరె నానతి సంతసమున-
అహరహంబును తులసిదాసామెవాసి
విదితనై రాగ్యవిజ్ఞానవిద్యగఱపి
యతివహృదయము ప్రేమమయమొనరెచ్చ.
నెలదివంబులగమవులోపలనె యామె
కిరుగుపొరుగునఁగల సతులరుగుదెంచి
“సుదతిరో! కనుగొంటె నీహృదయవిభుని?”
యనుచుఁబ్రష్నింప“కనుగొంటి”నంచునామె
హాసితయై పల్కు-“నెదటనున్నా?”డటంచు
నాత్రమున వారలందరు నడుగనిట్లు
బధులుచెప్పె విలంతువు వారేగాంచి-
“ఐకమ్యమనీబొంది నాలోడ సతఁడు నాదు
హృదయసీమనె దా వసీయించునెవును.”

ఉపగుప్త

మొఱుగె దివ్యైలుఁ దల్పులు మూతబడియె
కాటుమొగులలఁ జొచ్చె సక్షత్రరాజి
కూర్చె మధురాపురముకోట గోడకెలన
బొద్దుఁ మవగుప్త నాఁబడు పశుచువాఁడు.
ఎవరిపదమకి-నూపురరవమెసంగ
సతనియెదసోకె? గనువిచ్చియచ్చెరువునఁ
గరమునం దివ్వెఁబూనిన తరుణిఁగాంచె.
భవ్యభూషణములఁదాల్చి పట్టునీలి
వలుదపుటముఁగట్టి జన్వనపుకైపు
దండడింపఁగ నవ్వారతరుణిఁగాంచె
నాజగన్మోహనాంగు దీపార్చికలన.
“తరుణయతిరాజ! మమియించుతప్పిదముచు
రమ్ము నాయంటి కీటు హూళిగ్రమ్మియుండు
కటికతానేల తగుశయ్య కాదునీకు”
అనఁగ నయ్యతి బదులిట్లులనియె: “నలిపి!
పొమ్మిపుడు; వత్తుఁ, గాలవక్తవమ్ముగాఁగ.”
అంతఁ బకబకనవ్వెనా నాకనమున
మబ్బులుఱుములు మెఱుములు బొబ్బరిల్లె
జడిగొనఁ దుపాను పుడమి దందడిగొనంగ
గాలిఁగంపించు కళికనాఁ గలఁగె కాంత.

* * *

పూవుగుత్తులవ్రేగున మొగ్గతిలిస
కొమ్మలిటునటు దారిని గ్రమ్మికొనియె
వినఁగనయ్యె నింపులుగుల్కు వేగురవము
తెమ్మెరల విదైమాడుచు తెఱతిరాగ.
ప్రజ యడవికేగ నామని వండువులకు
నిర్జనపురాన వండువెన్నెలలుగురిసె

భిక్షువొంటరిజనుచుండె వీధినొకఁడు
మావిగల కోయిలలుపాడె మధురగీతి
పురిగవనుదాటి యుపగుప్త బురుజుదరిసె.
స్ఫోటకమ్మున మేనెల్ల పుండ్లురేగి
పురమునకు వెలియై దిక్కుఁ మొక్కులేక
వందురుచునున్న దెక రీయభాగ్యజీవి?
జాలి యతి రోగిపజ్జను జతికిలవడి

తచ్చిరమ్మును తనయంకతలమునేర్చి
తడుపుచున్నటఁ బెదవులు నొడలనెల్ల
నల్లనన్మందురాచుచుఁ దెల్లవార్చె.
“దీనబాంధవ! యెవరన్ తెలుపగదవో?”
అనివశాంతత నుపగుప్త యనియెనిట్లు
“పక్ష్యమెనది కాలమిప్పటికిఁ గాన
నరుగుదెంచితి నమ్మ! నాఁడనినయట్లు!”

పుట్టా వీరమాంబ

శ్రీ మతి కొర ప్రాట వేంకటరంగమ్మ గారు

ఈమె నివాసస్థానము పెద్దాపురంతాలూకాలోని తాళూరుగ్రామము. కమ్మకులము నందు మార్చి వేంకటగారికి జన్మించెను. ఈమెను బాల్యమునందే పుట్టా బాలరాజునకిచ్చి వివాహమొనర్పిరి. ఈమెకు యౌవనము ప్రాప్తించిన కొలదికాలమునకే బాలరాజు పరలోక గతుడాయెను. పిమ్మట వీరమాంబ తనతమ్ములిరువురివద్ద నివసించుచు బ్రహ్మచర్యము నవలంబించి కాశీరామేశ్వరము మొదలై నతీర్థయాత్రలుసేవించి పుణ్యకార్యముల నిర్వర్తించుచుండ దైవనియోగమున 1927-వ సంవత్సరమున రాజమండ్రిలోగల వీరభద్రపురమున అనాథలగు స్త్రీలపాలిటి కల్పతరువని ప్రసిద్ధిపహించిన శ్రీ సాధుమాలయొక్క సంఘమును జూచు భాగ్యము లభించెను. అంత నచ్చటి నత్యనిష్ఠ, సర్వసమర్పణము, నియమప్రతానుష్ఠానము నిరత, కర్తవ్యతాప్రబోధముమొదలై నవి హృదయము నాకర్షింప నిట్టిసంఘమును మరియొక దాని నేర్పరచుటకై తాళూరుగ్రామమునందొకమతమును కట్టించి శ్రీప్రమోదస.వత్సర శ్రావణపూర్ణియందు ప్రతిష్ఠానొనర్చి రాజమండ్రి సాధుసంఘమునందలి ‘మీరాబాయి’యను సాధువును దానికధిపాలగానొనర్చి అనాథస్త్రీలకు అహింసామార్గమును నియమనిష్ఠానుష్ఠానములను బోధింపప్రార్థించెను. ఇట్లుసార్థకమగు కాలక్షేపముజరుగుచుండ ‘సుకృతీగతాయ’ వను సామెత యదార్థముగా వీరమాంబ పరమపదించెను. ఈమె తన అవసానకాలమున అనాథస్త్రీసంఘసంరక్షణకై పరిపంతులమునాలుగుయకరములున్నా కొంతోక్కమున్నా సమర్పించి సర్వేశ్వరదత్తమగుమానవదేహమును సార్థకమొనర్చిస్వర్గసౌఖ్యమునకై వెడలెను.

ఇమ్మహితాళూరురమ్మునగల మేటికమ్మవంశమ్మున గల్గినావు
తీర్థయాత్రలుజేసి దేహదోషమువాసి పరమపవిత్రవై బరగినావు
కొమభోగములకుగాక నీద్రవ్యంబు సద్వినియోగంబుసల్పినావు
దీనజనార్ధినిదీర్పంగ నెమ్మదిసేంచి మతంబు గల్పించినావు

కులమునకువన్నె వాసియు గలుగుచుండ

సాధువులమానసంబులు మోదమొంద

తమ్ములిద్దరు నీయాజ్ఞ తలనుదాల్చి

ధీరమతినొప్పితమ్మ యోవీరమాంబ!

వేదకాలము : భారతనారీమణులు

శ్రీమతి జి. సీతాలక్ష్మీకన్యగారు

ఋగ్వేదకాలమునందు హిందూస్త్రీ మొట్టమొదట కన్యగను, తిరుమరి భార్యగను, పిమ్మట తల్లిగను త్రయోధర్మమును నిర్వహించుచు గృహలక్ష్మిగ వెలయుచున్నది.

కన్యగనున్న కాలమందు పుత్రునివలె తలిదండ్రులఆజ్ఞకు లోబడి విద్యాభ్యాసమొనర్చుచుండుటయు, తల్లికి గృహకృత్యములందు సహాయ్య మొనర్చుటయు మొదలైనపనులు నిర్వహించుచుండెడిది. యౌవనవలి యగుటతోడనే తనప్రియమీ పరించుటయందు స్వేచ్ఛనుకలిగియుండెడిది. స్త్రీపురుషుల కిద్వరకును సమాన హక్కు నీవిషయముననున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది.

ఋగ్వేదము X 85-లో సోముడు కన్యగానున్న మూర్తను పరించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈమె (పవితార) మూర్త్యునిపుత్రిక. మూర్త స్వతంత్రించి నమ్మతించెను. చెంటున సోము నింటికిగొంపోబడి యధావిధిని పెండ్లాడబడెను.

ఋగ్వేదమునందు (30 లో) చెప్పబడిన ప్రమాణము నేటివరకును ప్రతిహిందూవివాహమునందును పవించబడుచున్నది. “అర్యుడు, భాగుడు, పవితారుడు, పరమోది మొదలగు వేదదేవతలు నిన్ను నాకొని గిరి. నీవు నాకర్థాంగివై పౌత్ర్యమునొసంగుచు, నాకప్తమఖములతోపాల్గొనుచు నాతోపృథ్వావ్యమును నీవు కూడ చెందుచువుగాక. దీనికై నిన్ను నే పాణిగ్రహణమొనర్చుకొనుచున్నాను.”

భర్త ఇంటికి గృహప్రవేశమునకొచ్చినపుడు “సాభాగ్యముచేతను, సంతానముచేతను, నీవు వృద్ధిపొందుచువుగాక. ఈగృహమునకు లక్ష్మీయైచువుగాక. నీభర్తతో నీవు చిరకాలము కాపురముచేయుచువుగాక. ఇంటిని రాణివలె నేలుదువుగాక. కుమార్తెను, మనుమలనుచూచుకొనుచు చిరకాల మానందించెదవుగాక” మతీయు, ముందుగ భర్త ఈవిధముగ భార్యమడిచించును. “ప్రజావతి మనకు విడ్డలను, మనుమలనొసంగుగాక. ఆర్యముడు మనకు చిరకాలము ధనమొసంగుగాక. నీభర్తగృహము ప్రవేశించుచు. నీగృహమున ధనధాన్యపశుగణంబులు వృద్ధిజెందుగాక. అచంచలమును, నిర్మలమునగు భర్తృప్రేమ విన్నలముకొనుగాక. సాధువ్యభాషము, సర్వలక్షణలక్షణోపేతమగుసుందరముభావించెదము నీయందు మూర్తీభవించుగాక. భూతదయయు, సాక్షిలక్షణములు, దైవభక్తియు నిన్ను విడువకుండుగాక.”

వైవిధ్యములనుసరించి మనము కొన్ని సారాంశములగ్రహించవలెను.

వేదకాలమునందు స్త్రీపురుషులు యే క్రమమున్ననందు ఒకరినొకరు ప్రేమించుకొనుటయు తమయిచ్చ వచ్చినప్రియుని పరించుటయు, భార్యాభర్తలనెన్నుకొనుటలో స్త్రీపురుషులకిద్వరకును సమానస్వాతంత్ర్యము కలదనియు విశదమగుచున్నది. అతిబాల్యవివాహములులేవు. భర్త, భార్యకు ఇంటియందు సర్వహక్కుల నొసంగి ఆమెను గృహలక్ష్మిగనొనర్చుచున్నాడు. భర్తయొక్కతలిదండ్రులు, అక్కచెల్లెండ్రుఅందఱకులనీ ఒకఇంటియందేకాపురమున్నను, భార్యయే గృహిణి. ఆమెయే సర్వాధికారముపహించి ఇల్లు దిద్దుచుండును. ‘సత్సంతానసౌభాగ్యమపుత్రాభలావాప్తియే వివాహముయొక్క పరమావధి. భర్తకు పర్యపౌత్ర్యములనొసగుండుటయు, దైవభక్తిగలిగియుండుటయు, సంతానమునుపోషించి వృద్ధిగాఢించుటయు, ఇల్లుదిద్ది దారిద్ర్యపీడావమును కుటుంబమును చేరనియకుండుటయు హిందూస్త్రీధర్మములు.

భర్తకు విధేయతగానుండెదనని ప్రత్యేకముగ (కై) ప్రవచనాపాములరీతిని ప్రత్యేకప్రమాణము చేయబడినఆగర్భ్యము గన్పట్టుదు. సమాధర్మచారిణిగానుండుట హిందూయువతి విధి లేక హక్కు.

హిందూసంఘమున ఏకపక్షీత్యము ముఖ్యమైనవిషయము. ఆగజాతులలో నక్కడక్కడ బహుపక్షీత్యము నక్రమగ గన్పట్టుచున్నది. కాని వేదకాలమున ఒకస్త్రీని చలువురు పెండ్లాడుట (ఒకకాలమందే ఒకస్త్రీకి పెక్కుభర్తలుండటం) గన్పట్టదు.

వ్యభిచారము ప్రతియుగమునను, ప్రతిదేశమునందును దోషముగ చరిగియుండుచున్నది. ఇది భార్య భర్తల కిరువురుకునుమే. వేదకాలమునందు భారతదేశమున హిందూజాతియందు వ్యభిచారము దోషముగ పెంచబడినదన్న ఆశ్చర్యమేమి?

వేదకాలమున భర్త ఆస్తిమైన భార్యకు సంపూర్ణహక్కు ఆనగా (ఇంకొకరికి వానమిచ్చుటకు, అమ్ముటకు) హక్కుకలవాఅనువిషయము సంశయాస్పదము. కాని స్త్రీకి, స్త్రీధనమందు ఆనగా, పుట్టినింటివారిచ్చినసాక్షునందు వివాహకాలమునందు భర్త ఇచ్చినసామ్మలందు (ఆధరణములందు) సంపూర్ణమైన హక్కుకలదు. ఆమె యిచ్చనచ్చినరీతిని చేసికొనవచ్చును.

భార్య వేదసంబంధమైనవిధులందు భర్తతో సమానభాగముకలిగియున్నది. భార్య చెంతలేనిది యజ్ఞయాగాదిక్రతువులు పాగ నేరవు. 'పతి' యజమాని, 'పత్ని' యజమానురాలు; ఈరెండుపదములును భార్య భర్తలకిరువురుకును గార్హస్థ్యధర్మమున సమానస్థానమిచ్చుచున్నవి.

భార్యమరణించిన పురుషుడెట్లు వివాహమునకర్హుడో, చలివిహీనయు (Widow) వాంఛకలిగిన తిరిగి వివాహమాడవచ్చును. ఆధిర్యణవేదమున కొన్నిచోట్ల సహగమవాచారముగన్పించినను ఋగ్వేదకాలమున సహగమము ఆచారముగనున్నట్లు కనుపించదు.

స్త్రీలు విద్యాభ్యాసమైనవర్సరాదని వేదములు కట్టడిచేయలేదు. జ్ఞానోపార్జన స్త్రీలకు విధ్యక్తముగ చెప్పబడినది. వేదకాలమున స్త్రీలు విశేషజ్ఞానహృద్ధిచి గొప్పఉపాధ్యాయునులుగను, కవయిత్రులుగను జ్ఞానమును వెదకెరిరి. వేదాంతచర్చలయందు పాల్గొనిరి. గార్గి, మైత్రేయి లోనుగాగలస్త్రీగర్వములు వారి విజ్ఞానకాంతులను లోకమున ప్రసరింపజేసిరి.

వైవిషయములనునరించి వేదకాలమున భారతమహిళామణులెట్టి దౌష్ట్యదశయందుండిరో మనము సంగ్రహముగ గ్రహించవగును. —దివంగత శ్రీయంత లజపతిరాయుగారి భావములనునరించి.

కోర్కె తీటఁగ నిన్ను నేఁగొలుతు నెటుల?

శ్రీ మ తి జే తా సీ త మాం బ గా రు

నిర్మలాంభఃకణంబుల సీదుపాద
పంకజంబుల నభిషేక పఱతుననిన
పూనినీచెంత నీరయిపోవు నవియు,
పలుసుమంబులచేఁబూజ నలుపుదనిన
నవియుఁగనుగండి నీదటి నవసించును,
గంధలేపనములకై నఁగడఁగుదనిన
నుండబో దాపరీమళంబండసిరె,
భక్త్యభోజ్యదులనుఁ దృప్తిబరతుననిన

నీకులేనట్టిదేది యీలోకమందు,
లిహతహాలికేల మన్మథం బహరహంబు
నీలనన్మూర్తిపెనిడ నికృలంబు
గానిదీమది అయ్యయ్య! కాన నఱయఁ
జంచలముకానిదొక్క టీజగతియందు
కానఁగారాదు మచ్చునకేమిచూడ
మాధవా! ఓ రమాధవా! మనుచుకొఱకు
కోర్కె తీటఁగ నిన్ను నేఁగొలుతు నెటుల?

కీ. శే. దరిశి అన్నపూర్ణమ్మ

కోమా వేంకటస్వామిగుర్తనారు

పిన్నటనాటినుండి గుణవిశ్రుతసాధిని నన్నపూర్ణమన్
దెర్నుగ నేనెఱిగితి; నదేపనిగాఁ బరమోల్లాసద్గుణం
బున్నత్తి నొప్పనప్పుడఁ బరోవకృతిం బాసరించునామె
యామన్నపునేఁడు బిడ్డల విజాధిపువీడి దివిం చనంగటా.

పెనిమిటియందురక్తియును, బెద్దలయందునుభక్తియున్, గళా
కనుదురునక్తియున్, గృహపుగార్యములందగుయుక్తి, ముక్తిక
స్యను జెలిగాఁగొనన్ మృదులసాదరసూక్తి చెలంగునట్టి మే
ల్పనితకు నన్నపూర్ణమ్మకుఁబాటిలనానె యకాలమృత్యువున్.

ఏదాడనఁగోదాడని

వాదాడుచు భర్తతోడఁ బడియుండెడిను

రేమిదురతామతియైతని

తాధీశులు నినుగనిరహిసందుదురమ్మా!

ఉన్నన్నాల్లు నధీశుసేవనము ప్రాజ్ఞతంసులానాసవన్
సన్నాహంబునజేసి, దేశహితులెన్నన్ దేశసేవావిలా
సొన్నత్యంబువహించి సాంఘికశుభోద్యద్వృద్ధితై పాటుల
న్నన్నా! నాఁబడినావు పావకపరీక్షావేదనన్నాడు నేఁ
డన్నుల్ మిన్నయనంగజెందితివి ధన్యత్వంబు నీదేనుమీ.

తనరంగ దర్శివంశము, బదంపడిరొట్టకలన్వయంబు, వై
శ్యనికరమున్, మఱిన్, యమదిశాగతభూమియు, నెంతయేనిఁ బా
వనరంగడించెనమ్మరొ! ప్రభామహితంబు భవచ్ఛ్రిత్ర, మే
వనితకు మేలిబంతియయి పర్వదు నీకత యన్నపూర్ణమా!

వీరకంబొల్పు బలారిపట్టణమెటన్? విజ్ఞాను శ్రీదర్శిను
శ్రీకప్రాకటవంశ్యుఁ డెక్కడ? యిటుల్ శ్రీనాయకుండెంతయున్
నీకున్నీపతికింఘటించి, మఱియున్ దేశంబునందెల్లచో!
నేకప్రక్రియ నీకుఁ జేర్చిఁగొలిపెన్; నేడట్టలే యాతండం
తోకేర్తిం భవి, శాంతినాకమున నిన్మోదించు; నోసాధ్వరొ!

శిశువులంటి ఆధికారి మరియొకడుండబోడు. అతనిపాలన కందరును బొంగవలసినదే. ఇంద్రభవనము లందున్నను పూరిగుడిలందున్నను అతనికొక్కటే. మర్యాదలు పాటించుడు. చుగులరాత్రిగను, రాత్రి పగలు గను చేయగలడు. ఏదైనా యేమియేమని పిన్నలుమొదలు పెద్దలవర కాతనిదరి తేరవలసినదే. కారణము అతని అనుచోయితే. విడ్డబలన తలిదండ్రులకు సంతోషముకలదు. విడ్డలు దీర్ఘాయుష్షంతయుగను, మనుజునం చద గలవారుగనుండుటకు తలిదండ్రులు బాలపోషణమర్మముల నెఱింగియుండవలెను. మాతృక్షేమ అనుమాన మైనది. విడ్డ కేదైన జబ్బు చేసిన తల్లియొక్క విచారమునకు మేరయేలేదు.

శిశువుయొక్క అచోరహినియములను బాగ్రతగ గమనించవలెను. స్నానము, శుభ్రతలనుగూర్చి శ్రద్ధ తీసికొనవలెను. శిశువు యేడ్చిన మంచిది. మిరయుగ నేడ్చుచో ఊపిరితిత్తులు పెద్దవగును. అతీర్ణములన నైతము విడ్డలు రోదన చేయుటగలదు. నిదురపట్టు. శిశువు జనించగనే దాది పత్తితోగాని మరి యేదైన మెల్లనివస్తువుతోగాని దానికండ్లను తుడుచును. ఇందువలన కండ్లయందుండు మనక తొలగును. పిమ్మట విడ్డను గోరుచెచ్చనినీట నబ్బునోకడిగి, బొడ్డుగమనించి, పాలుత్రాగుటకై తల్లిపద్ద పరుండబెట్టవలెను.

శిశువులను పాలిచ్చుట తల్లివిధి. అది ఎంత కష్టమైనవనిగోచినను చేసియేతీరవలెను. స్తవ్యమే శిశువులకు ముఖ్యమైన ఆహారము. కొందరు నీలుకత్తెలు తమయందము చెడిపోవునని దాదులచేత పాలిప్పించుచు పట్టుకేనుకొని పాల నిగిరించుకొందురు. ఇది మిక్కిలి చెడ్డవని. పిల్లలకు పాలీయక సంసారసుఖములందీదు వారు యెడతెగక కాన్పులుకల్గి నీరసింతురు. స్తవ్యముచేత వ్యాధిరోష్యును, రృప్తికలుగును, బలము చేతురును. తల్లి బలహీనురాదైయుండి కొంత విక్రాంతితుకొనవలసియుండిన పక్షమును ప్రసవించిన రెండు గంటలపిమ్మట గోరుచెచ్చని నీటిలో చక్కెరకలిపి శిశువు కన్నవచ్చును. ఇట్లే నియమితకాలములం దిచ్చుచుండవలెను. పాలిచ్చునపుడు విడ్డను ప్రక్కగ పరుండపట్టుకొనవలెనుగాని వెల్లకిల జరుండి స్తవ్యమియ రాదు. విడ్డలకు ఎన్నివారులు పాలివ్వవలసినది తల్లిపై వాధారపడినది. పుట్టినవెలయుండు ఆకలికలిగినపుడెల్ల శిశువు రోదనచేయును. రెండుమాడుగంటలకొకసారి ఆహారముగోరును. ఒక్కొక్కసారి త్రాగుపాలు కొద్దియైనను అడుగడుగుకు శిశువు పాలు త్రాగకొరును. ఆకోర్కెను నెరవేర్చవలెను.

పాలదాది శేర్పరచినయెడల బాగురూకత వహించవలెను. 25 ఏండ్లలోపుగనుండువదియును ఆరోగ్యవతియుగ నుండవలెను. దాది వ్యాధిగ్రస్తురాలుగ నుండరాదు. పాలు పుష్కలముగ నుండవలెను. పాలు త్రాగునపుడు తటాకున బాగి విడ్డనోటిని చుట్టించిన పాలునమ్మనదియు లేనిదియు తెలియును. పాలు నీలము కలిసిన తెలుపురంగుకల్గి తేలికగనుండవలెను. చనుమొనలు పుండుపడిగాని కళినయుగగాని నుండరాదు. ముట్లగుండు దాదయ్య, కోపిష్టియగు దాదియు వర్జనీయులు. దాది నింటవేయుంచుకొనవలెను. లేనిచో అది తనకష్టమును ఆహారము భుజించును. ఆపాలుత్రాగుటచే విడ్డకు చెరుపుకలుగును.

స్తవ్యమిచ్చు తల్లి ఆతీర్ణపదార్థములను, అత్యుష్ణపదార్థములను భుజింపరాదు. మలబద్ధకముగనుండిన తల్లి కొంత పచ్చిఆముదము పుచ్చుకొనవచ్చును. సామాన్యగృహకార్యములను స్త్రీలు గమనించవచ్చును. తూర్పుండి కదలక సోమరులుగనుండు స్త్రీల స్తవ్యము ఆరోగ్యకరముగాదు. అలసియుండునపుడు పాలు చేడిగ నుండునుగాన అపుడు పాలివ్వరాదు. అట్లుచేసిన విడ్డకు వ్యాధికలుగును. ముట్లు ఆరంభించినవెనుకను, గర్భోర్పత్తి యైనవెనుకను స్తవ్యమివ్వరాదు. ఇచ్చిన శిశువునకు జబ్బును, తల్లికి గర్భప్రాపమును కలుగును. స్తవ్య

మిచ్చు తల్లికి ఆకస్మాత్తుగ పాలుతగిన గర్భముధరించినదని యెంచవగును. తల్లికి జ్వరమువచ్చినపుడు పాలివ్వరాదు.

గాడిదపాలు, మేకపాలు యిండుమిందుగ మనుష్యస్తనము పోలియుండునుగాన వాటి నివ్వవచ్చునని వైద్యులందురుగాని ఆవుపాలే శ్రేష్ఠము. శుద్ధమైన పాత్రలందు ఆవుపాలింపిడిన పాలనుదచ్చి సమభాగమునీరు కలిపి కాచి కొంచము తెల్లచక్కెర, చిన్నఉప్పుగడ్డ చేర్చి గోరువెచ్చగ చల్లారనిచ్చి యివ్వవలెను. ఇది మనుష్యస్తనమును పోలియుండును. ఉప్పుచేరియుండుటచే జీర్ణక క్రికలుగను, మలిపురుగులు పుట్టువు. పాలు బుడ్లను ఉపయోగించుట మంచిది. ఏలననగా పాలుబుడ్డిలవలన స్తన్రోపానము చేసినట్లే తృప్తిచెందుటయేగాక వారి నోటికిమిచ్చు పాలతోకలిపి జీర్ణమగును. పాలుబుడ్లు శుద్ధముగనుండునలెను. అందు పాలు చాలకాల ముంచరాదు. ఒకసారి బిడ్డ యెంతపాలుత్రానునో అంతేవుంచి మరల వేదీసిటకడిగి ఆరబెట్టుట మంచిది. ఇట్లు చేయనిచో పాలుచేడి బిడ్డకు అశీర్తివిరేచనములు కలుగును. రెండుపాలుబుడ్లు ఉంచుకొని మార్చి మార్చివాడట మంచిది. విద్రవోవుబిడ్డనులేసి పాలివ్వవక్కర్లేదు. మొదట రెండునెలలవరకు పగలు 5, 6 సార్లును; రాత్రి 2, 3 సార్లును; పోనుపోను 3, 4 సార్లు పగలును; 1, 2 సార్లు రాత్రిలందు నివ్వవలెను. ఏడాదివెనుక స్తన్రోపానమువలన బలముచాలదుగాన ఆవుపాలు, జీర్ణమగుఅన్నము తినిపించవలెను. తల్లి బిడ్డకు స్తన్రోమిచ్చుకాలమున పిత్తువకల్లుఆహారము భుజింపవలెను. మంచిపాలుత్రాగవలెను. మత్తుపదార్థములను భుజింపరాదు. సాధారణపథ్యముగల ఆహారము సరిపడనిచో వైద్యుని సలహాపై వేరెదియైన ఆహారము వాడవలెను. మూడుగయిననులు ఫాస్ఫేట్ ఆఫ్ లైమ్ Phosphate of lime ను ఆహారములోకలిపితిమికోర్కె మాతాశిశువులకు మేలుచేయను. శిశువులముకలకు కండరములకు బలమును, దేహమున కాశోగ్రమునుకల్గును. రెండుమాడుసంవత్సరములవచ్చువరకు పాలిచ్చుటమంచిదికాదు. అందువలన బిడ్డకు మంతుతనమును, తల్లికి ఆరోగ్యభంగముకల్గును. కఠినపదార్థములు, ముఖ్యముగ జీర్ణముకానివస్తువులు బిడ్డల కిచ్చుటచే కీడుకల్గును. ప్రాణాపాయముకల్గుటయుగలదు. బిడ్డలపొరుతప్పించుకొనుటకై కొందరు భవ్యముల, చిరుతిండ్లనిడుదురు. అట్టివ్వరాదు. మెత్తినికొట్టి, పాలు, గంజి యిచ్చుచు ఏడాదికివెనుక అన్నముపెట్టవచ్చును. బిడ్డలకుతీసుపించుఅన్నము, కూరగాయలు మెత్తగవండవలెను. మంచిపండ్లుయివ్వవచ్చును. బిడ్డలను తొందరపెట్టి తినిపించరాదు. అందువలన అశీర్ణముకల్గును. నారుగ నేరిననట్లవాలుచేయవలెను. ఆరోగ్యముగనుండునబిడ్డకు 10-12 నెల కనఁతల తల్లిపాలు క్రమముగ నిచ్చివేయవచ్చును.

నిదుర దేహోరోగ్యమునకల్గించును. కాబట్టి బిడ్డలెంతనిదురించినంతమంచిది. కాలముగను పరిపథ్యము గను మంచిగానివచ్చుచుండేమున శిశువును నిదురింపజేయవలెను. చలిగాలి కదుగుగ పరుండబెట్టరాదు. బిడ్డకు చిన్నతొట్ల తల్లివక్రముంచి కిక్కుముగ పరుండబెట్టవలెను. సకాలమునకు నిదురించునట్లు ఆలవాటుచేయవలెను. నిదురబుచ్చుటకు ఔషధమువాడరాదు. ఒకొకప్పుడు ఒకటిన్నానునీటిని బిడ్డకు త్రాగించిన వాహముపశమించును. చిన్న బిడ్డలు దాహముకలిగినను వారు నోరులేనిశిశువులుగాన చెప్పవలెనలేదు. మంచిగాలి బిడ్డలకు ముఖ్యము. పుట్టిననెలకంతల తల్లియో, దానియో బిడ్డకు కొంతబయటికి సాయంత్రముతీసికొనివెళ్లినమంచిది. సముద్రప్రాంతమంచిది. అయితే చలిగాలిలో బిడ్డలను బయటికితీసికొనివెళ్లరాదు. పసిబిడ్డలకు శరీరసాధకము నీశ్వరు దేర్పరచివాడు. పసిబిడ్డలనడమట చూడగోరి కాళ్లకు బలముపట్టకమునుచే కొందఱు వారికి నడక నేర్పెదరు. ఎముకలు లేకగనుండుటచే భారముమోనులేకనగి అడ్డకాళ్లు, పంకరకాళ్లు కలుగునుగావున తమంతట తాము నిలువబడుతరణమును గనునిందియే తల్లిదండ్రులు బిడ్డలకు నడక నేర్పవలెను. నులబద్ధకము పోగొట్టుటకు అరటిన్నానుఆమడమనివ్వవలెను. బిడ్డకు అశీర్ణ భేదులగుచో తల్లి రసఆహారమునుదిద్దకొనవలెను.

స్నానము చేయటవలన మరిమముపోయి దేహము మహాపాదముగ నుండును. ఈ రక్తడుపుపై స్నానము చేయవలెను. పాలిచ్చినవంటనే నీళ్లుపోయరాదు. చెచ్చినవీరుచయోగించవలెను. నీటిలో చాలసేపు వాన రాదు. స్నానానంతరము పొడిబట్టితో తడియై రక్తవలెను. నీళ్లు, కొమ్మ, కడుపు, కాలచేతులపై మూడు నాణ్ణపాదులు తల్లి తనచెచ్చనిచేతులతో రాచిన విడ్డలకు రక్తము చక్కగ గ్రహహించును.

విడ్డలకు కడుపురిండ్లగనే చెప్పటకు తెలియదుగాన ఎంతసేపు పాలిచ్చినను త్రాగుచునేయుండును. కాబట్టి తల్లి తనబాగ్రతపహించవలెను. విడ్డ వాంతియై త్రివహా ఆహారమధికమని ఉహించవచ్చును. కడుపు బాధలుకల్గును. శిశువులకు వాయువోషములు, కడుపునొప్పి పోగొట్టుటకు శతకుప్పిచిత్తులనీరు (dill water) ఉపయోగించవచ్చును. ఇది మందులహేతువులలో వీరకము. శిశువులకోగములకు తల్లిఆబాగ్రతయే కారణము.

శిశువులవస్త్రములసూర్య బాగ్రతపహించవలెను. బరువుగను, దిగువుగనుఉండువస్త్రములు వాడరాదు. నూరులు వారినుడ్డలయందు నుచ్చురాదు. దేహమును కప్పియుంచవలెను. శిశువులకాళ్లనుసూర్య బాగ్రతపడ వలెను. వారికాలికినేయబూట్లులు వదులుగను, బరువులేకను నులగముగతీసివేయుట కనుకూలముగనుండ వలెను. దిగువుగనుండు బూట్లులుతొడగినకాళ్లు పెరుగక వికారమగును.

పండ్లు పూర్తిగ మొలచుటకు నుమాదు కొందుసంవత్సరములువట్టును. 7, 8 నెలలో పండ్లువచ్చుట కారంభమగును. మొట్టమొదట పాలపండ్లువచ్చును. పండ్లయినగ్లనుదుర్గుకొనుటకు పిల్లలకు మృదువైనవస్త్రపు దేనినైనవిచ్చి సంతోషించవలెను. మృదువైన Gutta-percha pad నివ్వవచ్చును. పుట్టునుచ్చలను చిన్న తనముననే ఆపాయములేక వైద్యులు తీసివేయవచ్చును.

(Tongue-tie) నాలుక కదలకుండనుండిన కత్తెరతోక త్తిరించి, ఈరకరేపనువలన వైద్యుడు కుదుర్చు వచ్చును.

(Thrush) నోటిపుండ్లవ్యాధియుండిన తేనెను బోరకప్పతోకలిపి నాటితో నోటియందలి మచ్చలకు రుద్దవలెను. ఇవి దేహములో మలియించుటనైననుయుండిన వైద్యునకుమాపవలెను.

చర్మవ్యాధులు కుగ్రముగకడుగుట, మంచిఆహారముభుజించుట, మంచిగాలితీసికొనుటలచే నయమగును.

ప్రసవించినవెనుక స్త్రీలకు సాధారణముగ రక్తక్షీణత (anaemia) వచ్చుచున్నదని డాక్టరు శ్రీధరమాజీ చెప్పుచున్నారు. రక్తముక్షీణించియో, సత్తువలేకనో వారముఖములు వాడియుండును. కాపలననమంచిగాలిని పీల్చుటకు శక్తిచాలదు. అందువలన గుండెదడకల్గును. తలనొప్పి, బిళ్లునొప్పి, నిద్రలేమికల్గును. కొండరు మూర్ఛరోగపడితులును; ఈ వ్యాధులునుఆగుటకలదు. విడ్డకుపాలిచ్చుస్త్రీ యిట్లుండిన శ్రీఘ్రముగ పాలుఇచ్చుట మాన్పించవలెను. ఈరక్తక్షీణతకుదుర్బుటకు తల్లికి బలముకల్గించు మంచిఆహారము, పాలు యివ్వవలెను. మల బద్ధకములేకుండ చూచుకోవలెను. పండ్లు కుగ్రముగనుంచుకోవలెను. మంచిగాలి, వెలుతురుగలవాట్లు ఉండ వలెను. ఇట్లుండిన నయమగును.

యోగి

యమే. ఉమామహేశ్వరరావుగారు

రాగవిదూరమానసవిరాజితై పరమార్థభేత్సినం

యోగనిరూఢభావగుణయోగ్యులు యోగులుకాక నింద్రియో

ద్వేగవిహారహరితవివేకులు కేవలకుక్షిపూరణో

ద్యోగకళారహస్యవిదు లుగ్రజటాధరులయ్యు యోగులౌ

వాల్మీకి

అధికార్య సూర్య సారాయణ రావు గారు వి.యె;వి.యె.

పుట్టినావట మూలకులమున
కొట్టినావట బాటసారుల
తుట్టతుడికు విరాగివై చే
పట్టినావట
రామమంత్రము తల్లక్రిందుగ
రాత్రిపగలును నిశ్చలుడవై
కామలోభదురాగ్రహాది వి
కారములగెల్చి
మంత్రరాజము జపమునేయుచు
మహితయోగసమాధినుండగ
మంటిపుట్టలు ఒంటిచుట్టూ
గట్టినాయంట!
మంటిపుట్టలనుండి వెలువడఁ
గంటిలో కరుణారసంబును
ఆననంబునఁ బ్రహ్మతేజం
బమరినాయంట!
స్వాంతమందు ప్రశాంతిగూడగ
జ్ఞాననేత్రము విడగ నీకును
జ్ఞానమూర్తికి నడుమగలతెర
నడలిపోయెనట!
పిల్లవారికి సంతసపుగని
పెద్దవారికి పెన్నిధానము
మానులకు ముక్తిప్రదంబుగ
మధురమధురముగ
నవరసోపేతముగ రాగల
కపులపాలిటి కల్పతరువుగ
ప్రవిమలప్రణయించితంబుగ
భక్తిభరితముగ
చెప్పితివి రామాయణంబను

చెప్పశక్యముకానికావ్యము
చెప్పియొప్పులకుప్ప నీతను
వప్పించేవు!
వప్పించిన నీత మాకడ
వన్నెతరుగదు వాడలేదిల
నున్నదేశా లెల్లనిండెను
వెన్నెలలవోలె
నామెత్తులు; మాతృభూమిని
ఆమెనరుగని పిల్లగానీ
ఆమెగొలువని తల్లిగానీ
అరయగాలేము!
నీతగూరిచితలచుకొంటు
చేతముప్పొంగకనుజోవదు
కండ్లలో తడికాకమానదు
కతినులకునె న!
వెనుకనీతే, ముందునీతే,
వివినమంతా నీతరూపే,
విరహావివశుడు రామమూర్తికి
విశ్వమే నీత!
ఇల్లనీతే, గుల్లనీతే
పెల్లికూతుల్లెల్ల నీతలె,
ప్రేమవశమున మాకునీతే
యిష్ట దైవతము!
భరతదేశపు పుత్రులంతా
భక్తిలోనూ ఓర్కీలోనూ
పూతచారిత్రములలోనూ
నీత ముద్దలై!
నాడుజానకి వారబడిచితి
నేడుకూడా భరతనతులకు

మంచువరేనే చల్లచగ్గుచరి
మాకుచచ్చుకము!
రాతినాతిగజేసి రాముడు
ప్రాణమిడెనో లేదో కానీ
మాన్యమహిళామణిని భారత
మాతగడినావు!
గొప్పదే సావిత్రి నిజమే!
గొప్పదే ద్రావదియు నిజమే!
చెప్పతరమా నీతయెట్టిదో?
నీతనీతేను!
జనులుపుట్టిరి, జనులుచచ్చిరి,
కవులువచ్చిరి, కవితలల్లిరి
భూతలము గాలించి వెతకిన
నీత జోడదీ?
సత్యమట్టులు చావులేకే
జ్ఞానమట్టులు ముదిమిలేకే
నిత్యమాతనశోభతోడుత
నెగడ నీతమ్మ!
కపిదళంబుల గూర్చినాడవు
కడలిసేతువు గట్టినాడవు
సత్యవిజయము దనుజనాశము
సాటిచెప్పేవు!
లంక, లంకణి, రావణుండును,
లక్ష్మణాదులు, కపికులంబులు
జీవకళలను గల్గిమనె మా
చిత్తములయందు!
చెంగుమని వివులాబ్ధిదాటగ
యుంగరము జానకీసంగగ
చెనటిదైత్యుల దునుమగా సం
జీవిగొనిరాగ!
స్వామికార్యముకొరకు బ్రహ్మాం

డములనె నా వెగులగొట్టగ
నిశ్చయాపము దాల్చుగాగల
వీరిసేపకుమ!
శక్తి సమరమునందు చూచీ
భక్తి రామునిపట్ల చూచీ
యమరెప్రాణంబట్లు నీకృతి
కంజనాసూతి!
అంజనేయుని దలచుకొన్నా
అనుజవర్గము నెంచుకొన్నా
ఊటగొను నుత్తేజమున కెద
జోతు గనపడదు!
రామువంటి రాజుగానీ
రామువంటి సుతుడుగానీ
రామువంటి భర్తగానీ
రామ లేడెలను!
భారతాంబరమందు నిత్యము
ప్రణయకాంతుల బర్వజేయుచు
రాజురవివలెనుండు నీతా
రామదంపతులు!
కాశికుని ప్రతిస్పృహనునది
గాంచలే దున్నాదో లేదో
నీవుచేసిన సృష్టినిలచెను
నేడునాడనక!
ఆదిపద్యం బాదికావ్యము
నీదే! కవియను బిరుదునీదే!
ఆదిఅంతము చూచుకావ్యము
నీదేకాబోలు!
కల్లకపటము లేనిమానివి!
కావ్యమిచ్చీ, కన్యనిచ్చీ,
రామరాజ్యమె మాయచేయుట
కేమికారణము?

పాకకళ

వాంగీబాత్

శ్రీమతి కె. పద్మావతిగారు

మినపపప్పు నాలుగుపంతులును; సరియాల, మిరపకాయలు, మిరియాలు, జాతికాయ, బామ్రతి ఒక్క పంతుగను కొంచెము లవంగపట్టయునువేసి తగినంత నేయి బాణలిలోపెట్టి దానిలో పైచెప్పినవస్తువులనన్నింటిని సరియైనపాకముగా వేరువేరుగావేయించి మెత్తని పొడిచేసియుంచవలయును. మరియు నిందులో చచ్చి కొద్దైనకొవసు, తగినంతకప్పును కలుపవలెను. ఒకకళాయిపాత్రలోగాని, ఒకఅల్యూమినియముపాత్రలోగాని సుమారు 1½ తులములప్రమాణముగల చింతపండును కొద్దిసీటిలోకలిపియుంచుకొని ఇదివరలో చేసియుంచినపొడిలో సగభాగమిందుకలుపవలెను. లేక నన్ననిపంకాయలకు తోడి మెలుతీసి కాయవిడకుండునట్లు నాలుగుభాగములుగాతేరిగి పైనచెప్పినచింతపండుపాత్రలో వేయవలయును. కొంచెము వానినవెంటనేతీసి మిగిలిన సగముభాగముపొడిని తరిగినపంకాయలలో కూరవలయును. అరశేరుబియ్యమును నీళ్లతోవానబోసి కొంచెమువానినవెనుక కడిగి చడ్డగట్టియుంచవలెను. పిమ్మట నొకపొయ్యిమీద సుమారు మూడున్నర శేరుపట్టు నొకకళాయిపాత్రనుంచి సుమారుగా అయిదారుతులములనేయివేయవలెను. దానిలో మిరపకాయలు, మినపపప్పు, పెనగపప్పు, ఆనాలు, పోపువేసి మెత్తగావేయించి సరిగా కాగినపిమ్మట పొడితోనుంచిన పంకాయల నందులోవేసి మెత్తగాఉడుకుటకు మూతలో కొంచెమునీరుపెట్టవలెను. పొయ్యిమీద పెట్టిన పంకాయలను అప్పుడప్పుడు కలిపి కొంచెము నీరు చల్లుచుండువలయును. మెత్తగాఉడికినవెంటనే దించివేసి మూతపెట్టవలెను. ఇదివరలో వడ్డగట్టియుంచినబియ్యమునకుతగినట్లుగా ఎనరుపెట్టవలెను. దానిలోకొంచెము చనుపొడివేసి అచనుపునీళ్లు నుతేకురవుడుకుచున్నప్పుడు వడ్డగట్టియుంచిన బియ్యమునువేసి మూడుపాళ్లు ఉడుకువరకును మూతపెట్టవలెను. ఉడికినపిమ్మట నందులో పంకాయలనువేసికలిపి కొంచెముసేపుంచి సరియైన పాకమునచ్చినవెనుక దించివేయవలయును. దీనినే వాంగీబాత్ అనగా (పంకాయఅన్నమని) యందురు. చూచుటకు పొడిపొడిగా చిత్రాన్నమువలెవుండును. తినుటకు రుచికరము.

అరటికాయపకోడీ

శ్రీమతి పాకల చంద్రకాంతమణిగారు

అరసోలెడుబియ్యమును బాగుగాకడిగి ఒకపాత్రలోబోసి కొంచెమునీళ్లుపోసి వానలెట్టవలెను. ఒక కొబ్బరికాయనుతురిమి వానలెట్టినబియ్యమును, కొబ్బరినికలిపి రోటిలోవేసి మెత్తగారుబ్బవలెను. దానిలో తగినట్లు ఉప్పు, కారము, చనుపువేసి కలిపిఉంచవలెను. అటువెనుక మూడుఅరటికాయలనుతెచ్చి పైచెప్పి తీసివేసి చక్రమువలె గుండ్రముగాను, కొంచెము దళసరిగాను ముక్కలనుకొని వాటినిసీటిలో శుభ్రముగా

కడిగి ఒకపూత్రలోవేసి పొయ్యిమీదపెట్టవలెను. ముక్కలకుతగినట్లు నీళ్లు, ఉప్పు, కారం, పసుపు వాటితో వేసి బాగుగాకుటిసి మూత్రపెట్టవలెను. నీరంతయు ఇగిరివెనుక ఆపూత్రనుదింపి అందుగలముక్కలను వెనుక సిద్ధము చేసియుంచిన రుబ్బుపిండిలోమంచి బాగులిని పొయ్యిమీదపెట్టి, ఆరసోలెడుమూత్ర పండులోవేసి నూనె బాగుగామరిగనవీమ్ముట ఈముక్కలను విదారుచింపున బాగులిలోవజలవలెను. బాగుగారంగి ఎరుపుదామగ వచ్చినవీమ్ముట వాటినితీసి కేరోపూత్రయందుంచవలెను. మిగుల రుచిగాఉండును. ఇట్లే ౩ పావుకేరు శనగపిండిలో నవ్వుగతుడిమిన వచ్చిమిరపకాయలను, ఉల్లిగడ్డలను, తగుఉప్పును, నీళ్లునుకలిపి అందులో ఈ ఆరటికాయముక్కలను మంచివేయించి ఉపయోగింపవచ్చును.

పెరుగుబోండా

శ్రీమతి టి. కచ్చయ్య గారు

ఒకభాగమునెవగపిండి, రెండుభాగములుపచ్చిపిండిచేర్చి తగుపాటిఉప్పు, పొదా కొద్దిగాలుచవలెను. ఎర్రగడ్డలు, పచ్చిమిరపకాయలు, ఆల్లం, పచ్చికరేపాకు ముక్కలుగాతరిగి చేతితో మర్దనచేయవలెను. నీటితోకూడా కొద్దిగాపెరుగుచేర్చి బాగాకలిపి చేతిపనుసుగానుండునట్లుచూచుకొని నేతిలోగాని నూనెలో గానివేచి వేడిగానుంచగాభుజించిన చాలారుచిగా గరగరలాడుచుండును.

ఆరనెల్లికాయజామ్

శ్రీమతి పాపిల లక్ష్మీ కామేశ్వరయ్య గారు

ఆరనెల్లికాయలనే రాచుకనీరికాయలందురు. ఉనీరికాయలను బాగుగాకడిగి, గింజశుష్క కంఠవంతము తరిగి ఆకంఠము ఒకగ్లాసుతో కొలిచి తీసుకొవలెను. తరువాత దానిని ఒకకళాయపూత్రలోవేసి చిటికెడు ఉప్పును, కొద్దిగానీరునుచల్లి పొయ్యిమీదపెట్టవలెను. గ్లాసుఉనీరికాయలను కేండుగ్లాసులచక్కారనుపోసి పాకముపట్టవలెను. ఉనీరికాయలు చేతితోపట్టుకొనిన చెదరినట్లువుడికివలెనుక అందులోని మిగిలిననీరును పోవంచి ఆనుద్దము పైనచెప్పినపాకములోవేసి పొయ్యిమీదపెట్టికలుపుచుండవలెను. ఆముద్ద శోళారంగుగా వచ్చి, గరిటెబాదుముద్దగానయినచెనుక దింపవలెను. దీనిని పొట్టెలోపెట్టుకొనితినిన రుచిగానుండును.

గోధుమబర్ఫీ

శ్రీమతి యు. సత్యబాలసుకీలా దేవి గారు

ఒకచిన్నగిన్నెతో నన్ననిగుడ్డలోతోధించినగోధుమపిండి కొలిచిపెట్టుకొనవలయును. పిమ్ముట నదే గిన్నెలో రెండుగిన్నెలనేతినికొలిచి కళాయలోపోసి పొయ్యిమీద బాగుగాకావవలెను. దానిలో పైన చెప్పినపిండినిపోసి బాగ్రత్రగాకలుపుచూ వేగనట్లుతెలియగనే దింపవలెను. పైకొలతగిన్నెతోడనే రెండు గిన్నెలుచక్కారనూ ఆరగిన్నెడునీటిని ఒకగిన్నెలోపోసి పొయ్యిమీదకావవలెను. అది చేతితోరాకలే ఆరంగుశంతగ గావచ్చునట్లు పాకముచూచిదింపుకొని వెంటనే పైన వేసియుంచినపిండిని, నేతిని బాగాకలిపి ఈపాకములోపోసికలిపి చల్లములోపోయవలెను. అట్లుపోసినదానిని గట్టిపడువరకును గరిటెతోకలిపి పిమ్ముట చేతికేనెయిరాచుకొని చదునుగారట్టి కొంచెమునీపట్టేయుంచి కత్తితో బిళ్లలుగజోయవలెను. ఇట్లే మైదా పిండితోచేయవచ్చునుగాని గోధుమపిండితోచేసినంత్రేష్టుము గాదు.

ఈకీర్తికకు సంబంధించినవిషయములు విరివిగా సంవలసినదిగా పాకకళాకుశల లగు శ్రీలను వ్రాధించుచున్నారము. —సంపాదకుడు.

బిలిసారుడు బుద్ధదేవునిపదములకెఱిగి యాతనిబ్రాహ్మిని యాతనిపాదసఖములఁ గొనివచ్చినాఁడు. పవిత్రతరములగు నాపాదసఖములనాతఁడు తిస్సయుద్యాసవనమం దొకచో స్థాపించి దానిపై బ్రహ్మాండమగునొకస్తూపము నిర్మించినాఁడు. ప్రతిదినము సాయంత్రముగు సరికి యంతఃపురాంగనలందఱు సున్నతిలై శుభ్రవస్త్రధారిణులై బంగారు పల్లెరములయందు పూజాద్రవ్యముల నికకొని స్తూపముదఱికి వచ్చి తమ స్వహస్తములతో స్తూపముచుట్టును స్వర్ణదీపమాలికలబ్రజ్యలంపఁజేసెడివారు.

బిలిసారుని యనంతరమతనితనయుడగు అజాతశత్రుఁడు సామ్రాజ్యాభిషిక్తుడయి నాఁడు. ఆతఁడు బౌద్ధమతవిరోధియై తనతండ్రికి బౌద్ధమతముపై గల నమ్మకమంతయు రక్తధారలతోఁ గడిగివైచినాఁడు. పవిత్రములగు బౌద్ధమతగ్రంథములన్నియు అగ్నికాహుతి యొనర్పబడి నామమాత్రావశేషములై నవి. అజాతశత్రుఁడంతటితో నూరుకొంక యంతః పురాంగనలకందఱికి ఇట్లని యాజ్ఞ యిచ్చినాఁడు.

“ప్రపంచముపై వేదము, బ్రాహ్మణులకన్న పూజింపఁదగినవస్తువు మఱియేదియును లేదు. కావున మీరు బౌద్ధస్తూపము నారాధించవలదు. అట్లారాధించినవాఁడికి మరణశిక్ష విధించబడును.”

శరత్కాలము సూర్యుడస్తాదిఁ జేరుచుండెను. ఆనమయమున శ్రీమతియును యంతః పురబాలిక శుభ్రాంబరధారిణియై బౌద్ధారాధనకువలయు సామగ్రిలఁజేర్చిని రాజమూలకడకేగి నిలువఁబడినది. రాజమూలయాబాలికనుగాంచి భీతిచేకంపించినది. ఆమె “శ్రీమతీ! బౌద్ధారాధన మొనరించువారు వధింపఁబడుదురను అజాతశత్రుని కఠోరాజ్ఞ మఱచితివా? ఇది యేమి?” అన్నది.

శ్రీమతి మాట్లాడలేదు. నెమ్మదిగా ఆమె యువరాజ్యమును అమితాదేవి మందిరము నకువెడలినది. యువరాజ్య యద్దమునెదుట ఆసీనయై పాపటద్దిక్కుకొనుచున్నది. మృత్యువు నెదుర్కొనబోవుచున్న యాసాహసికసుందరినిగాంచగ నే యామెచేతులువడకి యతిప్రయత్నముతో దిద్దుచున్న పాపట వంకరపోయినది. “భీ. తెలివితక్కువపిల్లా! నీవెంత సాహసకురాలవు. పో, పో. నీచేతియందలి పూజాద్రవ్యముల నెవరై ననుగాంచితేని యాపదలపాలు కాగలవు. పొమ్ము” అన్నది యువరాజ్య.

రాజపుత్రికయగు శుక్లాదేవి ఉన్ముక్తవాతాయనముదఱి న్నాసీనయై అస్తమయసూర్య కిరణముల వెలుగులో చదువుకొనుచుండెను. ఆమె కరకంకణములమ్రోవలని తలయెత్తి చూచినది. పూజాద్రవ్యసమేతయగు శ్రీమతినిగాంచి సంభ్రమముతో ఆమెభేది శ్రీమతితో నిట్లన్నది: “శ్రీమతీ! రాజాజ్ఞ నతిక్రమించి మృత్యువు నెదుర్కొనఁజూచుచుంటివి. ఇదేటి

సాహసము! నామాటవిని ఈ ప్రయత్నమునుండి విరమింపుము. వ్యర్థముగా ప్రాణముల నేల పోగొట్టుకొనెదవు. శ్రీమతి అర్చనాసామగ్రులతో మఱియొక ద్వారమునకు సాగిపోయినది. కడ కామెముక చోనిలువబడి “ఓ అంతఃపురాంగవలారా! బుద్ధదేవు నారాధింపువేళ కావచ్చినది. రంకు” అని ఎలుగెత్తి చెప్పినది. కొంద రీమెసాహసమునుగాంచి భయపడినారు. మఱి కొందరు దూషించినారు. సూర్యుడు క్రుంకినాడు. చీకటి నలుగడ్డలవ్యాపింపజొచ్చినది. పురాతనదేవాలయములో సాయంకాలపూజాసమయమున మోగగంట మోగజొచ్చినది.

వినీలాకాశముపై తారకలు వెలుగొందజొచ్చినవి. సింహద్వారముదాటిని భేరి మోగజొచ్చినది. వైతాళికులు సాయంకాలగీతములఁబాడినారు. “దర్బారు ముగిసినది” అని ద్వారపాఠకుడు కేకవైచి చెప్పినాడు. ఉన్నట్టుండి ఉద్యానవనపాలకులందరు ఆనరివడి చూచినారు. ఎవ్వరిసాహసమొప్పునవారు? యామినీసతి కాటపట్టయియుండిన రాజోద్యాన వనమునందలి జౌదస్తూపముచుట్టును కంఠహారమువలె దీపమాలికలు!!!

ఒకలనుడివెతీస ఖడ్గములతో రాజభటులు పరుగెత్తినవారు. అందొకడు “మృత్యుదేవతాలింగమునకై త్వరపడుచున్న నీవెవరు?” అని కర్కశవ్వరముతో పడిగినాడు. వినీదితపీగాన్వనముతో జవాబు నచ్చినది: “నేను బుద్ధదేవుని పదదాసినగు శ్రీమతిని.”

చీకటియు దాభటుని చేతికరవాలము విద్యుల్లతవలె మెఱసినది. తెల్లనిచాలరాత్రిపై క్రొన్నెత్తుటిభారలు ప్రవహించినవి. నిర్మలముగు నాశరద్రాత్రియందు, నిశ్శబ్దదేవతానిలయ మగు నారాజోద్యానవనమందు, పవిత్రవంతిముగు బుద్ధదేవుని పాదసన్నిధిని సమర్పితముగు నాసాహసికజౌదస్తూపప్రియయగు నాబాలికాజీవనజ్యోతి నిరవ్వణమైపోయినది. రవింధ్రుడు.

శ్రీ దీ

పిల కా గణ పతి గారు

“శ్రీ దీ! నిన్నిట్లా బంధించినవారెవరు?”

దేవరు?”

శ్రీ దీ అన్నాడు: “నా ప్రభువే నన్ను బంధించింది. ఈ ప్రపంచంలో భాగ్యంలోనూ, అధికారంలోనూ నేనందరినీ అతిక్రమించగలననుకున్నాను. నా ప్రభువు ప్రసమంతా నేనే నాధనా గారంలో పోసుకున్నాను. నిద్రకూరుకువచ్చి నప్పుడు నా ప్రభువు శయనించే శయ్యమీద శయనించాను. నేను లేచిచూసేసరికి నాధనా గారంలో నేను శ్రీ దీనయిఉన్నాను.”

“శ్రీ దీ! ఆదుర్భేద్యశృంఖల నిర్మించి

శ్రీ దీ అన్నాడు: “ఆశృంఖల అంతఃగ్రతగా నిర్మించిందేనే. నాలజేయసామర్థ్యం నన్ను మూల్రంవిడిచి ఈ ప్రపంచాన్నింతా జయిస్తుందనుకున్నాను. ఈవిధంగా రాత్రి అనకుండా పగలనకుండా పెద్దపెద్దనమ్మెలలతో కణకణలాడే అగ్నిలో ఈశృంఖల నిర్మించాను. ఎట్లయితే నేమి దృఢమైనగోలును లతో శృంఖలచేయడం పూరిలయింది. కాని ఈశృంఖల నన్నే దృఢంగా బంధించివేసింది.”

—రవింధ్రుడు.

ఇరువదియవ పుష్పము: తరువాత

మరునాటియుదయముననే జమిందారుకుంపినబండిలో రామన్నయును, భాగ్యయును ప్రయాణమైరి. కుమారుడు వారిని చాలదూరముసాగనంపి కన్నీళ్లతో ఇంటికిమల్లివాడు. రంగమ్మ వాడు పెండింటలలో భోజనముచేసినది. కాని భగవంతుడు రంగమ్మకి తగినగా స్త్రీచేయకపోలేదు. రంగమ్మ భగవంతుయు నొకగొప్ప వర్తకునికి వడ్డికిచ్చినది. రంగమ్మసొమ్మును వడ్డికిపుచ్చుకొన్నవర్తకుడు అపారవస్తువునుపొంది దివాలాతీసెను. అతనియూ పీని కోర్టువారు నేలముపాడి అమ్మివేసిరి. రంగమ్మ నెత్తిమీద పిడుగువడినట్లయినది. ఈమహాకష్ట మామెకు దుర్భరమైపోయినది. ఆమె నుభిస్వస్థములు మటుమాయమైపోయినది.

కాలక్రమమున నామెకు మిత్రులయినది. రాత్రియంతయు కూర్చుండివుడు ఎవరినోత్తియించెడిది. భదివేలరూపాయలకు పదివందలరూపాయ లామెకువచ్చినది. ఈనిరంతరదూఱుముచేత నామె క్రంగిపోయినది. చివర కామె నొకవిషభ్యర్థముపట్టుకుని యెంతకును విడిచినదికాదు. బైద్యునకు కలుగుంపుటకామె యిష్టపడ లేదు. కాని యామెమాటలువినక గంగన్న లింగరాజుకు కలుగుమంపెను. కోపోద్రేకముచేత ఔషధము నామె నేలపైవిసికొట్టినది. లింగరాజుమెకు సమ్మదిగరపుటకు ప్రయత్నించెను. కాని యామె యాతని మాటలువిన నరాకరించినది. “అయ్యో! మీరెందుకింతిశ్రమపడి నాకు బోధిస్తారో నాకు తెలియదు, నేనేం తప్పుచేకానని నన్ను పశ్చాత్తాపముపొందమంటారు? మీరు ఈమధులన్నీ నన్ను దగాచేసినవర్తకుడికి చెప్ప కూడదూ? నేను రోజూ దైవప్రార్థనచేస్తున్నాను. ఒక్కరోజైనా పృథగాగాకూర్చుంటా కట్టబడి డబ్బునంపాదించాను. నాలో వేరెత్తియాపగలదురుణాలులేవని చాటిచెప్పగలను. తమ కంతుకట్టయెందుకూ? పూరుకోండి.” అని మోటుగాచెప్పినది.

లింగరాజు ఓర్పుతో నామెచెప్పినవంతుయమి “అమ్మా! నువ్వు పారపాలుపడుతున్నావు. నీభర్తను తిట్టినట్లు జ్ఞాపకం తెచ్చుకో. నీల త్రహమలకడుపుమాడిచి నిలవచేసినసొమ్మును నువ్వు గణించినట్లుగా చెప్పు నంటున్నావు. నీదురాశిమూలాన్ని నీభర్తకు సంసారాన్ని నరకప్రాయంగాచూర్చేకావు. తలిదండ్రులులేని బిడ్డని కాంతాన్ని యిల్లునెడలగొట్టేకావు. ఏమూలవెలికినా నీలో భగ్గుగనుమన్నది కనబగదుకదా! నీదర శివులమొడలప్రేమయేలాంటిదో నీకు తెలియదు. రోజూ దైవప్రార్థనచెయ్యడంతోటి నీనిధికిపోలేదు. శక్తి కలిగినాడా తోడిప్రాణులకు ఉపకారంచెయ్యవచ్చుడు నీప్రార్థనలై లాభంలేదు” అని ఉన్నమాటలురెండును దాపరికములేకుండచెప్పినాడు.

రంగమ్మ దుగ్గుత్రకమముగా మోచిపోయినది. లోభత్యముచేత ఎందరుచెప్పిననుఆమె మందుపుచ్చుకొన లేదు. అంతెవాధపడుదున్ననుఆమెకు దైవచింతకలగలేదు. ఈరీతిగా నడియన్నలో వినికామేమలనువిడువలేక మహాదుఃఖునునుభవించుచు ఇహలోకముననే నరకమునుభవించి రంగమ్మ తన ఇరువదియైదవయేట చనిపోయినది.

ఇరువదియొకటవ పుష్పము: పశ్చాత్తాపము

వేదవికాలపురోజులు సముద్రతీరమునగడుపుట జమిందారులవాడుక. సముద్రతీరస్థములగు వగరము లలో శ్రీరంగపురము ప్రధానమైనది. ఆపట్టణమున జమిందారులకు స్వంతభవనముకలదు. జమిందారులలో గూడ కాంతం శ్రీరంగపురమువెళ్ళినది. వారక్కడనున్నరోజులలో ఒకనాడొకవృద్ధుడు వగర్చుకొనుచు జమిందారు భవనమువద్దకువచ్చి “కాంతంఅసీఅమ్మాయి యిక్కడవునా అండి?” అని అతురతతో నడిగెను. ద్వారమువద్దనున్న నౌఖరతని నక్కడేకూర్చుండబెట్టి కాంతమ్మను తీసుకొనివచ్చెను. ఆమెసలివా డామెను

మాచి "అమ్మా! నువ్వే నా కాంక్షానివి? మరణశయ్యమీదనున్న ఒకవ్యక్తి నీన్ను చూడాలని కోరుతుంది. ఒక్కమాట రాతల్లీ! అనిర్యాగ్యురాలిని చూద్దామని" అన్నాడు.

ఆశ్చర్యచకితురాలై కాంతం జమీందారిణిని నలహాయడిగెను. ఆమె "కాంతం! వెళ్ళు. పరవాలేదు. నీతోగూడా ఆదినారాయణుని పంపిస్తాను వెళ్ళు" అన్నది. మారుమూలపేటలలోనికి వృద్ధుడు కాంతమ్మను, ఆదినారాయణుని తీసుకొనిపోయెను. ఆయింటిసిరిచూచి కాంతమ్మ జాలిపడినది. ఇల్లాకమూలనుండి కథిల మైపోవుచుండెను. వృద్ధు డొకగదిముందునిలిచి "ఇదే మనంరావలసినవలం. ఒక్కనిమిషంజగండివస్తాను" అనిచెప్పి తలుపుతీసుకుని లోపలికివెళ్లెను. మరొకనినిముసుముల కాతడు మైకవచ్చి వారిద్దరిని లోపలికిగొంపోయెను. వారు ప్రవేశించిన దొక యిరుకుగది. అంధకారభరిత మై పగలుగూడ భయముగొల్పుచుండెను. నుంచుముపై పడుకొనియున్న వ్యక్తిని చూచునరికి కాంతమ్మ శరీరము భయాలిరేకమున జలదరించిపోయినది. శల్యావశిష్టముగానున్న ఒక్కశరీర మొకటి యామెకు కనబడినది. శేత్రములు నిస్తేజములైయుండెను. ఆమె మాటలు స్పష్టముగా వివబడుటలేదు, కాంతమ్మచూడగనే ఆవ్యక్తి తనసంస్కృతాస్త్రమును ఆమెపై పువకు జూచినది. కాంతం వణుకుచు మెల్లగ దగ్గరకువెళ్ళినది. వాగ్దోరణినిబట్టి మహాకష్టముపైని ఆవ్యక్తి నిర్యాగ్యురాలను పున్నయని కాంతమ్మ గ్రహించగలిగెను. కాంతం జమీందారువారి భవనముననున్నట్లు పున్న తెలుసు తీన్నది. ఒక్కసారి ఆమెనుదిర్చించి తనయవరాధములకు తనూపణచెప్పకొనవలెనని పున్నకు బుద్ధిపుట్టినది. ఆయింట నేకాభరమున్న ఒకవృద్ధునిలిచి కాంతమ్మను తీసుకొనిరమ్మనిపంపినది. పున్న ధుస్థినిగాంచినప్పుడు కాంతమ్మ కప్రచుత్తముగానే యశ్రువులుప్రవించినవి. పున్న చేరినిపట్టుకుని కాంతం చెప్పినది: "ఇంకా నీమీద వాకు కోపంయెక్కడ? కోపం ఆనాడేపోయింది. నీప్రస్తుతిసిరికి నావ్యాదయం వీరైపోతుంది."

"అయ్యో! కాంతం! నేను మహాపాపాత్మురాలని. ఈదుస్థితికి పూర్తిగా నేను అర్హురాలను, నేను చేసిన ఘోరపాపాలు యిప్పుడు నాకళ్లముందు భయంకరరూపాలతో ప్రత్యక్షమవుతున్నాయి. ఇక్కడి బాధతో ఆయిందీ? చచ్చిపోయి ఘోరనరకంలో పడిపోదానికి సిద్ధంగావున్నాను. నీవు నన్ను ఆపారకరుణతో తీమించావు. కాని భగవంతుడు నన్ను తీమించడు" అని పున్న పృథ్వీవిదారుణముగ ఏడ్చినది. కాంతమ్మ ఆమెనోదార్చుచు "పున్నా! నిజమైనపశ్చాత్తాపము నీకు కలిగినయెడల భగవంతుడు నీన్ను తీవ్రకృతమింప గలడు" అని నెమ్మదిగాచెప్పినది. ఇంటికిపోయినతరువాత జమీందారిణితో పున్న హీనదశనుగూర్చి జాలి కలుగునట్లు కాంతమ్మ చెప్పినది. "అమ్మా! తనరా నిర్యాగ్యురాలిని అనుగ్రహించి తీమించండి" అని బ్రతిమాలినది. ఆమెకోరికప్రకారము జమీందారిణి పున్నకు దొపడములను, బట్టలను, భోజనసామగ్రియును పంపినది. కాని ఆయావధములవలన భాధములేకపోయినది. పున్నకు రోగము ముదిరిపోయెను. తన ఇరువది యానందత్సరమున మహాసౌఖ్యమునుభవించవలసినతరుణమున పున్న మరణించినది. 'స్వాగ్ధ చరత్సమున మైమరచి అమానుకులకు హాని తలపెట్టెడువారి కిట్టిదుస్థితి తప్పదు' అని చెప్పుట కొకయుదాహరణముగా భగవంతుడామెను సృజించునట్లు అందరికినితోచినది.

ఇరువది రెండవ పున్నము: ధర్మవరదుర్గమునందు

మరిసంవత్సరమునాటిసంగతి. వసంతకాలపునదినములు. రామన్న భార్యతోకూడ ధర్మవరదుర్గమున నివాసమేర్పరుచుకుని చాలకోజలుగలిగినది. కాంతమ్మనుచూచినప్పుడెల్ల రామన్న సంతోషాగ్రువులుజడిగిన "అమ్మా! నీమూలాన్ని అవసానదశలో ఈయిట్లో తలదాచుకున్నాను. మాకింతనీడకల్పించావు, తల్లీ!" అనుచుండెడివాడు. ముత్యాలకూడ కాంతమ్మను కుమార్తెవలె ప్రేమించుచుండెను.

ఇప్పుడు కాంతమ్మ జమీందారులకుంటుంటున్నాలో చేరిపోయినది. అమ్మాజీప్రియన్నేహితురాలై ఆమె కోటలోనే యుండిపోయినది. తనకంటే పెద్దదియగు సోదరియందు చూపదగిన గౌరవమును అమ్మాజీ కాంతం యెడల చూపుచుండెను. కోటలోనివారందరును ఆమెను మిగుల ప్రేమించుచుండిరి.

ఒకనాటియువకులు సూతాత్మక వ్యాయాధిపతి జమీందారువారినిదర్శించి “మాఅమ్మాయి వారాయన మూర్ఖుని తమరెరుగుదురుకదా? చిన్నప్పటినుంచీ తమకళ్లనుండవర పెరిగినవాడెకదూ? అతనికిప్పుడు యిరవై రెండోసంవత్సరం. నిరుదే న్యాయశాస్త్రపరీక్షలో ఉత్తీర్ణుడైనాడు. ప్రభువువారిఅనుగ్రహపుంజే తమ సిఫార్సుపైని నాస్థానంలో అతన్ని ప్రవేశపెట్టి యింక నేను వ్యవస్థాపకచాలించుకుంటాను. రామా! కృష్ణా! అనుకోవలసినకాలంవచ్చిందికదా! ఇక ఇప్పుడు నేనువచ్చినవని యేమిటంటే మాకురాజీకి పెళ్లియ్యాడు వచ్చింది. నేను బ్రతికివుండగానే అతన్నొకయింటివాణ్ణిచేద్దామని అభిప్రాయం. నిన్న వావుద్దేశం అతనికి చెప్పియానాను. అతను యిదివరకే కాంతమ్మచూతాడట! ఈఅమ్మాయి సుగుణాలనుగురించే అతనివప్పమో చెబుతూవుంటాడునుమండీ! కాంతమ్మయందలిమనస్సు లగ్నమైనట్లు వాకిదివరకు తెలియుకాని నిన్న నే చూచాయగా తెలిసింది.” చిరునవ్వుతో న్యాయాధిపతి సమాచరమున అమ్మాజీతో కూర్చునియున్న కాంతంవైపు చూచెను. (ఆమె సిగ్గుతో తలవంచుకునికూర్చుండెను) “ఈసంబంధకుదిరిందంటే నాకు చాలాసంతోషంగా వుంటుంది. ఏమంటే ఆమెయెడల నేనుచేసిన అకార్యమునకుతగిన నిష్క్రృతిచేసినట్లువుతుంది.” కాంతం మనస్సు వారాయణమూర్ఖునియందు లగ్నమైయుండినట్లు ఇదివరకే చూచాయగా జమీందారునకు తెలిసియుండెను. అందుచే నాతడు న్యాయాధిపతినిచూచి “ఇంతకంటే సంతోషమేముంది? వారిద్దరికీగల ప్రేమను గురించి యిదివరకే నాకు కొంచెం తెలుసును. వారిద్దరూ తగినవర్తనవరులని మేము అనుకున్నాంకూడాను. కాని మాకాసంగతి తెలిసినట్లుగా కాంతయెరుగదు. వివాహానికి ప్రేమ యుఖ్యాధారం. అదేవున్నప్పుడు ఇంక మాఅభ్యంతరంయేముంటుంది?”

వివాహమునకువలయు ప్రయత్నములన్నియు జమీందారిణి వ్యయముగ దగ్గరనుండిచేయించెను. పెండ్లి కోటలోనేజరుగుటకు నిశ్చయించుట డెను. పిండులును, ఉత్సవములును కోటలోనే యేర్పాటుచేయబడెను. “మనంయిచ్చిన ఉంగరం ఆమెవేలకి ఎంత అందంగావుంది! ఆమెను కప్పలపాలుచేసినపుంగరమే ప్రధానపు పుంగరమవడం చాలాసంతోషకరమైనసంగతి” అని జమీందారిణి భర్తతోచెప్పెను.

చెప్పుడు లింగరాజును పెండ్లికి ఆహ్వానించిరి. వివాహపుడునులలో కాంతమ్మ నిరుపమానసౌందర్యముతో ప్రకాశించినది. గుట్టుచక్కలనుండి వేలకువేలుప్రజలు వివాహమునుచూచుటకువచ్చిరి. అకారణమైన నిందలపాలయి చెరసాలకితననుభవించిన అమాయకురాలు తిరిగి యాస్థలముననే యద్వితీయగౌరవముతో పెండ్లిమీరైయుగుటకు వారందరును సంతోషించిరి.

మిత్రుని ప్రియతమా రైనుచూచి ఆదివారాయణ ఆనందాలలోచనుడయ్యెను. కన్నసంశాసమును సన్మార్గప్రవర్తకులనుగాచేయుటలోను, భగవద్భక్తిని వారిహృదయములందునాటుటలోను అందరు తలిదండ్రులకును జగ్గయ్య ఆదర్శప్రాయుడని లింగరాజు తనసహజానర్తకవాగ్దేహిలో నువ్వగునించెను.

“పూలసజ్జ”నిండ పూలునింటి అమ్మాజీ పెండ్లిమీరై ముందుపెట్టినది. అసజ్జసౌందర్యము అతిథుల నందరిని ఆకర్షించినది. సర్వేశ్వరుని నిరుపమానవార్యల్యమునకు నిదర్శనముగాను సజ్జను బాగ్రతగ చాచి యుంచుకొనవలెనని లింగరాజు నలచాగాచెప్పినాడు.

*

*

*

*

వాగ్దానమొనర్చినప్రకారము జమీందారు జగ్గయ్య కొకసమాధినికట్టించెను.

—ముగిసినది.

రవీంద్రుడు

శ్రీ వేంకటాచార్య తీర్థవరకవులు

౧

సుకవితారసవాహినికీ బుట్టివలయున చొక్కంపు విరిదేనెసోన వీవు
సరసభావసుగంధసరణికి నిరవైన తోరంపుఁబువ్వులతోఁట వీవు
ప్రణయకళావరంపరకు మూలంబైన నిద్దంపుఁబంచునెన్నెలవు నీవు
దివ్యవిజ్ఞానకాంతికి నిధానంబైన తెల్లంపు రతిసాలదివ్వె వీవు

మోటుమాకులఁజగిండు పాటవీవు

పాటలోఁజొక్కి చొక్కించుపక్షివీవు

పక్షిలో భావగతిఁజూపు ప్రాథవీవు

ప్రణయరససాంద్ర సుకవిచంద్రా! రవీంద్ర!

౨

కన్నులలోఁబొంగి కరుణామృతరసంబు గంగాధవానికి గతులుసూప
మాటలలోఁబుట్టి మధురసంగీతంబు ప్రణవగీతమునకుఁబటిమసూప
నవ్వులలోఁదేలి నవ్యకళావీల శీతాంశురేఖకుఁ జెలుపుసూప
తిలపులలోఁదోచి తత్త్వదివ్యజ్యోతి వేదాంతసరణికి నెలుఁగుసూప

తాంతిపదసంబునందుండి సరసమధుర

మృదులకవితారసంబులో మేనుమఱచి

యఖిలమునెఱుంగఁగల రాజహంసవీవు

ప్రణయరససాంద్ర సుకవిచంద్రా! రవీంద్ర!

౩

పువ్వులతోఁటలో విడిసిపొంగిన నెన్నెలవెల్లితేటలో

నవ్వులమూటలో నిలుపునంబులకించిన వీణెపాటలో

మవ్వపురూపుఁగన్న రసమండరి నీకవితాలతాంగి కిం

కెవ్వరు సాటివత్తురు సుధీంద్ర! రవీంద్ర! కవీంద్రశేఖరా!

౪

వాసంతికానందవై భవంబునుబాడు రమణీయకోకిలారవమువోలి

ఉన్ముఖబ్రాహ్మీముహూర్తంబుఁగీర్తించు నరతామ్రచూడావంబుఁబోలి

అమృతప్రపూర్ణవర్షాగమంబునుతింతు బద్ధి కేకావిరావంబుఁబోలి
 సర్వేశ్వరాల్మి సాక్షాత్కారమునుదెల్పు ప్రణవఘంటావిరావంబుఁబోలి
 పుణ్యమయవిశ్వభారతీమూర్తివైన
 ధన్యు నినుఁగూర్చి మాకవితాలలామ
 సరసగతిఁబాడుచున్నది సాధుగీతి
 ప్రణయరససాంద్ర సుకవిచంద్రా! రవీంద్ర!

గీ

నవలీలాలలితంబుఁ బ్రేమమయ మానందోజ్జ్వలంబాత్మనై
 భవసంపూర్ణ మనంతశాంతరససంపన్నంబునై యొప్పునీ
 కవితాలోకమునందుఁగన్గొనిన యాకల్యాణతేజంబు స
 త్కవిరూపంబునఁ గంటిమిప్పుడు రవీంద్రా! సాంద్రతేజోనిధి!

E

కూనలనై నమ్రింగు పులికోరలఁబువ్వులు పూయనెంత వి
 జ్ఞానులనై ననొంచు ఘనశంకలసంకులుమ్రోయ రేపవల్
 మానక లోకముంగలఁచు మాయలవెన్నెలఁగాయఁబ్రేమతోఁ
 దానముఁజూపు నీకవిత ధన్యుఁడవీవు రవీంద్రసత్కవి!

రవి

కందుకూరి రామభద్రరావుగారు

(రవీంద్రునకు సూర్యునకు సర్థమిచ్చునట్లు వ్రాయబడినది.)

దిశలబ్రాకిన గాఢాంధతిమిరముమపి
 బ్రాగ్నిశాంగనగర్భాన 'రవి' జనింప
 నిబిడ్డమై, నిగూఢమునయి, నిదురబోవు
 ప్రకృతికంతకు చైతన్యభావమబ్బె.
 భువనమోహనరాగప్రపూర్ణగీత
 మాలికాంజలితోడ దన్యాయతనొంది
 ప్రాగ్నిశానై భవాంచితభావవీధి
 కవికుమారులు విహరింప గడగిరంత.
 భావగర్భితరేఖావిభాస్వరముగ
 రమ్యచిత్రములన్ బ్రాచి రవిరచింప

కళనుపాసించు చిత్రలేఖకగణంబు
 బామలుపై కెత్తి తద్భావపుంజమరయు.
 ప్రాగ్నితీచీనమన్వయభాగ్యరేఖ
 వ్యాప్తిబొందంగ నఖిలప్రపంచయూత్ర
 సలుపు జగదాప్తమూర్తిచే జన్మభూమి
 మహితమంగళాలంకారమాన్వయయ్యె.
 ఖండఖండంతరముల విఖ్యాతబుధులు
 పూర్వముఘులయి భక్తిసంపూర్ణులునయి
 జననసమయానరవికి సంజలులునిలిపి
 కాన్కలొనగుచునున్నారు కానరండు.

భోజని రాచనగరులో ఒకఆలయం. ఆలయంలోని దేవదాసి ఎక్కడోకొండ కోనలో దొరకిన అడకూన. సంగీతజ్ఞుడు ఆచార్యుడు.

“ఒకనాటిప్రాద్దుపొడుపులో నవ్వనాదమొకటి నాచెవినిసాకింది. నజ్జపట్టుకొని పుష్పప చయంకోసం నేనడవికిపోగా వలతరుచ్చాయక్రింద గోలుగోలున ఏడుస్తూ దొరికింది ఆపావ నాకు” అని చెప్పినాడు.

అప్పటినుండి ఆపావనెంతో అల్లారుముద్దుగా పెంచుతున్నాడు. ఆమె అతనిపియ జంరము, తంబూరాకన్న ప్రియతమమయింది. ఆమె నోటినుండి పలుకుకన్న పాటముందు విడివడి వెలివిరిసింది.

ఇప్పుడు ఆచార్యుని కంఠము రుద్దమెపోయింది. దృష్టిమందగించింది. దత్తపుత్రిక ఆచార్యుణ్ణి చంటిపిల్లను చూసుకునేట్లు జాగ్రత్తగా చూసుకుంటూఉన్నది.

యువజనులు దూరదూరాలనుండి ఆమెపాట వినివనివచ్చినారు. ఆచార్యుడు వీరినం దరినిచూచినాడు. తొడిగిన మొగ్గవిడవడం, విడిచినమొగ్గ భువికి రాలిపోవడం అనేకాలధర్మం లోలోన మననంచేసుకున్నాడు. హృదయంలో కలగింపుపుట్టింది.

ఆమె “నిన్నువొదిలి ఒకగడియైనా ఉండగలనా? బాబూ!” అన్నది. ఆచార్యుడు ఆచూకులువినడంతోనే వెలికినందముతో ఆమె ముఖమూ, ముంగురులు ఆప్యాయంగా దువ్వాడు.

“నన్నువదిలి వెళ్ళిపోయిన గానపుతీపులు నీలోకుప్పవోసికున్నాయి. నాదిట్టి తల్లి! నిన్నుపోనాకుంటే నాజీవితామూల్య భారమంతా వృథా సంకలితమై పోతుంటే!” అన్నాడాయన.

ఫాల్గుణమాసము వాసంతిక భూదేవికుంతలాలను హైమస్వీన్ని సౌరభసుమాలతో తురిమింది. ఆరాత్రి కొమ్మదీస్తూ పీతము. ఆచార్యునిశిష్యులలో అగ్రగణ్యుడు కుమారనేనుడు గురువునకు ప్రణామముచేసి “మహాశయ! మాధవిహృదయం నేను చేదుకున్నాను. మీ అనుజ్ఞ అయితే మేము బద్ధులమగుతాము” అన్నాడు.

ఆచార్యుని కనుకొలకులలో బాష్పములు నిలిచాయి.

“నాలెంబురా తెచ్చిపెట్టి మీరుభయము నాపదుట రాజ్ఞి రాజేశ్వరులలా కూర్చోండి” అన్నాడు. ఆచార్యుడు చేతితో తంబూరాతీసికొని పాడమొదలుపెట్టినాడు.

“నేను నాజీవితాంతిమగీతి పాడుకుంటాను” అన్నాడు.

మొదటిచరణంపాడాడు. మరిముందుకు జరగలేదు ఆయనపాట. తంబూరాతీగలు వడగల్గుపడితే వడకిపోయేపువ్వుల్లా వడవడ వడంకిపోయినాయి.

అఖిరుకి లేంబురా కుమారనేనువిచేతికందిచ్చి

“జంత్రము నీవులేసికో ఇదిగో అన్నాడు.”

తరువాత మాధవిచేయి కుమారి నేనుని చేయిపై పెట్టి “ఇదిగో నాప్రాణంతీసికో” అంటూ “నేను మొదలు పెట్టి వదిలివేసిన పాటను మీ రుభయలు గొంతులుకలిపి సాంత ముగాపాడండి” అన్నాడు. మాధవికుమారి నేనులు పాడ మొదలుపెట్టినారు. రవిచంద్రులు కూడ కరగి వారిపాటతో చిన్న చిన్న గీతములై కలిసిపోయినాయి.

ఇంతలో రాజనేవకుడెవ్వడో వీధిలేలుపు తట్టినాడు సఖిఖపర్యంతము కంపిల్లుచు ఆచార్యుడు లేచినిల్చుని “ఏమిటి రాజగారిఅజ్ఞ?” అని అడిగినాడు.

నేవకుడు “ఏమిటా? మీకొమార్తెగారి సకీలు బాగుందిబాబు! రాజగారెందుకో కబురంపారు” అన్నాడు.

ఆచార్యుడు “కబురంపారా? ఆ ఎందుకోసం?” అన్నాడు.

“రేపుప్రాద్దున్న రాజకుమారిగారు భర్తగారింటికి కాంభోజనగరంపయనమై వెళ్తారట. మీకొమార్తె ఆమెతో చెలికత్తెగా తోడు వెళ్లాలట! ఇది రాజగారిఅజ్ఞ బాబు?” అన్నాడు నేవకుడు.

పాపమలపయి ప్రాద్దుపొడిచింది. రాజకుమార్తె ప్రయాణమై బై లేర్పింది. రాజమ్మ గారు మాధవితో “మా అమ్మాయి ఎప్పుడూ నవ్వుతూ త్రిభుతూ సుఖంగావుండేట్టుగా నీవు చూస్తూఉండాలి. అమ్మాయిని ఆక్రోశింపట్లో జాగ్రత్తగా కనుపెట్టుకోని చూస్తూఉాలి సుమా! జాగ్రత్త” అని చెప్పింది.

మాధవి కనుతుదలనుండి ఒకచినుకైనా కదలలేదు; సరికదా వెలుగురేఖ ఒకటి మెరసింది. గ్రీష్మభానుదీప్తికి ఆకాశంలో క్షణప్రభనిస్తూ మెరిసే ఉజ్వలికరణంలాగున.

ముందుగా రాజకుమార్తె నెమిలిపాలకీ పోతున్నది. పాలకీపై భాగమంతా ముఖమలే గుడ్డ కప్పబడిఉన్నది. చుట్టూకవచధారులు, ఖడ్గపాణులు నడుస్తూఉన్నారు. మాధవిపాలకీ వెనకాలేవస్తూన్నది.

పథపార్శ్వమున ఆచార్యుడు నిర్జీవప్రతిమయి ధూళిపిహితమైనదేహంతో భూమియై హంలా పడివున్నాడు. ఆతనిప్రక్క కుమారి నేనుడు నిశ్శబ్దంగా నిట్టనిలువుగా అశ్వద్ధవృక్షంలా నిల్చునివున్నాడు.

పక్షులు పరిసరావళములో కేరుకుంటున్నాయి. మందవాయువులు మాదియిగుళ్ల సారభాలతో మత్తెక్కిపోతున్నాయి.

ఆమె పుట్టింటినిగూరించి ఏపాల్గుణమాసనివసాంత ముండైన తలపోసికొనునేమా పాపము! అని మాతాపితలకు దూరమైపోయిన రాజకుమార్తెను తల్చుకుంటున్నాడు రాజాంగణములోని ప్రజలు.

—ర వీం ద్రుడు.

ఆమె పవిత్రమూర్తి తనయంగములందు స్వతంత్ర క్తా
రామలవాహినీసమదయమ్ముగలట్టిది అన్యధారుడే
స్వాములకేరికన్ శరమువంచి నమస్కృతిసల్పు డెన్న డే
భూమితలేశుడో పొగరుతోతుతనమ్మును జూపనోర్చునే?
ఆముగలాయిరాజనకు సంతములేనిదురాశగాక లా
నేమనివంపగావలయు నిట్టలమైనచమూసమూహమున్
సామవధానువ ర్తనవశంగమితాఖలనై భవమ్ము ను
ద్దామన్వతంత్రతావిలసితమ్మును గాండ్వనమ్మున్ జయింపగన్.

ప్రబలమేచ్ఛచమూర్ధూతేపాంసుపటల
మామహాదేవి నేత్రద్వయమ్ముకెంపు
మంటకునహింపనోపక మాడిచనిన
తురకసేనలమసిలాగు తోచెనపుడు.

రండ్లోసై నికులార! విష్ణుపదమార్గప్రాప్తి నై దాసుమా
రాండ్రప్రోజ్జ్వలదాయతాంగులయి సంప్రత్యాగతారాతిదో
ర్దండోద్దామమదమ్మునుక్కడచి మీరాజ్యాధికారమ్ము ను
ద్దండోత్సాహముతోడ నిల్పుకొనగన్ ధైర్యప్రపూర్ణాత్ములై.

విజయోస్తనడి విప్రవిద్యదాశీర్వాక్కు లింపుగాచెవిక విన్పింపవేల?
సేనలజల్లంగ చేరుపుణ్యస్థ్రీల మువ్వంపుదోయిల్లు మసలవేల?
అరిసె నికులగుండె లదరగొట్టగజాలు భేరిన్వనమ్ము విన్పింపదేల?
ప్రాలేయగిరిసుతాభవ్యవిగ్రహమున్న ఎఱ్ఱకెండాకఱ్ఱ నెత్తరేల?

తురకసేనలు పోమితిదొఱగి కోట
ముట్టడింపగనేలెంచి మూగుచుండి

రేల సై నికులార! రాచేల హస్త
తలముకాలిపిదప నాకులకువెడక?

బ్రదికితిమా యనన్యసులభంబగు కేముపిగాంచి భూరిసం
పదకునిధానమా ప్రబలభారతరాజ్యము నేలుకొంద మీ
కదనమునన్ మృతింగనిన గాంచెదమవ్యయమైన స్వర్గపుం
బదవిని సాధ్యసంపదక భండనభూమికి రండుసై నికులే.

సాహసమూర్తులై ప్రబలశాత్రవసంఘము నుక్కడించియు
త్సాహముతోడ మీయనుగుతాలలుతండ్రులు మాతృభూమికి

యోహుతిజేసినారలు నిజాంగములన్ తదవత్యముల్ భవ
ద్బాహుబలప్రదర్శనవిధానతద్వార జాటజూడదీ.
వదనోదేతభయంకరార్భటి శ్రుతివ్యాపారసంత్రాసితో
స్మదితారణ్యమృగప్రకాండమగు శుంభద్బాలఘంచాస్య ము
స్మదమాలంగనికాయమ స్తకలసన్మాంసాశేనాపేక్షమై
ఎదురేతంచెమథంగి రంకు విలసద్దేలావి కేమాత్ములై .

అనుచునిజసై నికులకు ధైర్యముపుట్ట
బలుకు దుర్గావతీదేవి వామనోచ
నమున నరిసె నికా స్తబాణమ్ముకంకు
గుచ్చుకొని యామైప్రాణాల గూడదీసె.

స్వామి!

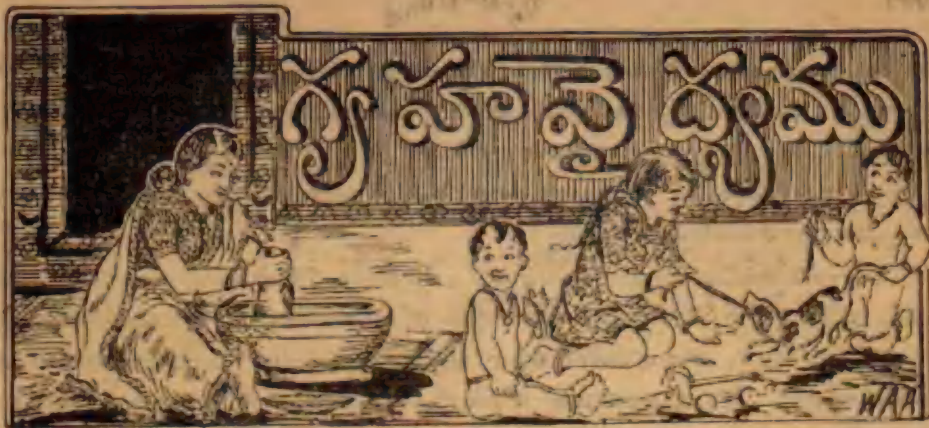
ఈప్రశాంతమనోహర సుప్రసన్న
భావములనాకుగరపి దుర్భిమలముంచి
అనుభవముకాని జీర్ణదేహంబొసంగ
న్యాయమా? నీకు. సై పలేనోయి స్వామి!
ఎదురగునిరాశతరగల నీదలేను
కలసిపోయెన దుఃఖసాగరములందు
ఏనొకతుషారసదృశుడ, సీప్రపంచ
సాగరనిగూఢగహ్వరభాగములను
రేగిపోవుచు, కడలిపై ఊగియూగి
ఎగిరివచ్చెదమింటికి పొగలనెక్కి

నివాళి

ధీరతన్నెటపు హిస్తీవాజ్ఞాయంబున
నడలేని కాగిభులెన్నొయిచ్చి
ఆర్యభాషామణియైన సంస్కృతమున
ముదమార శిరమున ముద్దులిచ్చి
భావసమగ్రతన్ బచరించు వంగభా
షను చాలగా నుపాయనములిచ్చి

నూ ము నూ రు నా గ భూషణ రావు గారు
అచటిచిరుమబ్బుపొదలతో, అందుమలయు
తొలకరిమెఱుంగుతీగలతో తదీయ
కుసుమితప్రసన్నతారకాగుచ్ఛములతో
పాడుకొనుచుందు నన్నిటితోడగలసి
ఆడుకొనుచుందు నన్నిటితోడగలసి.
ఏనొకయజుస్వరూపుడ, సీప్రపంచ
వలయమున వీచు భీకరానిలములోన
కలసిజేర్చించి నీపాదకమలములకు
త్యాగమొనరింతు నాజీవధనముస్వామి!!

హరి రాధాకృష్ణమూర్తీగారు
ప్రౌఢతరంబైన పరిదేశభాషల
లలితమార్గమున సల్లపనమిచ్చి
ప్రజల నినుజూచి కన్నీరువరదలైన
క్షణము మదివిస్మరించిశోకమ్ము సకల
భాషలను భారతాంబ డెబ్బదవయేట
నిచ్చు నీకు నివాళి రవీంద్ర! కొనుమ,

ప్రహవైద్యము

శ్రీమతి శ్రీరాజా నల్లపిరాజు ముద్దా బుచ్చిబంగారయ్యమ్మబహదరువారు

అడగ మనునది వ్యాధులకుమాలప్రాసము. బలమగుకోగము. ఇది స్త్రీపురుషులకు వారినుండి శిశువులకును జనించి శరీరాలోగ్యమునకు బాధకరమై చివరకు ప్రాణహానికూడ గలిగించుచున్నది. కనుక వారలజీవితపర్యంతమును సాధ్యమగువంతెడకూ యారోగ్యమును చేరకుండ వారివారి శరీరములను తగువ్యాయోమయతోడను, ఆహారపరిమితతోడను, జైవభుజులతోడను కాపాడుకొనుచుండుట ముఖ్యవిషయము. ఈవ్యాధి పర్యవసానమున స్త్రీలయందును బాలరతులందును ప్రబలమై జరగాగ్నికి మందమునుగలిగించి క్రమముగా శరీరమును కృశింపజేయుచున్నదన్న సంగతి యెల్లరిగమము తెల్లమగుచున్నది. మొదట అజీర్ణములేనిదే శోగముకలుగదని నైద్యుల అభిప్రాయము. మొదట జీరోగ్యమునకు శక్తిగగనే మనము పుచ్చుకొనితి చివరము శరీరముగాక ఆశేక నిధములగు మార్పులు గలుగజేసి శరీరమునకు వికారమును కలుగజేయుచున్నది. అజీర్ణమునుగూర్చి ఆయుర్వేద, యూవానివైద్యగ్రంథముల అభిప్రాయములను తుదిగనుచు బాహరించుచు శోగనివారణార్థము కొన్ని తేలికయగుక్రియలనుకూడా వ్రాయుచున్నాము. మనముపుచ్చుకొనితి చివరపరిచివలలోచనములనను, వేరలను అభిక్రమించి పుచ్చుకొనుటవలనను, యితర భావానుకుల నన్వేషించుటచే కడగితి నిద్రతోచము చేతను ఈవ్యాధికి ఎక్కువచోటు అవుచున్నది. ఇదియునుగాక నవవాగరికతనుగాంచివన వాదీమనులు గృహకృత్యములు మొదలగుపనులుచేయుట వర్తమాన, రాజవసునకు శరీరపాఠ్యమునకు లోపమిదియు తలంచి చాలమంది అట్టి మాధవైద్యమునకునోనై తరుగుటయును పశ్యేతరము కావచ్చును. భవవంతులయిన శోలదియు ఖండాంతగులవలె మన మౌండవచారీమనులును యాదోధైర్యులయగుచుండి, కొన్నిపుటికలను నెవ్వరిని పాయంకాలము కారులపైగాని, గుట్టపువళ్ళిపైగాని పీకారులెక్కుదు వేరేనతిక్రమించినను మధ్యపథ్య కాఫీ, తివహ మొదలగువాటిని పుచ్చుకొనుచు తమశరీరములకు శోగములకు తాదలమాన వానినిగా చేయుచున్నారు. ఆభరణములలోనికెల్ల ఉత్తమమైన ఆభరణమగు ఆరోగ్యము పాడులేమకొనుట మీదవినది. కావున శరీరపోషణవిషయమై కడుజాగరూగతహించియుండ సోదరీమణులను కోరెదము. శోగములకు మూలమగు అజీర్ణమురాకుండను, పచ్చిపన నులభ్యమగు వివారించుకొనుటనును అనువైచక్రియలు మాత్రాద్యులు వ్రాసినవియు, ఇతివలనయనగు గ్రంథములనుండి సేకరించి ఇచ్చుచున్నాము. యువానీ ఆయుర్వేదముల ననుసరించి అజీర్ణవ్యాధినిరాజస్వరూపములు, క్రియలు లేకపురున్నాము. యువానిపద్ధతిని శీర్ణము వాయుగుబిధములు. మొదట చివరకు మేదా(పొట్ట)యందు శీర్ణించి పత్తినిలిచి పిప్పీయాలముగాబయలుదేరును. రెండవది మేదా, ధుగర్

(కార్తము) బిట్టమగ్నముండు సన్ననివరములలో పువనమై అచ్చటజలముగా మారుచున్నది. తీసివట్లను భుజు పుట్టుచున్నది. మాడవత్తరము వరములలోను, వాల్లవత్తరము అవయవములలోనున్న అయి వాట్లట్ల మెట్టి చెమట యివిపుట్టుచు కన్ను ముక్కు చెవి యింకా దేహములోని రంగుములద్వారా యామాదా వాలుగు తీర్ణములు బయలుదేరుచున్నవి. ఈ నాలుగుతీర్ణములలో మొదటిదానికి కైయాన అనిన్ని రెండవదానికి కైమాన అనిన్ని యానానీవారి అభిప్రాయమైయున్నది.

యానానీకైయల్లు ఈదిగువ నిచ్చుచున్నాము. బయటే అమ్రతమేదా అనగా పొట్టలోనిరోగమువకు మేరు. దరదేమేదా పొట్టలోనిజొప్పులు. ఈజొప్పులు భోజనవిరోధమువల్లను కలిగినయెడల తేదీనివ్యలో ఉప్పుతేనీ లోపలికిఇచ్చి వమనముచేయించి తిరుగా మంచియాకలికలుగువరకు ఆహారమును యివ్వకూడదు. ఆకలికలిగినవెంటనే తేలికయగుఆహారమును ఇవ్వవలయును. ఒకవేళ వాయువులవల్లనుండినయెడలగాని జొప్పి మారుతూ యుండినగాని అట్టిపమయమందు గోధుమపొట్టు, ఉప్పు యిసుక వేయించి కావడమిచ్చేది. లేక ఇంటనే మొదటిరకము ఓనుసు ద్రావకమును త్రాగించుట మంచిది. అందువల్ల చాలాగుణముకని పించును.

జవారిష్మకుటాంజి: కుటాంజి 5 దిరములు (దిరం లేక దిరపాం అనగా మూడుమాసాలయెత్తు) ఒక రాత్రి సిర్కాలోఊరనిచ్చి యెండవెట్టి కొంచెముగావేయించి అద్ధకేరు చక్కెరపాకములతో జవారిష్మ చేసేది. ఈజవారిష్మయైన జవారిష్మ సీసాయందుఉంచి ఉదయంసాయంత్రం చిన్నకుంకుడుపిక్కుంత జవారిష్మ పుచ్చుకునేది. ఈజవారిష్మ నీవలన బలగంపొటు, పొట్టవాపులు, పొట్టలోనివృష్టవాయువులు పోయి పొట్టలోనిపురుగులవచంపును. ఈజవారిష్మ స్త్రీలకుకలిగిడి ఋతువును అనగా మాసముల యెచ్చురిక్కువలను సరిచేయును. నీరును జాచీచేసి వాళిలోనిరాయిని, మద్దకుకలిగించి నొప్పులుపోగొట్టి పారజ్వరములు మేహ జాడ్యములను నివారించుకేయును.

హచ్చెనమ్మక: ఇది పొట్టలోని వాయువులనుసారించును. పొట్టవలమిచ్చి అన్నివిధముల నొప్పులను యొక్కిళ్ళను నిలుపును. తీర్ణముకలిగించును. మామూలుఉప్పు, లాచూరీఉప్పు, నలకఉప్పు యివి దినుసుకు 3 మిస్కాలు; పుడినా, కిచ్చిలిగడ్డ ఇవి దినుసుకు ఐదుమిస్కాలు; త్రిఫలములు, త్రికటుకములు, లవంగపట్ట నల్లతేలకర్ర, ఎర్రఉప్పు ఇవిదినుసుకు 9 మిస్కాలు (ఒకమిస్కామూడుమాసాలయెత్తు)ధనియాలు 8 దిరములు, పోపు, ఓనుము యివి దినుసుకు 20 దిరములు బిట్టను మార్లముచేసి నిమ్మకాయరసమందు తడిపి యెండనిచ్చి నెల్లికాయరసమునగాని లేక కమాయములోగాని తడిపి యెండనిచ్చి మరల నిమ్మరసముతోనూరి మాత్రకట్టుకు రానిచ్చి రేసుగింజపరమాత్రలు చేసియిచ్చేది. ఉష్ణంలేను. లఘువైనఆహారమిచ్చేది. ఈజ్వోషణము అతీర్ణముల పైని మేహజాడ్యములపైని అనేకరోగములపైని నడచును. ఈరెండు క్రియలవస్తువులను యానానీకైయలు అమ్మేవోటకొని ఉపయోగించేది.

అయుర్వేదఅభిప్రాయమును అందుల నుంచి క్రియలను ఈదిగువనిచ్చుచున్నాము. జఠరాగ్నికపాధి క్యముకలిగియున్నచో మందాగ్నియనియు, పితృధిక్యమైన తీక్ష్ణాగ్నియనియు, వాతాధిక్యమైనయెడల విష మాగ్నియనియు, త్రిదోషములు సమముగానున్నయెడల సమాగ్నియనియు నాలుగుతీర్ణగుల చెప్పబడును. సమాగ్నిగలవాడు ప్రమాణముగభుజించిన ఆహారము బాగుగాతీర్ణమగును. మందాగ్నిగలమనుజుడు భుజించిన ఆహారము స్వల్పమైనను తీక్ష్ణమకాదు. విషమాగ్నిగలవాడు భుజించిన యాహారము ఒకప్పుడుతీర్ణమై మరి యొకప్పుడు తీర్ణమకాదు. తీక్ష్ణాగ్నిగలవాడు ఆమితభోజనముచేసినను వ్యవహారభోజనముచేసినను నులభముగ

జీర్ణమగును. ఇందునుసూర్యుడే కొంచెముమాత్రపుతో మాధవవిధానమున సమాగ్నికలవాడు హితము గామితముగా భుజించుచు అగ్నిని రక్షించుకొనవలెను. ఏమమాగ్నిగలవారికి వాతహార మైనమందులను తీవ్రమగ్నిగలవారికి ప్రత్యేకాంతికర మైఃమందులను మందాగ్నిగలవారలకు శ్రేష్ఠహార మైనమందులను ఈయవలెను అనియున్నది. అందలక్రియలనుకూడా ఇచ్చట శాస్త్రీజ్ఞునిచ్చుచున్నాడు.

ఏమమాగ్నికి కుంకార్యుదిహర్ణము. చూశ్యోదయమగుచుండగానే కొంతటి మార్గమునందు యంతర్గతమునుకలిపిగాని ప్రత్యేక్యము కొంటిహర్ణముగాని ఉష్ణోదకముతో నేవించిన విషమాగ్నికలమిందును, విషమాగ్నికి అన్నమండపాసీయము. వియ్యమనందు 14 గురెట్లు నీర్ముపోనీవార్చిన మండనగునందు పొంగించిన యింగువ సోపర్వలవణముకలిపిపుచ్చుకొన్న విషమాగ్నిని సమస్థితికి తెచ్చి ఆరోగ్యమునుకలిగించును. అన్నమండపాసీయ గుణము ఆకలినిబుట్టించుట నన్నికృద్ధిపరుపుట బలమునిచ్చుట రక్తవృద్ధికియును జ్వరమునునాశించుట కఫమును వాతమును పీల్చెమునుపోగొట్టుట యివి 8 గుణములున్నూ మండమయొక్క మగుణములు.

అగ్నిమాంద్యముకు పైంధవాదిహర్ణము:—పైంధవలవణము కరక్కాయలు పిప్పళ్ళు చిత్రమాలం వీని సమభాగహర్ణమును ఉష్ణోదకముతో పుచ్చుకొన్నయెడల మిక్కుటముగా పుచ్చుకొన్నవదార్థమైనను జీర్ణమునకువచ్చును.

జిహ్వకుద్ధికి ఆర్ద్రకళుండము:—భోజనకాలమందు ప్రథమకలశములో అల్లపుముక్కలు పైంధవలవణముకలిపిపుచ్చుకొన్నచో జిహ్వ కంఠములు శుద్ధములుగును. అగ్నిదీప్తికలుగును. ఇది ఆందరికిని అనుభవపీడమైయున్నది.

ఆజీర్ణాదులకు బడబాముఖహర్ణము:—కరక్కాయ కొంత పిప్పళ్ళు క్రాసుగువేరు చెక్క, మారేడు వేరు చిత్రమాలము చెక్కర వీని సమభాగహర్ణముతయారుచేసి దిరదాగలగాజాసీసాలో ప్రెహర్ణమునుంచి భోజనమునకువెళ్లేయందు మూడుత్రేళ్ళతో పట్టువంతగుండవోటవేసి మంచినీళ్ళుపుచ్చుకొనేది. భోజనముఅయి పోయిననుకూడా ఈహర్ణమును ఉపయోగించవచ్చును. అటులచేసిన యెంతటిగురుత్వముగల భోజనమైనను జీర్ణములో జీర్ణమవును.

కరక్కాయ పిప్పళ్ళు పౌవర్చలవణము ఇవి సమభాగములుగమాగించి ఎడరుహర్ణమును గాజాసీసాలో నుంచి వలయునపుడు కర్షప్రమాణమును గ్రహించి పెరుగువీడతేటతోగాని వేడినీటితోగాని యిచ్చినయెడల చతుర్విధములైన ఆజీర్ణములు అరుచి, ఆద్యానము, వాతగుబ్బము, శూల యివి హరించును.

భోగి పండుగ

శ్రీమతి సత్యవతీకన్యగారు

భోగిపండుగగానఁ బాలుపొందసినేళ
 స్నానంబులెల్లఱు సలువవలయు
 రేపుసంక్రాంతియు నావయిగనుముము
 క్కనుమునుపండుగలో క్రమతవచ్చు
 నీదినంబులయందు నింపుగానల్లుండు
 బావలుమఱఁదులు బందుగులును

పిండివంటలతోడ మొండుగాభోజనం
 బులనొక్కవంక్తిని బొనుగఁజేసి
 నవ్యవస్త్రాభరణములు దివ్యలీలఁ
 దాల్చిసంతోషవారిధిఁ దనరఁదేలి
 యాడుచునుబాడుచును గడువేసుకలరఁ
 జూడనొప్పుచునుందురు చోద్యముగను.

బాలవిజ్ఞానశాఖ

ప్రాత పాటలు

సీతమ్మయండేటి దీవిలంకల్ని
చావపూవెన్నెల పగలై కాయు
పీతమ్మచిలకథ చెప్పేటివేళ
అడవిలోపచ్చావు లగ్నలై మండు.

౨

సీతబుట్టనేల లంకచెడనేలా
లంకకూ రావణుడు రాజగానేలా
హనుమయ్య బుట్టనేల వనముజెడనేలా
వనముపక్షాలన్ని వలపోయనేలా.

౩

రావణేశునిశిరసు లంకలోగొట్టి
రామన్నతనబంటుగెలిచి రమ్మానె
అంకడగలాచెట్టి లంకేశినిజంపి
శంకలేకాలంక యేలేహనుమంతు.

౪

ఇసుకలోయుండేటి కుసుమశిరిబాలా
మాబాలరాజగా మినుగుడియాడ
మాబాలరాజగా మినుగుడియాడ
అక్కనీబాలకూ ఆనవాలేమి
అక్కనీబాలకూ ఆనవాలేమి
అరిచేలివడ్డంబు అల్లుతామార

పోలన్నకథ

శ్రీ మతి కొన రాజు సీతా రామమ్మ గారు
అరిచేలివడ్డంబు అల్లుతామార
జడజడముత్యాలు జడరాయిరేఖ
జడబడాముత్యాలు జడరాయిరేఖ
లక్కపుత్తడిబొమ్మ రత్నాలమొరితె
లక్కపుత్తడిబొమ్మ రత్నాలమొరితె
రాజులచేతిదీ శిరినిమ్మవండు.

౫

నల్లనన్నానీకు చెల్లెల్నినేనూ
నగిరెవట్టపురాజు కోడల్నినేను.

౬

రావాకుచిలకమ్మ ఆడవేపాపా
రాజులూ సీతయ్యి చూడవచ్చారు.

౭

కట్టమీదారెండు కరివేపచెట్లూ
గాలివానవస్తై కొమ్మలల్లాడూ
గాలివానవస్తై కొమ్మలల్లాడూ
అన్నయ్యతలగుడ్డ కుచ్చులల్లాడూ.

౮

కాకారిబూసింది కళలేనిపూతా
కన్నతల్లిబెట్ట వెలలేనిసామ్మ
మేనమామనుజంపి మేలురథమెక్కి
కృష్ణయ్యతానేమిక్కిరి బొందాడు.

శ్రీ మతి కిలాంబి సీతా దేవి గారు
అనగనగా ఒకవూళ్ళో ఒకరాజుండేవాడు. అరినికూతురు కోళ్ళూ సున్నిపిండిపెట్టి
నలుచుకునేది. కొన్నా భుజరిగాక సున్నిపిండిమొక్కమొలిచింది. ఆమొక్కపేరుచెప్పినవాళ్ళకు

తనకూతుర్నిచ్చి పెళ్లిచేస్తానన్నా దారాజు. ఎవ్వరుగూడ చెప్పలేకపోయారు. కాని ఒక మాలాకు సున్నిపిండిచెట్టుకాదంటుంటే అని చెప్పినాడు. రాజు తనకూతుర్ని మాలాడికి ఇచ్చాడు. ఒకసవారీగూడ ఇచ్చాడు పాపమారాజు. పెండ్లికూగుర్ని సవారిలోకూర్చుండ పెట్టి వాళ్ళపూరికి మోసుకుపోతున్నారు మాలవాళ్లు. వారికి దాహమై ఒక యేటిబడ్డను దాన్నిదిసి ఏట్లోదిగారు ఆమాలవాళ్లు. ఇంతలో ఒకడుప్పికన్నించిది వాళ్లకు. దానివెంబడి పరిగెత్తారు. ఇంతలో వేటకై ఒకరాజకుమారుడు అఅడవికి వచ్చి పాపమా రాజకూతుర్ని తనగుట్టమీదకూర్చో పెట్టుకొని సవారియందు ఒకపెద్దపులి అట్టపెట్టి చక్కాపోయినాడు. మాలాళ్లంతావచ్చి సవారిని వాళ్లపూరికి తీసుకుపోయినారు. పూళ్ళోమాలాళ్లంతా సవారి సందుల్లోంచి చూసి 'పోలన్న! పోలన్న! ఓరిపోలన్న! పడుచుకి ఇంతింత గుడ్డుఉండవీరా' అన్నారు. పోలన్న అన్నాడుగదా 'మీమొహం గుడ్డేదిరా రాజకూతురికి 'పెద్దపెద్ద కళ్లుండవా?' ఇంకోమాలాకువచ్చి 'పోలన్న! పోలన్న! ఓరిపోలన్న! పడుచుకి ఇంతింత బగ్గలుండవీరా' అన్నాడు. 'అవిబగ్గీలుగావు రాజకూతురుకట్టుకొన్న బనారసుచీరచారలు' అని అన్నాడు పోలన్న. ఇంకొకడువచ్చి 'పోలన్న! పోలన్న! ఓరిపోలన్న! పడుచుకి ఇంతింత తోకఉండదిరా' అన్నాడు. 'అదితోకకాదు. రాజకూతుళ్లు బంగారపుజడలువేసుకోరంట్రా. అది బంగారపు జడ' అన్నాడు పోలన్న. మాలాళ్లునిజమే అనుకున్నారు పాపం. సవారీతలుపు తెజీచాడు పోలన్న. 'గాండు గాండు'మనిచెప్పి అందులోనుంచి బెబ్బులోకటి బయటికిదూకి పోలన్నని మాలవాండ్రందరిని చంపేసింది. కథ కంచికెల్లింది, మచమింటికొచ్చాం.

అదృష్ట మేలాంటిది?

శ్రీ మతి సుంకర పార్వతీ దేవి గారు

అనగాఅనగా ఒకజుట్లో ఒకబ్రాహ్మణయువకుడుండేవాడు. వాడు కడుదీడవాడు. ఆయినప్పటికి తనతల్లి తాను వీరో ఒకవిధంగా తీవ్రస్తావుంచేచారు. కొన్నాళ్ళయినతరువాత తనవివాహంగూర్చి ప్రశ్నించాడు తల్లితో. నీఅదృష్టంకు నేను కర్తసుకానన్నది తల్లి. ఇంకెవరిని కుమారుడడిగాడు. శ్రీమన్నారాయణుడని తల్లి చెప్పింది. ఒకనాటిఉదయం నారాయణునిమాధ్వాను నేత ద్వారా బయలుదేరాడు బ్రాహ్మణుడు. చెళ్ళగాచెళ్ళగా ఒకపల్లె కాన్పించినది. అపల్లెనాయుడు బ్రాహ్మణునిచూచి మీరెచ్చటికి వెళ్ళుచున్నారని అడిగాడు. వానితిగతులు చెప్పకుండామని నేవువిదగ్గరకువెళ్ళుచున్నానన్నాడు బ్రాహ్మణుడు. అలాగయితే "నాకుకొంచం మేలుచేయండి బాబూ" అంటూ తన కో నేరు ఎంతలోతుల్రెవ్వించినా నీరుపడ నందుకు కారణం అడుగనున్నాడు నాయుడు. అలాగేఅనిచెప్పి ఆచ్చటినుంచి బయలుదేరి కొంతదూరంవెళ్ళే సరికి ఒక పెద్దమామిడిచెట్టు కనిపించి "ఎచ్చటికివెళ్ళుచున్నారని"అడిగింది. నేనుచెళ్ళడం దేవదర్శనంకోరకు అన్నాడు బ్రాహ్మణయువకుడు. అట్లుయిన నేను మునుపటిదె ఇచ్చడు పువ్వులు కాయలు కాయడంలేదు. కారణంకనుకొనున్నాది చెట్టు. సరేఅని చెప్పి వెళ్ళుమండగా ఒక మునిరివర్షము కనిపించి ఎచ్చటికి ప్రయాణం అంది. దేవుడ్ని చూడడానికి అన్నాడు బాటసారి. చాలాకాలమంచి కళ్ళు కనిపించకుండా ఉన్నవి. కారణం కనుకొనున్నది పాము. అలాగేఅనిచెప్పి వెళ్ళుమండగా కొంతసేపటికి నారాయణుడు ప్రత్యక్షమయ్యాడు. బ్రాహ్మణుడు సమస్కరించి పాముసంగితి ముందుచెప్పేడు. దాని కిర స్తున మణి

ఉన్నది, అదితీనివేసిన కళ్ళు కాగునగునన్నాడు నారాయణుడు. తరువాత మామిడిచెట్టునుగూర్చిచెప్పేడు. ఆచెట్టుకింద రెండుగోలెములతో ధనంఉంది, అధనంతీసిన ఆచెట్టు కాన్తుందన్నాడు దేవుడు. తరువాత నారాయణునిపేయించెప్పేడు. వాడియింటిలో ఒకయువతియున్నది. దానికి వివాహంచేయలేదు. అందుచేత ఆయువతి విరహ-బాధబాధచే బాధింపుబడుచున్నది. ఆకునుదుల్లి కొనేటిలో నీరులేదు. వివాహంచేసిన వెంటనే కొనేరునిందునని చెప్పేసరికి తనమాట మర్చిపోయి ఉరుగుమెళింపెట్టేడు బ్రాహ్మణుడు. ఆలాగు వస్తుండగా పాముకనిపించి నానంగతి ఏమని అడిగింది. నీరలలో మణిఉన్నదట. అదితీసిన నీకళ్ళు బాగగు నని చెప్పేడు బ్రాహ్మణుడే. అట్లయితే నీవే తీసుకో నాయనా అన్నది సర్పము. బ్రాహ్మణుడు మణి తీసేడు. సర్పము కళ్ళు బాగయినవి. అందుచేత సంతోషంతో బయలుదేరాడు మణితో బ్రాహ్మణుడు. కొంతదూరంవచ్చేసరికి మామిడిచెట్టు కనిపించి నానంగతి ఏమి నాయనా అన్నది. దీక్షింద రెండుగోలెములతో ధనమున్నదట. అధనం తీయవలెనన్నాడు బ్రాహ్మణుడు. అందుకు వస్తుతించింది చెట్టు. రెండుగోలెము లతో ధనంతీసి ప్రయాణం సాగించాడు. ఆలాగు వస్తూవుండగా నాయుడు కనిపించి నానంగతి ఏమని అడి గేడు. నీకునూ రైసు వివాహంచేయవలెనని దేవుడు చెప్పినన్నాడు బ్రాహ్మణుడు. అట్లయితే వివాహం చేసుకోమన్నాడునాయుడు. రక్షణం వివాహంచేసుకొని మణితోను, ధనంతోను, భార్యతోను బ్రాహ్మ ణుడు గృహోన్ముఖుడయ్యాడు. “అదృష్టమనగా యిలాంటిదే.”

శోధించిన సొట్టన్న కథ

శ్రీమతి అయ్య దేవర బాలాత్రిపురసుందరమ్మ గారు అనగనగా ఓఉళ్ళో సొట్టన్న, వీరన్న, రామన్న అను ముగ్గురన్న దమ్ములుండెడివారు. సొట్టన్న కడగొట్టువాడు. కొన్నాళ్ళకి వేరడ్డారు ముగ్గురూను. పెద్దాల్లిద్దరు మంచిదినుకుని సొట్టన్నని సొట్టన్నకిచ్చారు. పాలముసొట్ట (గొయ్యి)నిచ్చారు. నకుమువిరిగిన సొట్టగేదె నిచ్చారు. నడికుప్పవిరిగిన సొట్టగిల్లిచ్చారు. అదేచాలన్నాడు సొట్టన్న. సొట్టగేదె కుంచెకు పాలిచ్చేది. వాళ్ళగేదెలు పోలకుపాలిచ్చేవి. ఇతనిపాలము బాగాపండేది. వాళ్ళది పండేది కాదు. సొట్టన్నోరోజున ఊరికెల్లాడు. బావగార్లనొచ్చి పాలుతీయ్యమంది సొట్టమ్మ. సరే నని పాలుపినికి దానినిండా కుంకమపోసి గేదె రక్తమిచ్చింది. వాతంకమ్మింది, పోవడానికి వాతలెయ్యాలని ఒంటినిండా వాతలేశారు. గేదెచచ్చింది. సొట్టన్నొచ్చి ఇదేమన్నాడు. భార్య జరిగింది చెప్పింది. సరేనన్నాడు. దాన్నోమాదిగాడికిచ్చి ఓడోలట్టుకు రమ్మన్నాడు. అదుచ్చు కుని ఓఅడవిలోకెల్లాడు. ఓచెట్టెక్కాడు. కొంతనేపట్కి దొంగలు కొందరోచ్చి డబ్బుపంచు కుంటూన్నారు. అదేసమయమని డబ్బుడబ్బావాయించాడు. దొంగలు పారిపోయారు. ఆసొమ్మంతా ఇంటికితెచ్చాడు. వారది తెలుసుకున్నారు. తమగేదెల్ని చంపుకున్నారు. సొట్టన్న నడిగి తెలుసుకున్నారు. రెండుడోళ్లు చెరోకటి తగిలించుకున్నారు. అడివిలోకెల్లి చెట్టెక్కి కూచున్నారు. దొంగలొచ్చుటయే తడవుగా వాయించారు. దొంగలు ఇటుఅటుచూసి పైకి చూశారు. వీరు కనబడ్డారు. కిందకుదింపి నాలుగువాయించి పంపారు. ఏడుస్తూ ఇంటి

కొచ్చారు. మళ్ళీ కొన్నాళ్లకి సాటన్న ఊళ్లో లేకుండాచూసి కొంపకి నివ్వంటించారు. మంసు తోందంటెచూస్తూ ఊరుకున్నారు. సాటన్నో చేసేదికి బూడిదుంది. సంగతి తెలుసుకుని మంచి దన్నాడు. బూడిద బస్తాలోపోయింది బండలూదవేయింది లోలుకుపోయినాడు. వెళ్లగా వెళ్లగా ఓసరు అడ్డమొచ్చింది. బట్టలపారు. అనతలకొన్ని బట్టన్నాయి. అదిరత్నాలనదుకు. సాటన్న మాయుర్యాలనదుక్కు మీరత్నాలనదుకిస్తారా అన్నాడు. నరేవని అటుబట్టిటు, ఇటుబట్టిటు పట్టించారు. సాటన్నింటికొచ్చి కుబేరుడయ్యాడు. పెంకుటిమేడకట్టాడు. వారు కూడాతమబట్టలగులబెట్టారు. సాటన్ననడిగి తెలుసుకున్నారు. జాగ్రతగా బూడిద బస్తాలో పోయింది బట్ల కెత్తించారు. ఏటిదగ్గరకెల్లి కనిపెట్టుకున్నారు. మళ్ళీ (మోసపోయిన) బట్ల చ్చాయి. వీరు పూర్వమునలె అడిగారు. మీముర్యాలుచూపమన్నారు. వీరన్న, రామన్న తెల్లబోయారు. ఎప్పుడు ఈలాంటిమోసం చెయ్యవద్దని జ్ఞాపకార్థము పెద్దవానికి, చిన్నవానికి వాతెలుపెట్టి పంపారు. తల్లిఎదురెల్లి ధనమేదన్నది. అమ్మా, అన్నయ్యకుమూడు, నాకు రెండు అన్నాడు. ఏమిటంది. వాతలే అన్నాడు రామన్న. తల్లి నాయనలారా! చెరువకురా చెడేవు, అని వానిని చెరువదలంచితిరి. కావున మీపని ఇట్లుఅయినది. వానిని క్షమాపణ వేసి కలిసిమెలిసిఉండుడని నీతిచెప్పినది. వారట్లు సాటన్న ఇట్లుచేరిరి. కథకంచికెల్లంది. మన మింటికొచ్చాం.

పాటు పడ్డ ప అం టే

శ్రీ మతి ఆచార్య సత్యబాబుగారు

స్వప్రచోదానానికొనమేతయినా కష్టపడి పనిచేసుకుంటే ఆత్మగౌరవానికి లోపంవస్తుందని చాలా మందిఆభిప్రాయం. మిగతావాళ్ళంతా మన్నిరీదవాళ్ళని ఎక్కడమక్కునిపోతాలోఅన్న దురభిప్రాయమే దీనికాధారంగా అవ్వవిస్తున్నాది. అంచేతే దేశంలో పరిస్థితులలాగున్నా ఇంకా చాలామంది సోమరులుగా ఉండడమే గొప్పని భావిస్తూండడం మనం చూడగలుగుతున్నాం. కష్టపడి పనిచేసుకోవడంలో ఎంతగొప్పతనం ఉందో తెలియకపోవడమే దీనికికారణం. సావధానంగా ఆలోచించిరాస్తే ప్రతిపనీ ప్రశంసనీయమైందే. పాటుపడ్డమే ప్రశంసనీయం. కష్టపడిపనిచేయడంలో అంతులేనిగొప్పతనం, విశేషించి పవిత్రతాకూడా ఉన్నాయి. ప్రతిమనిషిలోనూ ఎన్నో అద్భుతశక్తులున్నాయి. అజ్ఞానంలోపడి వాటిని మరచిపోకుండా నిశ్చయమైనఉద్దేశంతోటే ఉత్సాహంతోటే పనిచేసేవారికి లెక్కలేనన్ని అవకాశాలున్నాయి. మహాశ్వని చరిత్రచూస్తే దీనినిజం ముంతేలికంకణంలాగువ్వవిస్తుంది. సోమరీతంలోనే ఎంతేనా నిరవకాళత్యంఉన్నాది. పనిలో నీచత్యంఅన్నమాటేరేదు. ప్రతిపనీ సృష్టిలో సంబంధంకలిగింట్టుంది. అంచేత నిజంగా పనిచేద్దా మన్నఉద్దేశమే మానవుణ్ణి సృష్టిచిత్రాలకు సృష్టివిబంధనలకు దగ్గరగాతీసికెళుతుంది. ఇవన్నీ ఏమిటి. సత్య స్వరూపాలుకావు! అంటే మానవుడుపనిచేస్తే సత్యానికిసమీపంగా చేరుకుంటాడన్నమాట. “మవ్ర్య చెయ్య గలిగే పన్ని తెలుసుకుని మరి ఇవకాముందూఆలోచించుకుండా వాన్ని పెరవేర్చుకోయీ అన్న వేషస్వరూప ప్రపంచంలో మహావాక్యం. ఇదివరకల్లా మహాత్ములందరూ “నిన్నునీవు తెలుసుకో”, ఆత్మజ్ఞానంపొందూ” అని చెప్పేవారు. ఇన్నాళ్ళూ ఆ “నిన్ను”ను తెలుసుకోదాన్ని తెంటాలుపడ్డాం. ఇహ దాన్ని తెలుసుకోలేమనే నానవ్యక్తం. ఏమైనా ఇప్పుడుచూత్రం దాన్ని తెలుసుకోవడం మనకర్హమౌతుంది. ఇప్పుడు మనవనల్లా పాటు

పక్షమే. పనిచేయడంలో ఎంతో మహర్షి మైన ఆర్థం ఉన్నాది. పనిచెయ్యడంవల్లే మనుష్యుడు ప్రజాసంకుడవు తున్నాడు. ఎందుకూ పనికిరానినుకున్న ప్రదేశాలు శుభ్రపడుతున్నాయి. వాటిస్థానే బౌద్ధగృహంలాైన పచ్చటిపొలాలు, సుందరమైన మహానగరాలూ అవుతున్నాయి. వీటితోపాటు దుఃఖముద్రంలో కొట్టుకుంటూ చుక్కానిలేనిపక్షపలాగ ఇష్టంపచ్చిపట్లూపాతూఉండే మానవునివనస్సు శాంతమైనవార్గంలో పడి ప్రకాశిస్తుంది. ఎంతకనిష్టమైనవనైవానరే శ్రద్ధామవిపూనుకునేవరికి మిగిలిన ఇంద్రియాలతో మనస్సంత రిమామగా వీరిధమ్మందోహదండి. సంశయం-అశ-విచారం-కోపం యీ మొదలైనవన్నీ ప్రతీమవిషిహృదయాన్నీ ఆపరించుకుంటాయి. కాని ఎప్పుడైతే పనిచేద్దామని కడుంపంచుతామో అటుగాలో ఉదయ్యాలన్నీ వాటిగుహల్లోకి చెప్పుకుండాపోయిపోతాయి. దాంతోటి మనస్సు నిష్క్రల్లుపడమోతుంది. అపక్షకమం యొక్క దిగ్విమైవకాంతి దావాపలంలాగ సంశయాలన్నీటిని దహించేవీ మనస్సును తేజస్సుతోనింపేస్తుంది. ఎవడైతే తనప్రపంచంలో చెయ్యగలవన్నీ తెలుసుకుంటాడో వాడేధమ్యుడు. అతడు మరేవరం కోరుకోనక్కరలేదు. ఎందుచేలంటారా తనజీవితాన్నంతటిని నిస్సంశయంగా ఆపని పెరవేర్చడాన్ని ఖర్చుపెట్టగలడు. బ్రతికున్నందుకు ఫలమేమిటంటే పాటుపక్షమే. పాటుపడేవాడింతరాత్మలోంచి దైవదత్తమైన బలంపెట్టుకుతుంది. తెలియకుండా లోపలదగ్గి ఉన్న అద్భుతశక్తులన్నీ బహిరంగపడతాయి. ఉన్నసంశయా లన్నీ నాశనమవుతాయి. దాంతో మనుష్యుడు దైవమహానుజైపోతాడు. నిజంగా ప్రతీపనీ పవిత్రమయిందే. ఆఖరుకది ఉత్తరీరకప్టంమాత్రమే అయినవనైవానరే వాణ్ణి కూడా దైవాంశకున్నాది. ప్రపంచం ఎంతుందో దీనివైకాల్యం ఆంతున్నాది. దీనిమహాశిఖరాలు స్వర్గంలోపాడుచుకున్నాయి. శరీరకప్టంతో ముందు ప్రారంభిస్తే క్రమస్వా మనస్సుకు పనిగలుగుతుంది. అప్పుడు తీక్షణంగాఅలోచిస్తేనే ఆశ్చర్యకరమైనవిషయా లెన్నో కనిపెట్టొచ్చు. ఇప్పుడు మనం నోరుజళ్ళిచెట్టిదూని వాయుపిమానాలూ, చైరులెన్నులూ, రేడియోలు ఎలాగొచ్చాయని-మీకు జ్ఞేయం. శత్రులన్నవీపోయన్న గవర్న మెంటును గజగజలాడిస్తూన్న మహాత్మునికీ, నోచెట్టుపూమానంకొట్టిన రామనుగారి క్షాన్త్రసంపత్తి, బాగురుమహాశయని కవిత్వామాధరి-ఆచంద్రతారాక్షం వరికేలే రినిసంపాదించిన భగవత్ప్రీతిగ ప్రముఖులతత్కార్యుణ ఇవన్నీకూడా దీనియొక్క వేరువేరు పరిణామాలే. ఇంకా అలోచిస్తే ఇదేదైవారాధన. దీన్నే ఆరాధనకాదంటే ఆరాధన అన్నపదానికేలోపం. ఎంచేతంటే ఇంతకుమించిన భగవత్ప్రీతికరమైందికొకటెవ్వరూ కనిపెట్టలేదు. పనిచెయ్యకుండా ప్రతాలూ, నోమాలూ నోచినంతమాత్రాన్ని ముక్తరాదు. అలావస్తుందనుకోవడం పట్టిచెరితనం. నిదర్శనంకావాలంటారా ఒక్కమాటు తలపైకెత్తండి. స్వర్గమందిరంలో భగవంతుడి ఆంకతలంమీదవూచుని మన్నిచూసి చిరునవ్వునవ్వుతూఉన్న తిలకు, లజపతిరాయి, నెచాలా మున్నగు మహానాయకులన్నీ చూడండి. శ్రీస్తు, బుద్ధుడు, శంకరుడు మున్నగు మతోద్ధారకులన్నీ చూడండి. వీళ్ళకేకదూ లోకోద్ధారకులూ మనకి మార్గదర్శకులూఅనిమనం నమ్ముతున్నాం. ఇప్పుడు వారిచరిత్రలనొక్కచూరు స్మరించండి. ఇదంతా ఎందుకూ సాక్షాత్తూ చేయడమంటూన్న మనపక్కలోని గాంధీనిచూడండి. వీళ్ళందరూ ఎంతెంతలేనికష్టాలుపడి ఎటువంటిపనుల్ని చేసారో ఒక్కమాటు జ్ఞాపకం తెచ్చుకొండి. అంచేత నిజంగా భగవంతుడినే సంతోషించ చెయ్యాలంటే మనంకట్టుకున్న గుళ్ళల్లోకి వెళ్ళి మొక్కుచుంకాదు. అన్నలైనఆరాధనకీర్తనల భూజలాస్పతిమైన యీప్రపంచంతంతాను. వక్షత్రాలప్రకాశిస్తూన్న ఆకాశమే దీనికి వజ్రాలువేలాడదీగిన నీలిపట్టుచాందినీ, లోకరక్షణార్థం ఆత్మార్పణచేసిన వీరులచరిత్రాన్ని స్మరించుకుంటూఉండడమే భజన. అర్చనారాన్ని లోపంపస్తుందన్నదర్శనంతో తమపనులకూడా ఒకడినెత్తిమీదపడేక వాటిని విధ్యక్తంగా పెరవేర్చుకోవడమే దిగ్విమైవ భగవత్సార్ధన. ఇట్లాచేస్తేనే ఇహమా, పరమాను.

ప్రాచీన బాలరక్షణశాస్త్రోక్త పాఠములు

శ్రీమతి చిల్లరి గె వేంకటరమణయ్యగారు

బాలరనులాంచుట, పాలించుటయందు తలదండ్రులు సావధానత్వమును, చతురత్వమునువహించుట అవశ్యకము. మూర్ఖులగు తలదండ్రులు ఆయుర్వేదోక్తశుభక్షావిధానమునెఱుంగక తమశిశువుల అనారోగ్యమునకు, అల్పాయువునకును కారణభూతములగుచున్నారనుట నిర్వివాదాంశము. కేవలము అజ్ఞానమువలననే నోరెరుంగని శిశువులు అనేకవిధములగు వ్యాధులకు లోనగుచున్నారు.

ప్రసూతకాలమునుండి పంచవర్షప్రాయమువరకును శిశువులనిషయమై మాత అత్యంత చాతుర్యముచూపవలసియున్నది. మహర్షి చరకాచార్యుడు

మన్యశ్చిధారణీయా కుమారస్య భిక్షురురుగజగతయః
వృషమాణం జీవితాం దక్షిణేవిమశేభ్యోగ్రణీ గృహీ
తానిన్యూ, ఏంద్రయాదయశ్చేషధయో జీవకర్షణా,
యాన్యపృథ్వ్యానివ బ్రాహ్మణాః ప్రశంసయేపురితి.

అని బాలరనుగూర్చి వ్రాసియున్నారు.

బాలకునికంతమున నవరత్నములలో నేదియో ఒకరత్నము అలంకరింపవలసియున్నది. ఇంతియేగాక జీవించునశువులలో పులిగోట్లు, నల్లలేడియొక్క కొమ్ము, ఏనుగుదంతము మొదలగువానియొక్క మీదభాగములు బంగారముతోకట్టించి అలంకరించుటగూడ మిక్కిలి అవశ్యకము. ఇంతయేగాక జీవక, ఋషభక మొదలగు బాలరోగనాశకములును, బలదాయకములునుగు యోషధీరత్నములుగూడ ధరింపచేయవలెను.

పాశ్చాత్యోక్తాభిమానులగు వైద్యనిశాఠులు ఈప్రాచీనక్షాపద్ధతిని పరిహసించి నను వారుగూడ అనేకవిధములగుఉంగరములు తయారుచేసి ఏక్రయించుచున్నారు. అట్టి వారుగూడ చిత్రవిచిత్రములగు యంత్రములద్వారా ఆరోగ్యమును కలిగింపజాలుచున్నారు. అయినప్పటికి మిక్కిలి సులభముగా మనము చేయజాలుకార్యమును, వారు అత్యంతకష్టముతో వెదకివెదకి కనుగొని నెఱవేర్చుచున్నారు.

“నాగదమనా”యనువేరును దగ్గరనుంచుకొనిన పాము తెద్విధములయినవియుగూడ తాకజాలవనుమాట నిర్వివాదాంశము. మన హైందవదేశీయోషధిముయందుండెడి శక్తిని మన మింకను గ్రహింపజాలకుండుటెంతయు శోచనీయము. విదేశీయోషధిములయందుండెడి శక్తి అనిత్యమును, క్షణభంగురమునునై యున్నది. బాలురు తమకష్టములను స్వయముగా వర్ణించుటకు అసమర్థులగుటచే వారినికాపాడువారు ముఖ్యముగా శరీరారోగ్యమును గమనింప వలసియున్నది. బాలుర ఆరోగ్యమునకు వారికి ఘృతముసేవింపచేయుటగూడ ముఖ్యమని

మహర్షిసుశ్రుతాచార్యులు చెప్పియున్నారు. దానివలన ఆరోగ్యము, బలము, బుద్ధి వృద్ధి నొందు ననియు, భయంకరవ్యాధులు అట్టికీడువులను తాకజాలవనియుగూడ వ్రాయబడియున్నది.

బాలమంగళఘృతమనియు, ననమంగళఘృతమనియు ఇంకను పలుకామములతో నీవి శాలురకు ఈయబడుచున్నవి.

గృహాణి పరిచేవనము

నీ రీతి లక్షణములు గాను

చదువుసాములమేల్చి భృశంబులేక
మంత నవనాగరకతాచ్రకోభగౌనక
యార్యజనసేవనవిధాన మాత్మగృనక
వచ్చితి పమాయకునిరూప మచ్చుపడగ.

అనుగూఢలు లోక్కరొకరు పముతితాత్మ
లల్లు నినుజేరి కుపథంబునందుఁ ద్రిచ్చ
నీవు వారును నేవేళ నేకీలంబు
బుక్కిటిపురాణములఁ బ్రొద్దుబుచ్చునారె.

ఎంతయును దైన్యవృత్తి నాయుంటిగడపఁ
ద్రొక్కితివిగాదె యతిథిపొందుగఁగి గరంబు
గంటఁదడి వెట్టి నీమహాకష్టచరిత్ర
మొరిమ మైవినదితి, వెడండకరంగిపోవ.

అనుదినము మాపుతేపు గృహంగణముగ
గాదులొగి వీధిచక్కిచక్కిన్ బరుండి
పడకకుఁచీతలంబునఁ బొడుచుండు
వనుగులెడమెచ్చ ఘోషవ్యరాలిపాచ్చ.

తోలుత నర్థంబులైనమానతొండవగుచుఁ
గానిపించి వర్తించితి వానఁజెలిసి
మచ్చికలు ఘటియించితి విచ్చదల
నాదుహృదయనమాకర్షణమునఁజెలగి.

దారిబోయెను పెద్దలతలపుంగనక
యతిశయత్రపావలముఖాకరింద
లగుచు నరిగెడుసాధ్యుల హైన్యదృష్టి
నరసి నై చ్యభావముల వెల్లవనొక్క!

నీయమేయవిశ్వసంబు నీదురక్తి
నీదుకార్యకౌశలవిధి నీదుశక్తి
నీదువిద్యాభిరుచియును నీవినూత్న
భక్తిభావంబుగంటి విభ్రమముగొంటి.

తఱచు నేనింటుండునీ రక్షయెట్టిగి
మొఱకుఁదనమున నల్లరిమాకఁగలిసి
దుడుకు చెయ్యువుల నొనరించుదొడరువాడ
వనివిని విననిచూదాన నడుగుదాను.

నీవు నిరుపమసత్కళానిర్మితఁడ వాదు
వనుమండలపోషి యున్ విద్యాలయమున
కనిచి తిండితీర్థములనెప్పును గొఱంత
లనముగల్గకమాతం గారవమనంగ.

ఇట్లుదోషప్రపంచ మధెంతయేనిఁ
గడుపువంబెట్టికొని యొన్నగనినపుమొ!
పూర్ణగృతి నేమఖనిద్రబంధనీవు
కలగనం బెత్తికొనినానె గల్లుటరయ.

కొనితొనునగు వస్తువితతికిఁ గొడువలేక
నీదు విభవానురక్తి నియతిలేక
యొండియు నడంగెఁ బతనపముద్యమంబు
నీయపూర్వవేషోన్మేషనిరతిఁ దవిలి.

అంద్రగృహలక్ష్మి లిట్టినాయమభవంబు
మదినిగుర్తించి మానవమృదయమోడిగి
యర్హతావర్ణతలను భావాంతరమున
నెంచి భనమండలము నాధిరించుటొప్పు.

తాండవకృష్ణ

శ్రీమతి వావిలాల రాజ్యలక్ష్మీ గారు

తారంగంతారంగం తాండవకృష్ణ తారంగం
తారంగంబని నాకెన నాడర వారువీరు జాడవత్తురు కృష్ణ
అందామెనాచెప్పలా మద్దీకాయాలలలాడగా
పులిగోహంపరకా మాబాజ్జ పెనుండి తూలాడగా
తంభసఖిమిఖిమితక లే అనచును అందలుజూడగలడరకృష్ణ
ముందజరామును మురళినిసల్పగ అందలుజూడగలడరకృష్ణ
అందమయిన నమటాకస్తూరితిలకమూ వారాడగా
తద్దయురామును తాళముగొట్టగ విద్దియలుజూపుచు అడరకృష్ణ
అందలుగజెలు సందడిచేయగ మందరధరుడా అడరా
కుండనసాకట్లందము మీరగ దంభనతికలకఖిమిఖి యనుచును.

వేదాంతము పాట

శ్రీమతి జరుగుమిల్లి రామా బాయిమ్మ గారు

చిట్టిబొమ్మలపెట్టి చేసేనె జానాంబ చిత్రము చూడరమ్మా.
మట్టుమీరినలోకమంత బొమ్మలుచేసి దివ్యముగలక్ష్మీదేవి విమృశముండే. చి.
భూరిబ్రహ్మాండము బొమ్మరిల్లుగజేసి భారుణియెల్లచెల్లరుగుగజేసి
ధరతకాళము చలవపందిరవేసి తనదుమందిర మవిరేణికుండలుచేసి. చి.
దరశేషవాసకులా కంకణంబుగజేసి తనువుశీవునికీకన్యదానముచేసి
పనిబూనిబ్రహ్మను పారోత్థునిజేసి భారతేందెరాదుల గేరలట్రాండనుచేసి. చి.
తగుకుహరందభిరా తాళిబొమ్మగజేసి జలధులన్నీ వసంతములుగజేసి
బలుచంద్రాసూర్యుల బాష్పికంబుగజేసి యిలనుచుకృష్ణులన్నీ శేషాచియ్యముచేసి. చి.

చారుక్రికాకూరిగంధముచేసి మారుతునివింజు మరముగజేసి
సారంగకారముభేదనాదముచేసి తనదుకొనాదము తాంబూలముగాజేసి చి.
యిలనుశ్రీశేషాయీసూనాన్నగజేసి తనదుకొనలనెల్ల క్రమరెడబాసీ
యిలనుశ్రీకాళహస్తీయాయ నెన్నగాచేసిచెలగు సుబ్రహ్మణ్యకేరాన్నభైరవి. చి.

మోక్షముపాట

శ్రీమతియన్. ౨. సరళాజనిగారు

ఘల్లుఘల్లుగ్గూకారం జేసేగజ్జలు పావడా లడిగితినా
అందముగానీనమున వెలిగే బంగరువడ్డాణమడిగితినా
మోక్షములియ్య వెలక్ష్మీ నీమోక్షపుకృష్ణునిగూడీ
శ్రీకంఠసవరంరాగిడిబిళ్లా లోకమాత నిన్నడిగితినా
కేతకిచెక్కినబంగరుగొలుసులజరుకుప్పెలు నిన్నడిగితినా మో.
ఆదిలక్ష్మీ నీహస్తమున వెలిగే అరడివోలీలడిగితినా
అందముగానీకంఠమున వెలిగేబంగరుకంఠీలడిగితినా మో.
అందముగానీముక్కున వెలిగేముక్కెరలిమ్మనిలడిగితినా
కమ్ముకొన్నముత్యాలుకూర్చిన కాసుకబావిలీలడిగితినా. మో.
గరుడవాహనమెక్కిదంపతుల, గూడిరమ్మనియడిగితిని
వేమకతోమాదంపతులకు నేమనై కుంఠములిమ్మనియడిగితిని. మో.

రామునిభజన

శ్రీమతి ఆచంట సత్యవతిమ్మగారు

“చింతిలకమ్మ! మనశ్రీరామునికొఱకు మదివి”వలె. పల్లవి: చింతసేయరే మన శ్రీరామునిచరణములను.
శాంతమానసమున హనుమంతునివలె మంతసమున
ఏకాంతముగాను హృదయమాకాంతుని వశముచేసి. చింత.
అజరుద్రాదులకై నను అమరేంద్రులకై నను అలవికాని
అచ్యుతునద్భుతమహిమాదులపొగడగ. చింత.
యజ్ఞయాగదానతపోయమనియమ శమాదులలో
భక్తిమించినయోగము ముక్తిపరులకిలలోకలదే? చింత.
సాకేతపురాధినాథులే యితరులు సాటిరారు
జాగేలనుసేవతేయ భోగేచ్ఛలువడలిరండు. చింత.
మన్నింపుము మమ్మనుచును మాధవమధునూదనయని
మననముసేయచునుమదిని మూరామునిభజనపరులు. చింత.
విమలశీలు కమలనయను అమలచరితు భ్రమలహరితు
ప్రేమలీల శ్యామలాంగు కోమలాంగు లెపుడుమదిని. చింత.

నోటిల్ శాంతి బహుమానమందిన స్త్రీ:—

“నోటిల్ బహుమానములు ఏర్పడి పట్టగడిచినవి. అయినను అందలివివిధబహుమానములలో నొక్కటి గూడనొక్కపాదిగూడ స్త్రీకి ఈయబడలేదు. 1931-వ సంవత్సరమున నోటిల్ శాంతి బహుమానము డాక్టరు నికలస్ మురేబట్టరు అను పురుషునకును, మిస్ జేమయాడమ్మ అను స్త్రీకిని సమముగా పంచి ఈయబడెను. నేటి రేల్వే ప్రకారము ఈ బహుమానము యొక్క విలువ 9,527 పౌనులు. ఇది నలు కీయబడిన మొత్తములన్నిటికంటె ఇది పెద్దది. ఈ బహుమానమున భాగస్వామియగు డాక్టరు బట్లరు కొలంబియా యూనివర్సిటీ అధ్యక్షుడు, ఆ మెరికా దేశముడు, శాంతివిషయమున ఆమితముగ కృషిసలిపినవాడు, కెల్లాగు ఒడంబడికకు రూపసిద్ధినిచ్చిన ప్రముఖులలో నొకడు, విరోధాభిప్రాయమున వలుబడివత్సరములగు వలుసారులు ప్రయాణములు చేసినవాడు, అందలి వివిధ దేశముల ఏలికలకు అతిథియైయుండినవాడు. ఇక మిస్ జేమయాడమ్మ. ఈ మెయు ఆ మెరికా దేశము రాణి. సాంఘిక సేవాపరాయణులగు నేటి స్త్రీలలో ఈమె ఒకరత్నము. తన ఇరువదితొమ్మిదవసంవత్సరమున ఈమె చికాగో నగరమునందు ‘ది హిల్ హౌసు సెటిల్ మెంటు’ ఏర్పాటినది. అదిరకాలమున నే అతి సమగ్రాభివృద్ధిపంది ప్రపంచమునందలి అట్టి సంస్థలకు నూర్చుకొనెను. స్త్రీల అంతర్జాతీయ శాంతిసంఘమునకు ఈమె అధ్యక్షురాలు. ఈ శాంతిమతి కిప్పుడు డెబ్బది ఒక్క సంవత్సరములు. ప్రస్తుతము ఆరోగ్యము సరిగా లేనికారణమున కాలిఫోర్నియానుండి ఉన్నది. నోటిల్ బహుమానములు పుట్టిన దేశమును వార్షియందలి సుప్రసిద్ధ విశ్వకళాపరిషత్తు అగు ఓస్లా విశ్వవిద్యాలయమున చారిత్రకాధ్యాపకులగు హోవాడక్ కోహట్ గారు ఈమెను గూర్చి ఇట్లు చెప్పియున్నారు: “ప్రపంచమును శాంతిధామముగా చేయుటకు సహకారలగు స్త్రీగణముల కన్నిటికిని శ్రీమతి యాడమ్మ తీవ్రమూర్తి.” ఇట్టివారికి నోటిల్ శాంతి బహుమానము ఇచ్చు ప్రకటనము ఓస్లాలో వార్షిరాజగు హాక్కోన్ గారి సమక్షమున, యువరాజగు ఒలాఫ్ గారి సమక్షమున చేయబడెను. నోటిల్ బహుమానమందిన స్త్రీలలో యాడమ్మగారు ప్రథమురాలు. ఆ మేకిబహుమానమిచ్చుట ప్రపంచస్త్రీలు విశ్వ సౌభ్రాతృత్వమునకు, విశ్వమానవశాంతికి గావించుచున్న సమగ్రప్రయత్నమునకు యోగ్యతాపత్రమిచ్చుట, స్త్రీశక్తికి తేలుకొడుట.”

—Ceylon Daily News.

ముగ్గులు:—

“పుణ్యకాలమున వనభారతరమణీయలు అనేకవిధములయిన ముగ్గులు సేర్పకొనియుండెడివారు. ఏచండుగు పర్వములకును ఇండ్లకడిగి, పిట్టమున్న పెట్టి, ముగ్గులు చిత్రవిచిత్రములుగా వేయుచుండెడివారు.

అప్పుడప్పుడూ మనవారనేకులు వానిని వాడుక చేయుట మానివేసిరి. కుట్టనిపూర్తిగా మానిరినకాదు. ఇప్పటికిని ప్రవీణులగు గృహములందును ఉదయము, సాయంత్రము వీక్షలలో నీళ్ళుజల్లి మ్రుగ్గులుపెట్టు అలవాటు యున్నది. అయినప్పటికి పూర్వమువలె ఎక్కువగ లేదు. పూర్వము ఒక పండుగనయ్యయినపుడు ఒక వాడయి ముందునాండి ఇంట్లో దలకు నున్న ముత్యముంచుట, గడపలకు పసుపుకుంకుమలు పెట్టుట, తోరణములు కట్టుట మొదలైనవి చేయుచుండెడివారు. ప్రతిఇంటిలోని కుమారులకు ఈ పనులు విద్య, లెక్క వ్యాపారముగ లెగించి ఒక తోకోకరు పాటింపవేమనోనీ చేయుచుండెడివారు. ఇప్పటివాడికిలు వీక్షలోనికెళ్లి మ్రుగ్గులుపెట్టుట అనవసరమని ఎంచెదరు. ఇప్పటివాడికిలు పండుగలునచ్చినయెడల ఒక నెలకొండటమండెయి వారి తల్లిదండ్రులను నాకు తోరణమునెట్టుచీరగావలెననికొందరు, నాకు జపామనెట్టుచీరగావలెననికొందరు, నాకు కాలచీపురము ఆంచుచీరలుకావలెననికొందరు ఇట్లు అనేకవిధముల తచ్చియిమ్మని తల్లిదండ్రులను వాధించుచుందురు. ఇంక భక్త్యులనుగురించి నాకు మైమాటపాడుఇష్టము అదియేచేయుమనికొందరు, నాకు బూరలు, ఒప్పులుఇష్టము అదిచేయుమనికొందరు, నాకు పేజీ, జలవిమాత్రముఇష్టము అదియేచేయుమనికొందరు ఇట్లు భక్త్యులనుగురించియు వాదించువారేగాని ఒక్కరయినను మ్రుగ్గులపిష్టమయి ఎంతమాత్రము శ్రద్ధపహించుటలేదు. ఏదో అలవాటుచేత మామూలుగా ఇంటిపనిచేయుమనిచేత వీక్షిలో రెండగిరిలుగీయుందుచున్నారు. ఆపనిచేయు వారు తమఇంటిలో పండుగచేయవలయునని మరింతవొందరగ దినముకన్న త్వరితముగా మ్రుగ్గులనుపెట్టి పోయెదరు. వారికిలు ఈపనులయందు కడుశ్రద్ధపహించవలయును. మన పూర్వీకులకాలములో ఎంతయో చక్కని మ్రుగ్గులుపెట్టుచుండెడివారు. వారిచేతైన నాగరికమైనవనులు మనచేతగాదనియే స్పష్టముగా చెప్పవచ్చును. మ్రుగ్గులుపెట్టుటవాగుగ అలవాటుపడినయెడల అనేకవిధములయిన లతలు మొదలైనవి చీరలకు, రవికలకు కుట్టవచ్చును. మ్రుగ్గుపెట్టుట కలవాటుపడినవారు, చిత్రలేఖనము వాగుగ అలవాటుపడినవారు కుట్టుపని వాగుగచేయగలరు. కావున ఓభారతవారికామణులారా! యికమాదటనైనను తప్పక మీరు చక్కగామ్రుగ్గులను పెట్టవేర్చి మ్రుగ్గులయందు శ్రద్ధపహించి మనపూర్వపుటాచారమును వదలక ఇండ్లకు లక్ష్మీకళకలుగజేయుదురని కోరుచున్నాను."

—నీలాపాలెం సుబ్బరత్నయ్య.

రైలుస్టేషనునందు బుక్ స్టాల్ కంట్రాక్టు:—

"ఈస్తుఇండియా రైల్వే (E. I. R.) కంపెనీవారు తమ రైలుస్టేషనులయందు బుక్స్ స్టాల్స్ ఏర్పాదు కంట్రాక్టుకు టెండరుపిలిచివారు. రైల్వేపరిపాలనమున ఇదియొక నూతనవిషయము. భారతరాజనసభలో జరిగిన ఆంధోళనమున కిదియొక ఫలమనవచ్చును. ఈనందర్భమున దక్షిణభారతదేశమునందలి రైలుస్టేషను బుక్స్ స్టాల్స్ విషయమున ఏమిజరుగుచున్నదో చూడగోరదము. వర్తమానులుగ ఇచ్చటి కంట్రాక్టులను పొగినుదోధామ్యువారే పొందుచున్నారు. వారిరెట్లు ఎప్పుడో ఏర్పాటుయియున్నది. బహిరంగముగ టెండరు పిలిచి వ్యాపారముచేయుచో ఎక్కువ మొత్తమురాగలదు. ప్లాటుఫారములమీది ఇండియను రిఫ్రెషమెంటు రూములు, పల్లెటంగళ్ళవిషయమున బహిరంగముగ టెండరును పించుటతోడనే ఆర్థికముగ చాల లబ్ధినిపించి నది. ఈక్రొత్తఆదాయమును పోనాడనేల? ప్రత్యేక మొకకంపెనీవారిపై ఆధిపత్యమును చూపనేల?"

—The Indian Railway Magazine.

దుండగీళ్ళగు స్త్రీలు:—

"ఇండియను సివిలసర్వీసులో నడిచున్న అధికారులలో నొకడగు స్టీవెన్సు గారిహార్వీ (స్త్రీలచే నిర్వహించబడినది. హిందూదేశమునందలి దుండకీకముయొక్క చరిత్రయందు స్త్రీలు రాజకీయముగు హత్వ

గావించుటకిదియే మొదలు. ఈహత్యను రష్యాదేశపుచరిత్ర ఎంతవఱకు ప్రేరేపించినదో తెలియరాదు. దుండగిళ్ళను స్త్రీలతో రష్యాదేశపుచరిత్ర నిండియున్నదనుమాట మాత్రము సత్యము. బాదుప్రభుత్వకాలమున జెనరల్ ట్రిపొఫ్ (General Trepoff) రాజద్రోహమరాలను స్పిరిడోనోవా (Spiridonova) చే హత్యచేయబడెను. 1918 పెట్రెలయమానమున జరిగిన లెనిన్ (Lenin) చంపుటకైన, పెన్గ్ల మొగుడలకువచ్చినట్టి కుట్రకు డోరా కాప్లాన్ (Dora Kaplan) అను మహిమోక దుండగురాలు కారణము. ఈ ఇరువురు స్త్రీలును ఉన్నతవంశ సంజాతలే, ఉద్రిక్తస్వభావలే. అన్నిరీతుల దుండఠికమున ఆవర్తము తీవ్రమైన అంటుకోగమే, స్త్రీలు సామాన్యమునహించుచో వారుతఱుచుగా పురుషులకంటె మోయ్యుపాపాసమును చూపగలరు. హిందూస్త్రీలు చేసిన ఈహత్యను గాంధీగారును, ఇతరకాంగ్రెసుప్రముఖులును నిరసించియున్నారు."

—The Illustrated weekly of India.

చంటిపిల్లలకు ఉచితముగా పాలసరఫరా:—

"దరిద్రులగు బెంగాళీకాయస్థులకుంటుంటున్న చంటిపిల్లలకు మంచిపాలు ఉచితముగా పంచిపెట్టు ఉద్దేశముతో ఒకసంస్థను త్వరలో ప్రారంభించునున్న విషయము ఆద్యాన్ను పత్రికాముఖమున శ్రీమతి బి. దాసు సలిగారు తెలిపియున్నారు. పేదవారి శిశువులకు పాలుఉచితముగానిచ్చు సంస్థలు కలకత్తాలో కొన్నిగలవు. కాని కలకత్తావంటి పెద్దపట్టణముయొక్క అవసరమునకు అవి చాలవు. కావున చిత్రరంజన్ శిశుసేవాసమితి అనుపేరుగల ఈక్రాంతిసంస్థకు మేము స్వాగతమిచ్చుచున్నాము. ప్రస్తుతము పాలసరఫరా కాయస్థులకుంటుంటున్న శిశువులకు మాత్రమే ఇచ్చుటకు (ధనాభావమున) నిర్ణయించుటయైనది. ఈసంస్థ ఆచారాలనుననే పుష్టి నొంది ఎల్లరిశిశువులకు పాలసరఫరా చేయగలుగునని గాఢముగ నమ్ముచున్నాము."

—Advance.

పార్లమెంటు: స్త్రీలు:—

"మొన్నటిఎన్నికలలో ఆరుపదిఒక్కరుస్త్రీలు అభ్యర్థితులుగా నిలచిరి. వీరిలో పదునైదుగురుమాత్రము ఎన్నుకొనబడిరి. ఈపదునైదుగురులో పదముగ్గురు యూనియనిస్టులు (Unionists); ఇరువురు ఇండిపెండెంట్లు (Independents) లేనిపాట్రికచేరిన ఒక్కస్త్రీగూడ ఈసారియెన్నుకొనబడలేదు. ఈక్రింది చట్టపరిపాక ఈఎన్నికలలో జయముగాంచిన స్త్రీలనామములు, వారు అభ్యర్థితులుగానిలిచిన ప్రదేశములు తెలియగలవు.

యూనియనిస్టులు

1. యస్. రంజనతి—కోల్కత్తా హౌస్.
2. మిస్. యమ్ గ్రేఫ్స్—సౌత్ హాక్స్.
3. హానరబుల్ మేరీ ఎ. పిక్ ఫర్డ్—నార్త్ హామర్ స్మిత్.
4. మిస్. టి. కాళారెట్—ఈస్టు ఐలింగ్ టౌన్.
5. వైకౌంటెస్సు సట్టన్ ఆఫ్టర్—ప్రిమర్.
6. కౌంటెస్సు ఆఫ్ ఇవన్—సౌత్ ఎండ్ ఆన్.
7. డబ్ల్యు ఆఫ్ ఎగ్జోల్ట్—కింగ్ రాస్ అండ్ డబ్ల్యు.
8. మేరీ. బి. బేట్సన్—డబ్ల్యుయు విల్లెన్ డెన్.

9. మిస్ ఇరన్ వార్డు—వాల్యుఎన్ డు.
10. ఐ. కోక్ లాండ్ సతి—ప్లాక్ అన్ టెంటు.
11. యస్. ఎ. వార్డసతి—కోవాక్ ప్లాప్సు.
12. హెన్ షాసతి—బోత్ వెర్.
13. మిస్. య్. హార్మబ్రూ—డండి.

ఇండిపెండెంట్లు

14. మిస్. యమ్ లూయీడ్ జారి—అంగెస్.
15. మిస్. ఇ. రాల్ బోక్—కంబ్రెస్ డ్ ఇంగ్లండు విశ్వవిద్యాలయములు.

ఇందు వైకౌంటెస్సు సట్టన్ ఆఫ్టర్, కౌంటెస్ ఆఫ్ ఇవన్, డబ్ల్యు ఆఫ్ ఎగ్జోల్ట్, మిస్ యమ్. లూయీడ్ జారిగారు గతపార్లమెంటునందును సభ్యులుగానుండిరి."

—The Manchester Guardian.

అశ్వపక్షిపించుటలో మర్యాదనతిక్రమించుట మహమ్మదీయులకు గౌరవములేమైనదికాదు. ఇట్టి ఉద్రిక్త భావములకు ఈజిప్టులాతీయులు స్వాగతమియ్యజాలరు."

—Egyptian Gazette.

నాట్యకళలో శృత్తయైన జర్మనీ:—

"జ్యోతురేకీయులంతా సంగీతపాఠకులేవా? సంగీతమే వారి మాతృభాషా?... అమరువాటి ఉదయం, ఇంకా ఆరుగంటలైనా వాకాడేము. వాకిటిక్రిందనుండి యెవ్వరో పాటలుపాడుతూ నన్ను మేలుకొలిపారు... ఆయువతీయువకులు యెంతోఆందంగావున్నారు! ఎంతకులాసాగా వారు పాడుతూసాగిపోయారు! వారు పాడుటవల్ల ఆవాతావరణమంతా ఎల్లా సంగీతమైపోయిందీ! మళ్ళీ, ఆరాత్రి హాల్ బ్రాస్ లో నాకు దూర దూరాన్నుంది వివరముతోనేవున్నదేమిటది? ఆదంతా నిశ్శబ్దమైనఅంధకారం... కాని దూరాన్నుంది మెల్ల మెల్లమైన ఆధ్వని మృదువుగాజారి వివరముతోవుంది... ఔను—అది పాడడమే! ఏవ్యర్తకాలనుండియో, ఏడువనసీమలనుండియో, అది మనుష్యులకంతస్వరమే! సంకులమైనకబ్బాలూ, వికటాట్టహాసాలూ, మోటునర పాలుకావడి; అంతిమస్వరస్థాయిలవద్ద దీర్ఘంగా, ప్రేమగావిడవలేక అంటిపెట్టుకోవడంతో కూడిన మనోహర స్వరసమ్మేళనతోపాడబడిన సరదావనపాటలేఅవి! ఇది రజనీవాణియేవినయెడల, అది జర్మనీదేశపు వాణి. సంగీతం—హృదయంలోనూ, పెదవులమీదా కలకాలము సంగీతమే!... ఈనరంతరసంగీతం నన్ను మెల్లమెదట అనందపరచింది, కాని చివరకుమాత్రంలేవునీ సరిగా వివాదభారమేకలిగించింది. ఏమంటే, నాఆత్మను తడ కించిచేసి లోలోపలినుననులేవో వివరముతున్నట్లుగావుండేది. ఈయువతీయువకులు ఈవాటికిమాత్రం ఆనందంగానేవున్నారు, కాని లేవటికోజన వారికి యేమిరావోవుతుంది? ఈమనోహరమైనబయళ్లూ, పర్యతాలూ, పురాతనమైనపట్టణాలూ వీటివివాదపాంతుకొని యేదోఒకరహస్యనిధివిధానం చేచివుండుటలేదా? ఏమంటే, జర్మనీఅంటే ఆటపాటలుమాత్రమేకాదు. అది దుఃఖం, వాశనము, వైషమ్యం, అసహనమూ కూడాను. చెవియొగ్గి జాగ్రతగావినండి; సంగీతపురొచయేకాక నునగునలాడే తీవ్రమైనఅపమృతి, ఆగ్రహ పూరితమైనచెడతంపూ, వీటిధ్వనిసంకులంకూడా కనబడుతుంది. ఆపడ యీధూమిని ఆవరించుకొనివుంది. విత్తన మాధ్వరసీమలయొద్ద నేవుకొనివుంది. యావత్ప్రపంచము అన్నిచోట్లా సరదాగావుంటున్నారంటే సరదా వారిభాగ్యవిధానంకాబట్టి. వారు జర్మనీలో సరదాగావుంటున్నారంటే వారితండ్రులవలెనే వారూ బహుశాచచ్చివోలనీవచ్చినా, జర్మనీమాత్రం జీవించకలేచ్చుదని వారు కృతనిశ్చయమైవున్నారు కనుక... రాజకీయంగానూ, ఆర్థికంగానూ, జర్మనీ తీవ్రతరమైన ఒక అంతికోద్రేకంచేత ఉల్లేఖితమైవున్నదంటే కావచ్చును; కాని వివాదముయభావాలూ, దబ్బులేకపోవడం, ప్రపంచముంతా వీటిచేతనే నిర్మించబడలేదు. టెల్లిగ్రాఫ్ వగరమునకు తనవిచారాలు తనకువుండవచ్చును. చాలమంది టెల్లిగ్రాఫ్ నివాసులకు అత్యల్పమైన భవనమాత్రమే వుండవచ్చితికూడా నిజమే; కాని జీవితంయొక్క హావభావోల్లాసితమైనపక్షంమాత్రమచ్చట యభావిధిగాముందుకు సాగిపోతోనేవుంది. ఇదిచాలాక్షేమకరమైన సంగతి. ప్రజలనవత్సరూ, నాట మాడుతూ, క్రీడాపడులై కులాసాగా నేవుండకపోలే, వారంతకంటే లోపదారివనంగా వుండవలసింది; రా కీయవనితీ ఆహ్వాదించితకన్నా విషమతరమైవుండేదే. నాట్యమందిరాలిప్పుడచ్చటవికాలములైన ప్రహసనాలతోనూ, ముఖాంతములైన ఆటలతోనూ కుటలంకట్టుకున్నాయి. ఏదోవిధంచేత చలదృష్టిని అరికట్టటంతో అసాధారణమయినదయితేనే తప్పు, సామాన్యంగా యేదైనాగంభీరవిషయాన్నిగూర్చి వ్రాసిన సినిమాకథతో ఒకవ్యవస్థాపకుడిదగ్గరకు వెళ్ళడం ఆప్టేఉపయోగంలేదీచ్చదు. కాని హాస్యరసపూరితమైన కథలు ఆత్మాతుర

తతో స్వీకరిస్తారు. నాటకకాలముకూడా యిప్పుడదే అవస్థలోవున్నాయి. ఇక్కడ 'అవస్థా'శబ్దం యెందుకంటే, జర్మన్ నాట్యరంగానికి, ఎప్పుడూలాగే, యిప్పుడూకూడా సుఖాంతనాటకాలు మంచివిలేవు. నాట్యకాలలా, విందులుజరిగేస్థలాలు, సరదాగాకాలయాపనం చెయ్యడంకోసమై స్త్రీపురుషులు సమావేశమయ్యే ఇతరప్రదేశాలూ, ఇంకా జననమౌహలో కిలకిలలాడుతోనేవున్నాయి. ఉన్నంతకాలం అవిఅల్లాగే వుంటాయి; ఏమంటే, అవి ఇంతల్లో బయలుదేరి, అంతల్లో అంతరించిపోతూవుంటాయి; లేచితలయెత్తుతో వుండగానే, దిగ్వియకరమైన వేగంతో దివాలాయైలేస్తూవుంటాయి. అవిఎప్పుడూ కిలకిలలాడుతో నిండుగానేవుంటాయి. కాని ప్రజలు అక్కడసాధ్యమైనంత తక్కువగానే ఖర్చుపెడతారు. 'చాంపెయిన్' పానీయంతోగారు 'బీర' వుపయోగిస్తారు. 'రైస్ సారాయి' వాడేవారు, కాఫీతోనే తృప్తిపొందుతారు. కాని ఒక్కటివచ్చిత్రం వారికివుండలేరాలి. వెలుగురంగుల చలనోచ్ఛ్వాసములు, 'బాటీ బ్యాండు'యొక్క కలవివేసే ధ్వని, నాట్యంయొక్క ఉన్నతిపరిధ్రమణం. ఇంతతాతీవ్రమైన ఆర్థికవశనంయొక్క విషమావస్థమీద చాలాచిత్తమైనవ్యాఖ్యానం. ఈచరికాలం పేరుచెప్పి, ప్రజలకందరికినీ వుద్దేశించబడిన విందులు మూడునందలవరకూ నిరీతములేవున్నాయి! కాని, ఉన్నదున్నట్లుగా చెప్పాలంటే, వాటిల్లోచాలావరకూ 'ఉచితపువిందులే.' వైపెనమాత్రమే చూసేపరిశీలకుడైనరైనా జర్మనీదేశపు రాజధానికివచ్చి, ఇంతతామానేసరికి ఇల్లా అనిపిస్తోవుంటుంది: "కట్టనీవాలు మోచ్ఛాయనడం యెంతనిరర్థకమైనమాట! ఏమిటి ఈప్రజలంతా నాట్యమాడిపోతోంటేనే!" ఈమాదిరి పరిశీలకుల్లో పెద్దపెద్దవిదేశీయపత్రికల ప్రత్యేకప్రతినిధులుకూడా చాలామంది కలిసివున్నారు. వారిచరిత్ర వారికి తెలియదో, లేకపరిచిపోయాదో వాటర్నూ యుద్ధపుపాయంసమయంనాటి సుహృత్సవంవారు జ్ఞాపకముంచుకోవాలి. ప్రయత్నించి వారు కొంచెములోతుకు తరిచిచూడాలి. ప్రయత్నించి ఈనాట్యమాడేవారితో కొంచెము పరిచయం చేసుకొని, వారి అంతరంగాలమరుగున నిజంగాఏమి దాగిఉన్నదో వారు కనిపెట్టాలి; (దానితో దగ్గరసంబంధమున్నవిషయమిది) వారికేబుల్లో ఎంతడబ్బువుందో కూడానారు తెలిసికోవాలి. వారు నాట్యమాడుతున్నారు; నాట్యమాడనిండు! వారునవ్వుకున్నారు; పోనీ, నవ్వుకోనియ్యండి! విస్మృతత్వంలో వారుగడిచే ఆకాలవిపాటి అల్పక్షణికాలే వారికున్న ఒక్కతీవ్రతాపదమాను. ఆతీవ్రతాపదం వారికి ఎంతగానో అవసరమైవున్నది. నిరపాయమై, ఖర్చులేని ఈతీవ్రతాపద సేవనుల్లా జర్మనీకి, తక్కిన ప్రపంచానికికూడా మంచిమాటే." (హోమ్స్)

—కస్తూరి రాజా మాణిక్యము.

—From the Sunday Chronicle.

అడపాలోనుండళము:—

"స్త్రీలు జాతీయోద్యమములో నధికముగ పాల్గొన మొదలిడినకొలదిని స్త్రీనిర్బంధితురాండ్ర సఖ్యతెరిగిపోవుచున్నది. వీరినిమిత్రము వివిధరాష్ట్రములలో ప్రత్యేకకారాగృహము లేర్పడుచున్నవి. పాశ్చాత్య దేశములలో అడపాలోనుండున్నటుల వినుచుందుము. కాని హిందూదేశమునం దింతవరకు, ఇట్టి ఏర్పాటు జరిగియుండలేదు. కాని, డిల్లీ పోలీసుసూపరింటెండెంటుగారు అడపాలోనుండళము లేర్పరచుటకు నిశ్చయించి రనియు, దీనియందు జేరుటకు ఇష్టమున్నవారు చేరవచ్చునని ప్రకటించిరనియు, అడపాలోనువారికి ప్రత్యేకపురుషులను, వసతిగృహములను ఏర్పాటు చేయబడుననియు, అడపాలోనువారు అడవారితో మాత్రమే జోక్యము కలుగజేసికొందురనియు వార్తలు దెలుపుచున్నవి. డిల్లీలో సీప్రయత్నము కొనసాగునో, హిందూదేశ మందంతటను నిట్టియేర్పాటు జరుగవచ్చును. పురుషులకును స్త్రీలకును అన్నికాఖలలోను సమానముగు షాక్యులను గోరుచున్నపుడు పోలీసుకాఖలలోగూడ స్త్రీలు సమానస్థానమాక్రమించుట వింతగాదు. ఇటులనే

నైవ్యమునందుగూడ స్త్రీలటటాల మేర్పడిన సేర్పడవచ్చును. ప్రాచీనకాలమున హిందూదేశమునందు స్త్రీలు కౌర్యధైర్యవశౌచముల జూపిన నిదర్శనములు పెక్కులుగలవు. మరల వట్టిసితి హిందూదేశమున నరులెందు చిహ్నములు గనుచుట్టుచున్నవి. వింత ఏమన ఇంగ్లండుమున్నగు యూరపియును దేశములలో స్త్రీలు పోటీంగు హక్కులబడసి, పార్లమెంటు సభ్యురాండ్రగుటకుగాను ఎన్నియో ఆటంకముల నెదుర్కొనవలసినవచ్చెను. స్త్రీలకోర్కెలను పురుషులు సామాన్యముగ నంగీకరింపరయిరి. స్వశ్రేణిట్లుకడ్యమును ప్రారంభమై, స్త్రీలు తమహక్కులనుబడయుటకు చాలకష్టముల నెదుర్కొనవలసినవచ్చెను. ఇప్పటికిని స్త్రీలవివేచనమున నిషేధము లింకను పెక్కులుగలవు. స్త్రీస్వాతంత్ర్యము లేదనిఎంచుటకు హిందూదేశమునందుమాత్రము స్త్రీలకు ఎన్నిక హక్కులనిచ్చువిషయమునను, వారు కాననసభలలో ప్రవేశించు విషయముననుగూడ పురుషులనుండి ఎట్టి యాటంకముగలుగలేదు. హిందూదేశమునందు స్వరాజ్యము లభించుచో పురుషులతోపాటు స్త్రీలు దేశ పరిపాలనమునందు ఆర పాన మాక్రమించెదరని తలంపువచ్చును.”

—ఆంధ్రభూతిక.

శ్రీ. శే. స దా శి వ య్య రు స తి:—

“నదాశినయ్యరుసతిమరణము దేశమునకును, అందుముఖ్యముగా స్త్రీలకును గొప్పవస్తువు. నేటిస్త్రీ జవాభివృద్ధికరములగు సకలమైన ఉద్యమములును ఆమెసాయమును, దీనెనమపొందుచుండునవి. సంస్కృతము నందును, తమిళమునందును అందిరిపొందిత్యమును; వివిధవిషయపరిజ్ఞానమును; మానవస్వభావపరిశీలనమును గలిగిన ఈయమ స్త్రీలకుసంబంధించిన సమస్యలనుగూర్చియొసగుఆభిప్రాయములు పెద్దలచేతను విన్నలచేతను గౌరవింపబడునవి. ఈరాష్ట్రమున ఆమె స్త్రీజనోద్యమనాయకురాలుగమండినది. ఆమె తననాయకత్వమును దూషిరమొనర్పలేదు. పరినిగోలుపోవుసరికి ఆమెకు అరువదినెవ్వరములు. ఆవయస్సున ఆకష్టము ఆమెకు మలువరాని ఆఘాతమయ్యెను. అయినను ఆమె ధైర్యముతోడను శాంతచిత్తముతోడను ఓర్చెను. కాని ఆమెఆరోగ్యము, బలము క్రమముగాతగ్గిపోయినవి. బహిరంగసభలు మొదలగువానియందు పాలుగొనుట మానివైచినది. తుదకామె కోయంబత్తూరులో తనకోడుకుయింట అనువులనుబాసినది. ఆమె ఉత్తమతీర్థము, ప్రజాహితేపర్తనము స్త్రీజనములకు కర్తవ్యమునదేశించు దివ్యకోర్కెలియననుగాక! ఆమెఆత్మకు నిత్య శాంతి యగునుగాక!”

—Stri-Dharma.

చిన్న నాటి కథ:—

“మాఅమ్మను అందరూ బానకమ్మఅంటూండేవారు. నాకామాట ఆర్థమయేదికాదు. మాఅమ్మ పేరు తెలియక అల్లా పిలుస్తుంటారుఅనుకునేవాణ్ణి. ఎవరయినా మాఅమ్మ పేరేమిటనిఅడిగితే మాఅమ్మ పేరు అమ్మే అనేవాణ్ణి. అమ్మ అనేమాట ఎవరినోటంటవచ్చినా ఆమాట నాచెవులకు అమ్మలేప్రాయం గావుండేది. చక్కని వాళ్లని ఎవరినిగురించయినా చెవులకుంటే మాఅమ్మకు మల్లేవుంటారుగామాన్న అనుకునేవాణ్ణి. మంచికారీదం అంటే మాఅమ్మకంతానికి మల్లేవుంటుందికామాన్న అనుకునేవాణ్ణి. అమ్మలేమని ఎవరయినాచెప్పెనుంటే మాఅమ్మ పాలలేయంటుందికామాన్న అనుకునేవాణ్ణి. నన్ను మాఅమ్మ పెందింది. దానీలకప్పగించలేదు. నాకు మాఅమ్మ పాలిచ్చింది. డబ్బాపాలోయ్యలేదు. మాఅమ్మమాటే నాకుప్రాయం ఇప్పుడు భగవంతుడంటే నాకు మాఅమ్మనిచ్చినవాడుకదా అనుకుంటాను. భగవంతుడు నాకన్నేయిచ్చాడు. కాని, ఆయనిచ్చిన వాణ్ణి అమ్మనుపోలిందేమాలేదు. స్వర్గమంటారు-మోక్షమంటారు-అనుకొనుంటారు-ఇంకేమేమాఅంటారు నామట్టుకు అమ్మతోపాటిరావు. అమ్మంటింది అమ్మే.”

—నివేదన.

ఎనిమిది కాళ్ళ పంది పిల్ల:—

పైడిమక్కల అనుగ్రామములో 28-12-31 తేదీన ఒకచండికి పిచ్చిత్రమగు పిల్ల పుట్టినది. తలఒక్కటియే. చెవులుమాత్రము నాలుగు. కన్నులురెండే, ముద్దెయుఒకటియే. కాని మెడనుంచి దిగున రెండుశరీరములు, రెండుతోకలు. కాళ్ళుమాత్రము ఎనిమిది. పుట్టిన ఆయిదునిమిషములకే ఈపిచ్చారపుచండిపిల్ల చనిపోయినది.

అన్నియు అంకెలు:—

అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రప్రభుత్వమువారి నిలువలోనున్న బంగారమువలన 1,000,000,000 పౌనులు ... ఫ్రెంచి ప్రభుత్వమువారి నిలువలోనున్న బంగారమువలన 450,000,000 పౌనులు... 1930 డిసెంబరు 28-వ తేదీ మొదలు 1931 ఆక్టోబరు 31-వ తేదీవరకు 9½ మాసములలో బర్మానుందు జరిగినపాఠ్యము 1345... ఇంగ్లండులో పిటరులపంఖ్య 30,000,000... మనవైస్ రాయగారి వెలవీరము 20,900... హిందూ దేశపు పల్లెటూళ్ళు 7,00,000.

108-వ ఏట సిసిమారంగమున ప్రవేశించుట:—

బ్లూమ్స్బరీలో 1828-వ సంవత్సరమునపుట్టి నేడు డెబ్బదివత్సరములు మాత్రమగువానిగా కనిపించు అల్ ఫ్రెడ్ ఆర్నాల్డు అనువాడు ఇప్పుడు-రెన 108-వఏట-సిసిమారంగమున ప్రాత్రధారణ మొనరించు వృత్తి యందు ప్రవేశించినాడు. తన దృఢాలోగ్యమునకు, దీర్ఘాయువునకు తాను హిందూ దేశముననుండగా వేర్పిన యోగవిద్యయే కారణమని చెప్పియున్నాడు.

15 వేల లేవాన్ ధనమును తినిన గాడిద:—

బర్లేయాలో కొకవ్యయపాయదారుడు తనగాడిదపై పైవ నామరక్తస్థానకుపోయి తనరెండుయెద్దలను విక్రయించి 38 వేల లేవాన్ ధనమునుపొందెను. అందు 15 వేలువోట్లు, మిగిలిన వేయి నాణెములు. మార్గమధ్యమున ఒకచోటవిశ్రయించి అతడు నోట్లులేక్కించి ప్రక్కనుపట్టుకొని నాణెములను లేక్కించుచుండగా అతనిగాడిద ఆనోట్లను తినివైచెను. అయిన భవ్యదేవు తిరిగిచూడగా గాడిద వానిని నమలుట పూర్తియగుచుండెను. పైవా తిరిగిపోయి పశువైద్యపరీక్ష చేయించునరికి ఆనోట్లు గాడిదకడుపులో ముద్దయై స్వరూపమును గోలుపోయెను.

రెండుతలల వింత మగ శిశువు:—

ఈయ్యారూరూపతిలో 24-12-31 తేదీన ఒక కైశ్యస్త్రీ ప్రసవించినది. మగ శిశువు. ఆకారము చాల విచిత్రముగనుండెను. తలబరెండు. చేతులు నాలుగు. కాళ్లు మూత్రముగలదే. ఈ విచిత్రమైన శిశువు తోడనే చనిపోయెను. అనుభవితోరసాని వానిని వెంటనే ఛాయాచిత్రమువేయెను.

వీశేమూకముగల నీమవంకాయ:—

పూర్వార్థంలో వీశేమూక మూడుపానుల రెండుబొమ్మలు తూకముగల బొమ్మతోను కాపించివాడని తెలియచెప్పుచున్నది.

వివాహకోరుట కిదియొక కారణము:—

వికాగ్లో ఒకానొకభార్యార్థర్థులు వివాహకాలమున కంట్రాక్టుచేసికొనిరి: మగడు ఇంటిపనిచేయుటకు, భార్య ఇల్లుపనిచేయుటకు. ఇప్పుడు తనరేడియోపై దుమ్ముదులుచేదనియు, కంచముకడగలేదనియు భార్య మగనినుండి వివాహముతోరుచు కేసుతెచ్చెను.

సంస్కృతమునందు తీర్ణులైనవారిలో స్త్రీలగ్రసరురాలు:—

కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమువారి ఎం.ఏ. సంస్కృతపరీక్షలో కమలారాణిసేంహాకన్యయు, శుభదగు ప్రకన్యలను నామెయ్య ప్రథమతరగతిలో ప్రథమలుగా నెగ్గిరి.

దిగంబరులై వ్యాయామము:—

న్యాయార్థులపట్టణమునగల వ్యాయామాశ్రమమున వీడుగురు స్త్రీలును, పరుసేడుగురు పురుషులను దిగంబరులై వ్యాయామముచేయుచుండగా పోలీసువారుకనుగొని ఎర్రబ్బుచేసిరి. వీరి ఊనికి ఈవ్యాయామము చేయువారిలో నొక పురుషునిభార్య పోలీసువారికి తెలిపెను. ఆమె తనభర్తతో ఈవ్యాయామసంఘమునకు పోవదని పలుసార్లు చెప్పెను. అయినను ఆతడు వినలేదు. అందుమీద ఆమెకు కోపమువచ్చి ఈవ్యాయామాశ్రమముయొక్క అహాకి పోలీసువారికి తెలిపెను.

పిల్లియొక్క విశ్వాసము:—

న్యాయార్థులలో బాన్ హెన్రీ డేవీస్ ఒకగనిపనివాడు. గనిలోపనిచేయుచుండగా ఆతనిపై అండవిలుదు కొని పడుటచే వారెడు చనిపోయెను. ఆతడు పెంచుచున్న పిల్లికి ఇదిభరింపరానిదయ్యెను. తానుకూడ ఆతని శవపేటికయెక్కి కూర్చుండెను. శ్మశానమున శవమును దింపినపుడు అది తనయజమానియైబసిన రుదిచూపులు చూడవచ్చినవారి మనస్సులనుగూడ కరగించెను. దానిని బలవంతమున బయటికి గొనిపోవలసివచ్చెను. పిల్లికి ఉన్నస్థలమునందును, మక్కట తనయజమానియందును ప్రేమహేచ్చగానుండునని, జంతుకాస్త్రుజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఇచ్చట పిల్లి యజమానియందు ప్రేమచూపుచున్నది.

ద్రాక్షారముభీమన్న నెత్తిమీద నీల:—

ద్రాక్షారముభీమన్న అడ్డులేక ఎదుగుచుండగా దానిని అపుటకు ఆతనినెత్తిపై దేదతలు నీలకొట్టిరని పెద్దలందురు. కాని అది సాధారణముగా ఎవరునునమ్మరు. యథార్థముగా నీల ఈవిషయమునువినియైన నమ్మినదేమో! అకాల్యూరూమిదయన్న 14 సంవత్సరములు. తూర్పుగోదావరి జిల్లాలోని ఒక గ్రామమునందును. ఆతడుగల ఆరుఅడుగులు. శోబాశోభకు ఎదుగుచుండెను. ఆసాధారణమైన ఈఎదుగునకు కారణము (Pituitary Gland)కు మందుచేయించుకొనవలసి:

మునకు ఒప్పుకోలేదు. అదాల్పురూపి ఇట్లు చెప్పెను “పిట్టాట్రీగ్లాండుచైద్యము వాకుఇష్టములేదు. ఆచైద్యము మేధనుపొందుచేయును. ముందుపుచ్చుకొనక మేధగల తాడి జానయ్యవే అయ్యెదనుగాని ముందుపుచ్చుకొని మేధలేని తావామనిసిని కాజాలను.”

మన విశ్వవిద్యాలయములు:—

మన దేశమున చదువనివిది విశ్వవిద్యాలయములుగలవు. అందు చాచాపు 110,000 మంది విద్యార్థులు గలరు. అమెరికానాయు క్క రాష్ట్రములందులేపు (ప్రపంచమున మజ్జియే దేశమునందును ఇంతమంది విద్యార్థులు లేదు. అయితే అమెరికాలో పెక్కురు వ్యాపారాధిపతులులకు పోవుచుండ ఈ దేశమున అందరును గుమాస్తా గిరిలకు తపస్సుచేయుదురు. ఇది శ్రేయము.

120 ఏండ్లుగల మనుష్యుడు:—

అతెప్పెనుండి ఒకవిలేఖరి మదరాసు మెయిలుఫ్రతిక కీవార్తను వ్రాసిపంపెను. “పల్లముఆను గ్రామమునకు చేరువనున్న పూనూరుదుర్గర ఆను గ్రామమున అస్పృశ్యులకులము (పులయా)నకుచేరిన వాడొకడు కలడు. అతనివయసు 120 యేండ్లున్నవని తెలియుచున్నది. 15 యేండ్లుక్రితము యితనికి మూడవసారి వాటి యంతటనే మరల క్రొత్తపళ్ళు మొలచినవి. ఇప్పుడు చాలదారుధ్యముగాను ఆరోగ్యముగానుఉన్నాడు. ఇతడు ఒక సీసంపండుగనాడు పుట్టెను. అంతకంటె ఆతనితేమియును తెలియదు. పుట్టిన సంవత్సరము, లేదీ మున్నగు వని యితనికి తెలియవు. వీరరత్నోపులో పోర్చుగీసువారుండినపుడు యితడు అచట కొబ్బరికాయలను యేరు కొని పోవుచుండెను. ఇతనికి కొద్దిగా చెవుడుకలదు. అపుడపుడు కీళ్ళనొప్పలు వచ్చుచుండును. ఇతనికి మరే వ్యాధియునులేదు. ఇతడు తరుచుగా కిరణనాయిలుతో ప్లానముచేయుచుండును. ఇతనికి సరిగా తిండిపెట్టినచో ఇచ్చటికిని బాగుగా పనిచేయుగలడు. మంచి చదువుతనములోనున్న బలిష్ఠుడగు కూలిమనుష్యుడు చేయుగలవనిలో సుగముపని నితడు చేయుగలడు. ఇతనికి దయ్యములు దుష్టగ్రహములున్నగు పానియందు గట్టిమాధవిశ్వాసముకలదు. ఈదుష్టగ్రహములే తనకు కీళ్ళనొప్పలను కలిగించుచున్నవని యితడు నమ్మకముగా చెప్పును. ఇతనికి 120 యేళ్ళకు తక్కువయందుండవని పానుధికశాస్త్రవేత్తయగు ప్రొఫెసరు జి. పాలుగారు తెలిపిరి. ఇదివిజమని చెప్పుటకు ఇతరనిదర్శనములుగూడ నున్నవి. ఇట్టి వృద్ధులను దొరతనమువారు కాపాడుటవలన మేలుగును.”

—అంధ్రపత్రిక.

అప్పుడుమగవాడు: ఇప్పుడు ఆడుది:—

టర్క్ దేశమున ఉత్తరములు చుంచిపెట్టు ఉద్యోగమునందు కుదిరియున్న మొదటిస్త్రీ తాను మగవాడినని చెప్పుకొనుటచే ఉద్యోగమును సంపాదించినది. ఇప్పుడు తాను ఆడుదానినని చెప్పుకొనుటచే ఆఉద్యోగమును నిలుపుకొన్నది. ఇంతకాలగ్రామమున ఇరువదిరెండేండ్లవయస్సుగల యనబోలియాటను పోస్తుమానును సైనికసేవకై రమ్మనిరి. కాని అతడు తాను స్త్రీననియు, మటుంబుధుడములచే తనపుట్టుకనుండియు తాను మగవానిగా నేనుపైచియొంటివనియు చెప్పెను. దానిపైని అధికాయలు ఆమెను సైనికసేవచేయ నక్కరలేనట్లును ఆమెతనఇచ్చటి ఉద్యోగమును ఎప్పుటికిని జరుపుకొనునట్లును చెప్పిరి.

మదానురాజధానిలో సూర్యులైనవిద్యార్థులు:—

మద్రాసురాజధానిలో సూర్యులైనవిద్యార్థులు మెట్రిక్యులేషనుకుటుంబము 7,362 దరఖాస్తుచేసిరి. దరి మిలను సూర్యులైనవిద్యార్థులు 13,541 నుండియు; 1931 లో 22,343 యను

గ్రంథ పరిచయము

నీతికథారత్నావళి:—

క్రామసైజు 90 పుటలు. పూర్వకవీయగు మంచనరచియించిన కేయూరబాహుచరిత్ర యను పద్య కావ్యమునుండి నీతికథలు పదునాల్గుహించబడి యాకథ లేనీతులు ప్రస్తుతము చేయునో అయా నీతికావ్య ములనే కిర్మికలుగానుంచి దాసరి త్మణస్వామిగారిచే బాలతాలికలకు సుబోధముగనుండునటుల వచనరూప మున రచించబడినకథలు ఇందుగలవు. చిత్రకళాభిజ్ఞులును, ఉత్సాహపంతులునగు వాడేవు చలమయ్యగా రికథలలో కొన్నిటిని సముచితముగ సచ్చితముగావించిరి. ఈ గ్రంథము చెన్న పురి పాశ్చాత్య స్తకనిర్ణాయక సమితి వారి ఆమోదముద్రనందియున్నది. ఈపుస్తకము ఎలిమెంటరీపాకకాలలలో 4, 5 తరగతులలోను; యితరపాక కాలలలో 1-వ ఫారమునకును వాడెట్లెయ్యిల్ల పాకపుస్తకముగ నుపయోగించు యోగ్యముగనున్నది. ఆంగ్ల మునగల యీసపుకథలందు; సంస్కృతమునగల హితోపదేశకథలందువలెనే యిందును అల్పజంతువులే జ్ఞానల వోలె సంభాషించుచు మానవులకమార్గదర్శకముగు నీతులనుగరపునవిగ చిత్రించబడినవి. వెల 0-8-0. వలయు వారు దాసరి లక్ష్మణస్వామిగారుపితాపురం అని వ్రాయవలెను. —ఆకుండి వేంకటకాశ్రమి.

ప్రేమ సుందరి:—

ఇది బళ్ళారి శ్రీకృష్ణదేవరాయగ్రంథమాలలో తృతీయపుష్పము. ఇది యాంగ్లేయకవీయగు టెన్నిసన్ రచించిన శృంగార, కరుణరసాయుష్టమైన Lancelot and Elaine అను కథలో Lovely Maid of Astolot అనునామాంతరముగల 'Elaine' అనుకవ్వియను కథానాయికగాజేసి బళ్ళారిలో నొకమిషన్ హైస్కూలులో తెలుగుపండితులుగనున్న హె. దేవదానముగారు రచించినవల. హిందూసాంప్రదాయవర్ణనలు, హిందూ నానుఱులు ప్రయోగించబడి. ఇందుకథ పూర్తికాలేదు. ప్రథమభాగము. క్రామసైజు 117 పుటలు: వెల 0-8-0. వలయువారు కల్లూరిహోబలకాపు, మేనేజరు: భారతీభవనము, కొలుబజారు, బళ్ళారి అని వ్రాయ వలయును. —ఆకుండి వేంకటకాశ్రమి.

సనత్సుబాత్రీయము:—

ఇది కడపటౌన్ సబ్ జస్టీసుగనుండిన తాదూరి లక్ష్మీనరసింహరాయపండితవిరచితపద్యకావ్యము. నులలితమగు కవితాశైలితో పూర్వమన్నది. ఇంగ్లీషుభాషలోను, తెలుగులోను విస్తృతముగు నీతికలు గ్రంథకర్తచే వ్రాయబడియవి. వెల 0-4-0. డెమ్యూసైజు: 87 పుటలు. వలయువారు తాదూరి లక్ష్మీనర సింహరావుగారు, ఇన్నీసు, రాజమండ్రి అని వ్రాయవలయును.

సూర్యకిరణచికిత్స:—

ఇది పండితజ్వలప్రసూ అను దివ్యజ్ఞానసమాజసభ్యులు ఆంగ్లమునరచించిన గ్రంథమునకు పుచ్చా వెంకట్రామయ్యగారిచే రచిబడిన ఆంధ్రానువాదము. ఇది దంతలూరు ప్రకృతినికేతనగ్రంథమాలలో ప్రథమ భుమము. ఇందు సూర్యకిమప్రభావమున ఎట్టెట్టిచికిత్సలుగావించనగునో వివరించబడును. వెల 0-12-0. వలయువారు ప్రకృతినికేత, దంతలూరు ఆగ్రహారం, కొల్లివరపాడు, గుంటూరుజిల్లా అని వ్రాయవలయును.

గోపికామానసోధము:—

కీర్తనలపుస్తకము. ధకర్తి శ్రీమతి ఆర్. గోపికామానసోధము కళాశాలాంగ్రహండి తులును, ఉభయభాషాకవిజ్ఞులును వ్రాయవలయును. —ఆకుండి వేంకటకాశ్రమి.

వీతికలో నిట్లు వ్రాయుచున్నారు. “శ్రీయుతులు ఎస్. నరసింహాచార్యుల గారి సోదరీమణి శ్రీమతి రుక్మిణమ్మ గారు రచించిన ‘గోపికామానసోల్లాసము’ను వీనులవిందుగ వింటిని. సంస్కృతమున జయదేవవరచితమయిన “గీతగోవిందము”వలెనే ఈ గేయకృతి శ్రీకృష్ణుని లీలావిలాసములను తద్దర ముద్దుగ వర్ణించుచున్నది. పసిడికి పరిమళమిచ్చినట్టు శృంగారగానరసభరితములయిన యాకీర్తనలందు భక్తిరక్తము తరంగితమగుచున్నది. మను మారరాగరసభరితమగు నీకృతి భక్తజనులయల్లముల పల్లవింపజేయుననుట భూతార్థకథనము.” గ్రంథముకొను పైజాన 48 పుటలు. గ్లాజాకాగితములు. వెల 0-4-0 ఆణాలు. చిరునామా: శ్రీ సాధనప్రెస్, అనంతపురము. శ్రీకృష్ణకావరమే శ్వరీ శతకము:—

గ్రంథకర్త శ్రీమదాంధ్రవిద్యావాచస్పతి, సాహిత్యసరస్వతి, విశ్వవిజ్ఞాన, కవిభూషణ, విద్యా సాగర, శతావధాని దోమా వేంకటస్వామిగుప్తగారు. వీరు ఆంధ్రపరిశోధ శాస్త్రవిద్యాలయసభ్యులును, మద రాసు క్రిష్టియనుకాలేజీపండితులును అయిఉన్నారు. నామముచేతనే పురమునందలి విషయము గ్రహింప నగును. ఈ పుస్తకము ప్రతులు ఆర్యవైకృతలకు ఉచితముగా పంపబడును. వలె కాదు గ్రంథకర్తకు వ్రాయునది. డెమిటైజాన 20 పుటలు. గ్లాజాకాగితములు.

ఆంధ్రచంద్రాలోకము:—

కాలీదాసుకృతమని కొందరిచేతను, జయదేవకృతమని కొందఱిచేతను స్వీకరించుచున్న సంస్కృతము నందలి చంద్రాలోకమునకు ఇది ఆంధ్రానువాదము. అనువాదకులు సుప్రసిద్ధ సపండితులు, గవర్నమెంటు ఉద్యోగులు అయిన తాడూరి లక్ష్మీనరసింహాచార్యులుగారు. ప్రాచీనుడగు నీడము మారకవి అనువాదము కంటే ఇది బాగునున్నదనియు, కొన్నియెడల మూలగ్రంథమునకు వ్యాఖ్యానమైనదనియు కొక్కొండ వేంకటరత్నముపంతులుగారు అభిప్రాయమిచ్చియున్నారు. రాయల్ 1/8 పైపైదరువెంటుకాగితములు. 48 పుటలు. వెల రు. 0-4-0 ఆణాలు. గ్రంథకర్త పేర ఇన్నిసుపేట, రాజమండ్రి అని వ్రాసినబడయగలరు.

అహల్యాసహస్రాక్షము:—

శ్రీకృష్ణాష్టోదయము, ఆవిర్భూతవయచరిత్రము మున్నగు గ్రంథములను కీర్తించిన కల్లూరి యజమాన వేంకటనారాయణాచార్యుగారు బి.యే. డిగ్రీకర్తలు. విడంకములవాటకము. రు. లక్షణముల ననుసరించుట కును, కావ్యవృత్తి నుద్ధరించుటకును, పాత్రపోషణమునకును ననుకూలము గల్పింపకై పురాణప్రసిద్ధమగు ఈకథలో కొన్ని మార్పులు చేయబడినవి. గ్లాజాకాగితములు. డెమిటైజాన 74 పు. వెల 0-12-0 ఆణాలు. చిరునామా: సరస్వతీచవర్ ప్రెస్సు, రాజమండ్రి.

శ్రీనమ్మాళ్వారి కుల ప్రశంస:—

శ్రీవేణుగోపాలభక్త లీలామృతలహరీగ్రంథమాల సప్తమపుష్పము. ఆంధ్రాక్షిక, సమదర్శినిపత్రి కలనుండి పునర్ముద్రితము. గ్రంథకర్త బాల్కటపూచారి, సహజకవియునగు వెంకటాద్రిగారు. ఇందు శ్రీనమ్మాళ్వారు రెడైవంకజాలనియు, శిల్ప దేశము హిందూదేశములోనిదే కాన్యభూమి కాదనియు మున్నగు విషయములు నిరూపింపబడినవి. గ్రంథవిషయములను చదువగా పశ్చిదావనీమండలమునందలి రెడ్ల ప్రభావితరీతివనునట్లు అనుభవించుచున్నాము. ఆర్యముఖులలో కొందఱు ప్రేలుకూడనుండుట నంగీకరించుచున్నాము. పుటలు. వెల 1-4-0. వలయువారు గ్రంథ

అర్థము స్ఫురించునట్లుండవలెను. ముందు చెప్పిన విషయమునకు, తరువాత చెప్పిన విషయమునకు అనుక్రమము, పొందిక ఉండవలెను. నడుమనడుమ అనావశ్యకము లగు ప్రశ్నములును, సంశయమును గలిగించు విషయములను చొప్పించవలెనని ప్రాధాన్యముతో వాక్యములు, సిద్ధురార్థమే యీ పదములు నుండవలెను. శకబలశయములు, అర్థానుసారములు పాటించ బని లేదు. ఒక శక పాటించినను నిర్దిష్టముగ పాటించవలెను. కాని అంతరగతివలన పరస్పర వాటిని పాటించుకుంటుంటే తేలికము. కుసంధులు, సుసంధులయినను శక్తియులు, ఉండవలెను. విసంధికముగ నుండుటోప్యుత. ఒక్కొక్క పదమునకు గలపర్యాయ పదముల నన్నిటిని ఒకపాతము చే కురిపించుట పనికివలెనని. అంతకంటె పూర్వపు ఉపసరించి ఏ నిఘంటువులతో బట్టి పట్టించుట తగును. ఇంతేకాదు. చదివిన విషయములను విషయముగ మార్పులు మూటగట్టు వాక్యములు నువకరించు ఒడుదొడుకులులేని మంత్రాల కావలెను.

గ్రంథరచనము, ప్రకటనము చిల్లర దుకాణముల నుండి దయ్యమున్న యాకాలమున మంచి పుస్తకమున్నను లగుట అరుదు. పూర్వపు ఒక అక్షరము తొలుతనున్నవి విలువ; నేడు లక్ష అక్షరముల ఒకమొక్కము విలువ కనుపడదు. ఇక, పనికిరాని, తప్పులుబుద్ధియైన గ్రంథములు కుప్పలుతిప్ప నేడు పుట్టుచున్నవి. గ్రంథకర్తలు ప్రకాశకులు అంటుకుడిచి వినియోగించి స్వార్థపరులై యీ పుస్తకములను చిట్టితండ్రులపైనను, చిట్టి బుల్లెలపైనను చురచి వారి తెలివితేటలను ప్రంగళితభాషానాదు, అసంబంధముగ గ్రంథకర్తల అధికారములు భాగముగా వున్నది. దీని నరికట్టుటకు గట్టి నియమాలు ఉండవలెను. లేకున్న వాఙ్మయమునకు, శిల్పములకు ముప్పు కలుగును.

అక్షరమునుగూర్చి :
అక్షరములు ౧, ౨, ౩, ౪, ౫, ౬ పాతముల గలవిషయములను గల తలల కర్కశాలపు. భారత

భారత అనుపాతము చాల గడవిడగా నున్నది. అట్లు కాక, నీతి-రామధు, నలుగురువయంతి, సావిత్రి-సత్యంతుడు... అని ఉండిన ఎంతయు బాగుండును. కాని ఎంద్ర బాలికలకు అలుచుగలవిషయమెందుకు? ఇందు పర్యాయపదములు చూడుడు:—భార్య, పతి, రాణి, దేవి, గృహిణి, భర్త, పతి, వాగుడు, వరుడు, ఒక ప్రాగు! ఉచ్చరింపనైన శక్యముకాని పదాలము!!

౧ వ పాతము 'సామెతలు'. సామెతలు చాల వగవ పెద్దలకే అర్థముకావు. ఇందుకు ఈపాతముదివర 'పిల్లికి చెలగాటము' (చెలగాటము తప్పు. చెరలాటము బిప్పు.) ఎలకకు ప్రాణసంకటము' అను నొక్కటే సామెత రెండుగా నుండుటయే నివర్తనము.

'చేరాశకు పోరాడు', 'విరు ఇంద్రియములు', 'చెట్టు', 'బాలుడు', 'మకర చెట్టు' అనుపాతముల రచనావిధానము సిన్ననయగువారికి మతోధముగా లేదు. బోధకడైన పదప గదా దానివలని ప్రయోజనమును చూచుకొనవలసినది!

'నోరులేని జంతువులయెడల దయ కలిగియుండవలెను.' పుట ౩

'వక నుత్తమే అందటి బలము.' పుట ౪

'ప్రజ్ఞమాట చెప్పవలదు.' పుట ౫

'ఇది (మల్లెపూవు) దేనిని పూచును.

మల్లెపూవులు మల్లెతీగలను పూచును' పుట ౬

'బతుట తిరిగివచ్చిన బబ్బలతో అన్నము తినరాదు.' పుట ౭౫

ఇట్టివాక్యములందు ఉద్దిష్టార్థమునకు సవ్యస్ఫూర్తి కొరతనడిచింది.

'తరువాత తరువ్వుకొని నీళ్లుపోసికొని, కాటుక, బొట్టు పెట్టుకొనవలెను. కాటుక పెట్టుకొనుట మాత్రము మానవలదు' పుట ౭౫. తక్కినవన్ని మానిన మానవచ్చునని అర్థము రాదా!

'దానికి (చెట్టు మొదలునకు) 'నూను' అని పేరు. పుట 3౬. 'నూను' పదము చెట్టునకే పర్యాయపదము. 'నూని మొదలు 'బో' అని చెప్పవలెనుకదా!

'అరనూపాయ' పుట ౬. ఇది తప్పు. 'అగనూ' పాయ' బిప్పు. భేదలకు అనంతము భేదమున్నది.

'ముగ్గులు' పుట ౧౭. 'ఇద్దులు'లో కేకలుకేపుమని దీనికికూడ తగిలించినట్లులున్నది. 'వలుగురు' ఇత్యాదులకుకూడ ఇది ప్రాకునేమో?

అర్థానుష్ఠానముల గొడవ చెప్పబలిలేదు. ఒక్క పదముననే ఒకచో నుండును; ఇంకొకచో నుండదు. 'అడుగుకొను, ఆటలు, రంగును, చూడుడు, చెప్పడు, ఇత్యాది పదములు.

సంధులు: 'ఈ చెట్టుయొక్కటి' మొదలయినవి, పరును పరభాషాణులు, నుగాగమాలు ఇష్టమునచ్చినట్లే. వీనిబాధ తిరువారీ తిరుగుల వాచకములలో నధికము. క్రితపదములకు అగ్రములు:

'విపరీత వేర' = అదృష్టము తొలగిన శోభలలో అదివరకు నుభవదీనవాడే కన్పింపదును. పు. ౪౫ ఇది అగ్రములు.

'కరుణ=వయతో, వెలయ=బాగా' పు. ౪౫.

'కరుణ వెలయ=వయనిండా'గా' అనదగును.

'పీరిమి=ప్రేమ, గౌరవము.' పు. ౪౬. 'ప్రేమ' అనుఅగ్రము కానరాదు. పద్యపమన్వయమునను ఈ యగ్రము సోపగదు.

'కడంగు' = యిన్నించుచు, మోయును రెండవ అగ్రము వ్యంగ్యము.

'భంగపడును=మోసపోవును' పు. ౪౭. 'అనమా' నపడును' అనుట బిప్పు.

ఇది యికవారును.

'గ్రంథాదిని 'ఉపాధ్యాయులకు కొన్ని నూచనలు' అను శీర్షిక క్రింద "వివాహమైనను ఉపాధ్యాయులకు తాను బోధించుటకు ముందే యాపాతమును సిద్ధము చేసికొనినవే

గాని దానిని బోధించుటకుండు జయమును గాంధకాలండు. ఈవిషయము వాచకపాతముల కెక్కువ యుపకరమని నేను వేలుగఁ జెప్ప నక్కరలేదు." అని కలదు. ఎవరో వ్రాసిన వెట్టి మొట్టి విశేషములను ఏకరువు పెట్టవలసిన ఉపాధ్యాయుడు పాతమును తాను సిద్ధము చేసికొనవలెనట. పెక్కురు బాలబాలికలకు వుద్దిష్టములయిన గ్రంథములను రచియించు గ్రంథకర్తలు వారిని రచియించుటకు పూర్వము తా మెంతమన్నిదలుగా నుండునలెనో! ఈ గ్రంథరచన విషయమున నిగ్రంథకర్త యొక సంసిద్ధుడయ్యెనో అర్థమగును.

అన్నిటికంటె విశేషము: ఇందు 'క్రీస్తుజననము' అను పాతమున్నది. ఇది బాలికల కందుకుఁ రాజభినిదర్శనమా? అటయిం: గ్రంథాదినే సక్రమర్తి నంపకుచిత్రములకు మొక్కిరిగదా! ఇక నిదియేల? గురించి 'వ్రాయ కంకణముకట్టిన గ్రంథకర్త' పు. ౪౭. 'ప్రీతి అనియే బ్రతుకిరా? వ్యాధి మనుకొనిరా? లేకున్న భారతీయులకు యిది వలె నెగవ్రాయున్న దాద్యభావము పండిత

—

న వ ప ను మాం జ లి

'గ్రంథకర్త: జనియించి వేంకటరామయ్య గారు రాజమహేంద్రవరము

ఇది ఖండ పద్యకావ్యముల సంపుటము. దెబ్బి వైజాలో 176 పుటలు గలదియున్నది. దీనిని రు. 1-4

ఇందు గ్రంథకర్త గారు 1891 సం. ము మొదల 1927 సం ము వరకు నప్పు నప్పుడు వ్రాసి పాపాశాసనమున, గారతి మున్నగు పత్రికలలో ప్రకటించిన వచ్చిన పద్యకావ్యముల సేకములు సమకూర్చబడినవి. మొత్తము 28 శీర్షికలు గలవు. వీనిలో వాదనమునకుమాంజలి, అమృతకలశి, అమృతభారతీ, నవది. తక్కిన వన్నియు సందర్భమునకు వ్రాసి పాపాశాసనమున చెప్పిన పద్యములు.

నవకుమారంజలి యొక్క పద్యము లన్నియు ఇందలి పద్యము లన్నియు